

İthaf:

“Kişi sevdiği ile beraberdir” hadis-i şerifinin müjdesine mazhar olmak ümidiyle başta Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali olmak üzere, asr-ı saadetten kıyamete kadar gelmiş ve gelecek olan ve ömürlerini insanları ilim, amel ve ahlak ile terbiye etmeye adayan bütün “Allah Dostlarına” bir minnet ve şükran ifadesi olarak ithaf olunur. Allah azze ve celle hepsinden razı olsun ve şefaatlarına mazhar eylesin.

Cemal Nar

CEMAL NAR

07. 01. 1955 de Kahramanmaraş / Hartlap'ta doğdu. İlkokulu kendi şehrinde, İmam Hatip Lisesini 1973'de Diyarbakır'da, Yüksek İslam Enstitüsü'nü 1977 de Kayseri'de bitirdi ve aynı yıl Kahramanmaraş /Andırın Lisesine Din Dersi Öğretmeni olarak tayin edildi. 1980'de atandığı Kahramanmaraş İmam Hatip Lisesinde eğitim ve öğretimin yanında uzun yıllar değişik yerlerde sohbet, vaaz, seminer, konferans ve yazılarıyla halk eğitimine katkı sundu, irşat ve tebliğ hizmetlerinde bulundu. Aynı okuldan 2003'de emekli olmak zorunda kalan yazar, halen okuma, yazma, irşat ve tebliğ çalışmalarını sürdürmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Cemal Nar yazılı çalışmalarının bir kısmını www.cemalnar.com sitesinde yayınlamaktadır. Sohbet, vaaz, ders, seminer, konferans gibi görsel çalışmalarının bir kısmını da videolar halinde Youtube sayfasında sunmaktadır. Zaman içinde değişik gazete, dergi ve sitelerde yazdı. İnternette yazarın binlerce makalesine ve videosuna erişilmektedir.

Yayınlanmayı bekleyen birçok eseri yanında yazarın yayınlanmış kitapları şunlardır:

1- Anılar Ve İbretler, 2- Bu Sistemden İslam'a, 3- İslamlaşma Bilinci, 4- İslam Sancısı, 5- Arş Gölgesi, 6- Tasavvufun Anahtarı, 7- Âlimin Önderliği, 8- İslam'da Devlet Ve Siyaset, 9- İlim Ve Özgürlük, 10- İlim Ve İktidar, 11- İmanın Kıymeti ve Korunması, 12- İman Ve Etkisi, 13- Aydınlanma Yolu Tasavvuf, 14- İnançta Arınma, 15- İnançta Kirlenme, 16- Okuma Aşkı, 17- İslam'a Göre Irkçılık ve PKK Ekseninde Kürt Sorunu, 18- İnsana Ulaşmak, 19- Cihad ve Zafer Şartları, 20- İncanın Kıvancı, 21- Sistem ve Şeriat, 22- Osmanlıdan Cumhuriyete Büyük Kırılma, 23- Gönül Azığı, 24- Laiklik Sorgulaması, 25- Derdimiz İslam, 26- Adı Konmamış Savaş, 27-

Batılılaşmayla Hesaplaşma, 28- Batılılaşma Cinnetinde Aydınların Karanlığı, 29- Kitap Sevgisi Yazma Aşkı, 30- İmam Hatip Davası Ve Hacı Kalay, 31- İslam'ın Özeti, 32- İslam'da Irkçılık Ulusalcılık Milliyetçilik 33- İslam'sız Olmaz 34- İlimsiz Olmaz 35- Davetsiz Olmaz, 36- Hesaplaşmadan Olmaz, 37- Kıymet Bilmek. 38- Hatırlatmalar. 39- Laik Sistemde İslamî Siyaset Sorunu. 40- Müslüman Kimliğin Kodları. 41- Bize Düşen. 42- İslam davası. 43- Din Diyalog Ve Ilımlı İslam. 44- İslam'da Sakal Ve Kıyafet. 45- Okuduğun Kadarsın. 46- İslam'da İnsan İlişkileri - Din Muameledir- 47- İslam'a Ensar Olmak 48- Tanıdığım Maraşlı Hocalar.

CEMAL NAR

TASAVVUFUN
ANAHTARI

KİTAP BİLGİLERİ

İÇİNDEKİLER

Birinci Baskı için Önsöz

İkinci Baskı İçin Önsöz

BİRİNCİ BÖLÜM: TASAVVUF

Giriş

Kelimenin. Kökü

Tasavvuf Tariflerinin Çokluk Sebepleri

Tariflerin Ortak Özellikleri

Tasavvufun Tarifi..

Tasavvufun Özellikleri

Tasavvufun Konusu

Tasavvufun Amacı

Tasavvufun Önemi

Şeriata Bağlılık

Tasavvufun Hükmü...

Tasavvufun Kaynakları

Kur'an

Sünnet

Asr-ı Saadette Zühd.

Tasavvuf Kitapları.

Tasavvufun Faydası

Allah Sevgisi

Keramet

Keşif

İlham

İKİNCİ BÖLÜM: TARİKATLAR

Tarikatın Tanımı.
 Tarikatın Doğuşu
 Tarikatın Çeşitleri.
 Zikir Şekline Göre
 "Usule Göre
 Silsileye Göre
 Hak-Batıl Oluşuna Göre
 Sülük Yollarına Göre
 Tarikatların Sayısı
 Tarikatların Sosyal Yönü
 Tarikatta İnsan
 Şeyh
 Şeyhlik Vasıfları
 Şeyhe İtaat
 Şeyhlik Adabı
 Şeyh ve Müteşeyyih
 İntisap Şart mı?
 Halife
 Mürid
 Müridin Adabı
 Tarikatta Amel
 Gece İbadeti
 Zikir
 Sohbet..
 Halvet, Çile, Erbain
 Rabıta
 Kıyafet ve Eşya
 Tarikatta Mekan

Tekke Dergah Hangah
 Tasavvufa ve Tarikatlara Karşı Olanlar
 Gayr-ı Müslimlerden Karşı Olanlar
 Müslümanlardan Karşı Olanlar

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: AKLA TAKILANLAR

Tasavvuf, Tarikat ve Şeriat
 İlim ve Tarikat
 Alimlerin
 Tarikata İhtiyacı Var mı?
 Tarikata Girmek Şart mı?
 Kendi Kendine Tarikat Olur mu?
 Şeyhi Olmayanın Şeyhi Şeytan mı?
 Birden Fazla Şeyhe Bağlanılabilir mi?
 Şeyhi Görmeden Ders Alınabilir mi?
 Şeyhler Masum -Günahsız- mı?
 İslama Aykırı Emre İtaat Olur mu?
 El Öpmek ve Öptürmek Caiz midir?
 Şeyhler Müceddid Olabilir mi?
 Her Zaman Mürşid Bulunur mu?
 Şeyhler Siyasete Karışır mı?
 Tasavvuf İnsanı Uyuşturur mu?
 İnsanlardan Uzaklaşarak Tebliğ Olur mu?
 Tarikat veya Şeyh Değiştirilebilir mi?
 Kadınlar İzinsiz Tarikata Girebilir mi?
 Sünnette Zikir Hem Hafi, Hem Cehri, Tarikatlarda Niye Biri?
 Günümüzde Tasavvufun Durumu
 Şefaath, Tevessül, İstimdat Dinde Caiz mi?
 Ledün İlmi

Ricalu'l Gayb Kimlerdir, Görevleri Nelerdir?

Sonsöz

Birinci Baskı için Önsöz

Tasavvuf her zaman gündemde olmuştur. Onun kadar toplumla iç içe, doğrudan hayata yansıyan ve insan ilişkilerini etkileyen başka bir ilim dalı yoktur denebilir.

Kahramanmaraş'ta, tasavvuf üstüne bir sempozyum yapılmıştı. Fakir de "Asr-ı saadette Tasavvuf" başlığı altında bazı bilgiler sunmuştum.

Sempozyum ilgi ile karşılandı. Konuyla ilgili çok sorular geldi. Hepsini cevaplayamadık. Ama, tasavvufa olan ilgiden memnun kalmıştık.

Sempozyumu düzenleyenlerden bazı dostlarımız bir teklifte bulundular:

-Hocam sizlere sorulmak üzere o kadar soru geldi ki, zaman yetmediğinden takdim edemedik. Siz de hazırlık yapıp bu kadar belgeyi elinizde toplamışken tasavvuf üstüne kısa ve öz bir kitap yazsanız?

-Neden? Bu konuda bu kadar ilmî, edebî ve amelî kitaplar varken böyle bir çalışmaya ihtiyaç var mı?

-Evet hocam, ihtiyaç var. Çünkü tasavvufu bize çok soruyorlar. Ayaküstü anlatmak mümkün değil. Sizin kastedtiğiniz ilmî kitapları da onlar okumuyorlar. Çünkü hem hacmi büyük, hem de ilmî ve ağır kitaplar olunca halk da öğrenciler de onları okuyamıyor. Bu konuda “al bunu oku” diyecek kısa ve öz bir kitaba gerçekten çok büyük bir ihtiyaç var.

-Düşünelim.

Söyledikleri aklıma yatmıştı. Selef de bir çok kitabı ya "uzundur; kısaltmalıyız" (ihtisar), ya "kısadır; uzatmalı, açıklamalıyız" (şerh) diye yazmıştı.

Bu kitabın tohumu kalbimize böyle düştü. Notlarımız büyük ölçüde bu konuda yaptığımız vaaz, seminer, sohbet ve konferanslardan dolayı hazır sayılırdı. Hemen bir fihrist yaparak yazmaya koyulduk. Aradan bir kaç ay geçti, kitap hazır, hamdolsun işte şimdi doğuyor.

Hemen söyleyelim, yeni, orijinal, söylenmedik bir söz yok bu mütevazi kitapçıkta. Sadece iyi niyetle insana ulaşma ve faydalı olma arzusu var. "Yeniden İslamî yapılanmada bir tuğla da bizden" heyecanı var, samimiyeti var. Asıl önemli olan ise, Allah'ın ihlâşlı bulup kabul etmesi. Kendimizi temize çıkaramayız, ancak hamdolsun ona karşı çok da hüsn-ü zanlıyız.

"Kısa ve öz olması", en büyük amacımızdı. Ama bir okyanus olan Tasavvufda boğulmadan bunu başarabilmek, bilmem ki mümkün müydü?

Elbette değildi. Yazdığımız koca bir kitap olmuştu. Oysa bizden istenen bu değildi. Oturduk, yazdıklarımız içinden istenen kadarını seçtik, işte bu "Tasavvufun Anahtarı" ortaya çıktı. Geriye kalanını başka bir kitap olarak bıraktık. Böylece bir yandan isteneni yaparken, bir yandan da "hani şu konular?" sorusuna, işte böyle bir mazeret sunmuş oluyoruz. İnşallah anlayışla karşılanır.

Evet, geriye kalan bilgiler yeniden gözden geçirildi, eklemeler yapıldı, konular içimize sinecek kadar zenginleştirildi, derken ortaya tasavvuf hakkında bilinmesi gerekenleri kapsayacak genişlikte "Aydınlanma Yolu Tasavvuf " adlı

kitabımız çıktı. Bu kitap daha sonra Erkam Yayınları tarafından basılıp okuyucuya sunuldu hamdolsun. İnşallah faydalı olur.

Sonunda Allah Teâlâ'nın tevfik ve inayetiyle bu kitap elinize ulaşmış bulunmaktadır. Bu vesileyle Allah Teâlâ'ya hamd-ü sena ederken, kitabın basım ve yayımında emeği geçen herkese de teşekkürlerimi sunar, dualar ederim.

Allah inananları başarılı kılsın ve rızasına erdiresin.

Cemal Nar

Mart 1998

Kahramanmaraş

İkinci Baskı İçin Önsöz

Birinci baskının önsözünde anlatmıştık, bu kitap bir olay ve bir istek üzerine yazılmıştı. Kitap özellikle de basıldığı dönemde (1998) Kahramanmaraş gibi basın yayın ve dağıtımdan uzak bir şehirde iki bin adet basılır basılmaz on gün içinde bitti. Neredeyse bize verilen kitaplar elimizden alınacaktı. Çünkü büyük bir boşluğu doldurmuştu. Kısa ve öz olmasının yanında içeriği de burada yaşayan bütün tasavvuf ve tarikat erbabı tarafından beğenilmiş ve takdir edilmişti. Allah Teâlâ'ya hamd-ü senâ ile şükrettik.

Aradan uzun yıllar geçti. Kitap aranır sorulur oldu. Hatta elimizdeki birkaç nüshayı dahi alarak fotokopi yapanlar oldu. Bizden bu kitabı yeniden bastırmamızı isteyenler çoğaldı. Nihayet ısrarlar üzerine kitabı yeniden okudum. Hacmini büyüterek özelliğini bozmak istemedim. Çünkü o ihtiyacı karşılamaya “Aydınlanma Yolu Tasavvuf” kitabımız kafi olabilir. Bu yüzden sınırlı bazı ilaveler yaptım. Gördüğüm hataları düzeltmeye çalıştım. Daha faydalı olur düşüncesiyle tertibinde bazı takdim tehirlere yaptım. Bu haliyle kitapçık daha güzel oldu kanaatindeyim.

Emeği geçen herkese tekrar teşekkür ederim. Allah Teâlâ'dan dilerim ki eser insanlığa faydalı olsun. Nihayet her zamanki son sözümüz: “Hamdolsun Âlemlerin Rabbi olan Allah Teâlâ'ya.”

Cemal Nar
Kahramanmaraş

BİRİNCİ BÖLÜM: TASAVVUF

Giriş

Tasavvuf, İslamî ilim dallarından biridir. Kaynağı Kur'an ve sünnettir. Bu itibarla, Resulullah (SAV) Efendimize nübüvvetin gelişiyle başlar. Aslında tasavvuf, semavî şeriatların hakikatlarıyla vasıflanmaktan başka bir şey olmadığına göre, Hz. Adem (as.)den bu yana gelmiş bütün peygamberlerin tebliğ ettiği din ve şeriatların manevi ve ahlakî yönünün yaşanması olarak düşünürsek, tasavvufun başlangıcını ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Adem'e (as) kadar götürebiliriz.

O günden bu yana tasavvuf, şeriatın amelî tarafları olan emir ve yasakları içten gelerek, aşk, şevk ve zevkle yaşamanın, kalbi ve nefsi her türlü düşük duygulardan, düşüncelerden ve huylardan arındırıp durulamanın ve yerlerine güzel huylan yerleştirmenin bir güzel vesilesidir.

Kelimenin Kökü

Tasavvuf kelimesi bir isim olarak Peygamberimiz (SAV) döneminde yoktu. Ancak, hâl olarak yaşanan tasavvufî bir hayat

vardı. O zamanlar bu halin adına daha çok "zühd", "tezkiye", "ihlan", "ahlak", "efdal-i iman" deniliyordu.

“Tasavvuf”, hangi kelimeden türetilmiştir?

Buna ait sekiz on ihtimalden, en çok da "yün" anlamına gelen “sûf”tan söz edilir. Biz kitabımızın hacmini kısa tutmak istediğimiz için ister istemez, “bunların tartışmasına girmek, vakit kaybetmekten başka bir işe yaramaz” diyenlerin görüşüne uyuyoruz.

Neden "zühd" veya diğer isimlerden vazgeçilerek "tasavvuf" adına geçilmiş veya bu ismin alınması yaygınlık kazanarak meşhur olmuştur?

Buna geçişte en önemli etken, "zühd" adını “ehl-i sünnet” mensuplarının yanında diğer “ehl-i bid'at” mezheplerine bağlıların da kullanmış olmalarıdır. Ehl-i Sünnet zahitleri, kendilerini ehl-i bid'at zahitlerden ayırt etmek için "sufi" adını almışlar ve bu yola da "tasavvuf demişlerdir.

Ancak takdir edilir ki önemli olan isimler değil, anlamlardır. Malum, itibar lafızlara değil mefhumlardır.

Tasavvuf Tariflerinin Çokluk Sebebi

Konu ile ilgili eserlere baktığımızda tasavvuf için yüzlerce tarif yapıldığını görürüz. Bu bolluk ve bereketi acaba neye borçluyuz?

Bilindiği gibi ruhi haller, duygu ve düşünceler, sezgiler, ilhamlar, keşifler daha çok kişiye göre değişebilen özel ve sübjektif hallerdir. Böyle olunca her sufi, kendi ruhî hallerine, makamına, meşrebine, mizacına, mertebesine, içtimaî durumuna, daha önceki yaşantısına göre, tasavvufa bir tarif getirmiştir. Yani

kendini katarak bir tarif getirmiştir. Böylece ortaya bir çok farklı tarifler çıkmıştır.

Allaha giden yollar, mahlukatın nefesleri sayısınca çok olduğuna göre, bu çokluğun ifadesi olan tariflerin çokluğu da elbette tabiidir, yadırganmaz.

Tariflerin Ortak Özellikleri

Tasavvuf için yapılan tariflerinin ortak yönleri şunlardır:

1. İlim öğrenme, bilinenleri ihlas ile yaşama, ahlaklı ve takvalı olma.
2. Kur'an ve sünnete sıkı sıkı sarılma, Allah Resulüne tam teslimiyet.
3. Masiva'dan (Allah'tan başka her şeyden) kalben uzaklaşma, dünyaya karşı zahit olma, ibadet, zikir, tefekkür, sohbet, riyazat ve mücadele ile nefsin arzularını kontrol altına almaya çabalama.
4. Sır saklama ve keşf, ilham, keramet, maûnet gibi birer ilahî ikram olan manevî hakikatları gizleme, ancak ehline açma.

Tasavvufun Tarifi

Yapılan tasavvuf tanımlarından şöyle ortak bir tarif çıkarabiliriz:

“Tasavvuf, Allah'ın rızasını kazanarak sonsuz saadete ermek için, O'na tam bir itaat ve teslimiyetle nefsi temizleme, kalbi arındırma ve ahlakı güzelleştirme, içi ve dışı nurlandırma,

ilahî bilgi ve gerçeklere erme ile bununla ilgili usûl, edeb, erkan, hal ve makamlardan bahseden yüce bir ilimdir.”

İslam tasavvufu ile diğer din ve felsefelerdeki mistisizm arasındaki en büyük fark, tasavvufun Kur'an ve Sünnete bağlı kalışı, şeriat çerçevesi içinde bir ruhî hayatı öngörüyor olmasıdır. Başka batıl din ve sistemlerdeki mistizizm belli bir ölçüden mutlak bağımsız olarak kayıt ve şartlardan azade iken, tasavvuf erbabı ruhî hal, zevk, makam, keşf, fikir ve sair değerlerini hep şeriat ölçüsüne vurmuş ve ona ters düşen her ne olursa olsun asla kabul etmeyerek itibara almamıştır. Bu yüzden “zahire ters düşen her batın batıldır” kaidesi hep geçerli olmuştur.

Tasavvufun Özellikleri

Tasavvuf diğer İslamî ilimlere göre bazı özellikleri olan bir ilim dalıdır. Bunları birkaç maddede özetleyebiliriz:

1. Tasavvuf bir "hâl" ilmidir. Onu okumak, anlamak ve kavramak için faydalı olsa da, aslında o daha çok yaşamakla, ihlas ile uygulamaklabir hâl olarak bilinir, tadına varılır.
2. Bu yüzden tasavvuf tecrübî bir ilimdir. Ancak bir müşid kılavuzluğunda maksada erişilir. Kendi kendine okunup uygulanmakla götürülemez. Bunun pratikteki yolu tarikatlardır.
3. Tasarvvuf bilgisinin konusu "marifetullah"tır. Bu bilginin temeli marifet (Allah'ı tanımak), rüknü aşk, zirvesi vuslattır.
4. Tasavvuf tamamen akla dayalı değildir. Bir yerde kalb ve vicdan işidir de. Keşf, ilham ve sezgi de denilen kişisel bilgi kaynaklarından da yararlanır.

Tasavvufun Konusu

Tasavvufun konusu kısaca Allah, varlık ve insandır.

Biraz açacak olursak insan, bu dünyaya Allah'ı bilmek, sevmek, ibadet ve itaat etmek için gönderilmiştir. Buna “hidayet”, “istikamet” ve/ya “takva” da diyoruz. Asıl amaç Allah'ın rızasını kazanmaktır.

Bunun için, sağlam bir iman, Kur'an ve Sünnetten çıkarılan ilahi hükümleri ihlasla yaşamak, nefsi tezkiye, kalbi tasfiye ile ahlakı güzelleştirmek, zahir ve batını ilahi nurlarla aydınlatmak gerekir.

Bütün bunların bir usûlü, erkanı ve adabı vardır. İşte tasavvuf ve onun teşkilatlanmış hali olan tarikatların bütün bunların açıklamasını yapması, yollarından, hallerinden, makamlarından, şahıslarından, faydalarından ve sonuçlarından bahsetmesi, tasavvufun başlıca konularındandır.

Tasavvufun Amacı

Tasavvufun amacı, “üsve-i hasene” dediğimiz en güzel örnek ve ideal insan Hz. Resulullah (SAV)ın gerçek bir başlısı olarak Allah'ın sevgisini ve rızasını kazanmaktır. Bilindiği gibi onun sevgisi ve rızası Resulüne uymaktan geçer.¹

İnsanın nefis, şeytan, dünya, kafirler gibi iç ve dış düşmanları vardır. Bunlar insanı Allah yolundan alarak ömrünü heder etmesini isterler. Oysa insan, Allaha ibadet için

¹ “(Resulüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir.” (Al-i İmran, 31)

yaratılmıştır. İnsanın bedeni nasıl acıkır da ekmek su isterse, ruhu da acıkır. Onun gıdası da iman, ibadet ve taatlardır. "Kalbler ancak Allah'ı zikretmekle yatıştır, huzur bulur."¹

"Ancak insan nefsi, kötülüğü emredicidir. (Nefs-i Emmare)"²

Nefisten daha cahil bir varlık yoktur. Bu yüzden eskiler ona "eçhel-i eşya" derlerdi. Çünkü kendi helakine can atmaktadır. Öyleyse onu kötü vasıflarından arındırarak Allah'a kulluk yapmaya yöneltmek ve bunda ciddi ve disiplinli olarak başarılı olmak, dünya ve ahiret için en büyük zafer ve saadettir.

İşte tasavvufun amacı, çeşitli usullerle nefsi tezkiye ve kalbi tasfiye ile ahlakı güzelleştirmek, seve seve Allah'a itaat ve O'nun şeriatına teslimiyetle içi dışı nurlandırmak, böylece insanın sonsuz saadete ermesine vesile olmaktır. Bu bakımdan tasavvuf hem iilm, hem de uygulama olarak çok önemlidir.

Tasavvufun Önemi

İslam kalbimiz ve kalıbımızla Allah Teâlâ'ya iman ve teslimiyettir. İman ve rıza kalbin, ibadet ve amel kalıbın işidir. Kalıp, yani bedenle yapılan zahir, yani açık ve görünen amellerin:

1- Emredilenleri vardır; namaz, oruç, zekat, hac, cihat vs. gibi.

2- Yasaklananları vardır; içki, kumar, katillik, zina, haram yemek vb. gibi.

¹ Ra'd, 28

² Yusuf, 53

Kalb ile ilgili batınî, yani içsel, görünmeyen hükümlerin de;

1- Emredilenleri vardır; iman, sıdk, ihlas, rıza, huşu, haya, tevekkül vb. gibi.

2- Yasaklananları vardır; küfür, nifak, kibir, gurur, riya, hased, kin vb. gibi.

Bedenle yapılan emir ve yasaklardan bahseden ilme “fıkıh ilmi” diyoruz. Tasavvufta “zahir ilmi” denilence kastedilen de bu ilimdir.

Kalb ile ilgili emir ve yasaklardan bahseden ilme ise “batın ilmi” anlamına “batın fıkıhı”, “ahlak” veya “tasavvuf” diyoruz.

Hatta, bedenle yapılan amellerde bile zahirî olduğu kadar batınî (içe ait, kalbî) hükümler de vardır. Mesela namazı, orucu, haccı yaparken zahirî şart ve rükunlarına uymakla beraber, aynı zamanda huşu ve ihlasla yapmak, riyadan, süm'adan kaçınmak gibi batınî şartlarına uymak da gerekir. Eğer bunlar olmaz ise, ibadet dahi yok hükmündedir. Hatta, yok olmakla kalmaz, ayrıca cezayı gerektiren bir suç veya kötülük olur. Mesela riya ile yapılan ameller gibi.

Yüce Allah, ahirette insana malın ve evlatların fayda vermeyeceğini, ancak selim, temiz, doğru kalbin fayda vereceğini söylüyor¹.

Peygamberimiz (sav) de, kalbin vücudun hakimi olduğunu, o iyi olursa, vücudun hepsinin düzeleceğini, o bozuk olursa, vücudun tamamen bozulacağını bildiriyor.²

¹ Şuara, 88-89.

² Buhari, İman 39; Müslim, Musakat 107 vd.

Öyleyse insana düşen, bütün gücüyle gayret ederek kalbini kötü ahlaklardan temizleyip iyi ahlaklarla bezemesi, nurlandırmasıdır. Kalb ancak öyle selim olabilir. Kuşkusuz bunu yapmak da her müslümana farz-ı ayındır. Bu olmaksızın yapılan dış temizliği faydasızdır.

Zaten temiz olan Allah, ancak temiz insanların, temiz amellerini kabul eder.¹ İslamın amacı da bu temizliği gerçekleştirmektir. “İslam, baştan sona güzel ahlakıdır.”² Malum, Peygamberimiz (sav) de güzel ahlakı tamamlamak için gönderilmiştir.³

Ne var ki insanların çoğu nefsinin ayıplarını kusurlarını tanımaz. Tanısa bile, onlardan nasıl kurtulacağını bilemez. Bu da bir ilimdir. İşte bu ilmin adına “tasavvuf”, üstadına da “şeyh” veya “mürşid” denir.

Devlet ve toplumun temeli insandır. Onun güzelliği de bireylerinin güzelliğine bağlıdır. İlim, sanat, ticaret, iktisat, hukuk, yönetim, eğitim, medeniyet vs. değerler hep iyi insanın omuzlarında yükselir.

Öyleyse tasavvuf, bireyler olduğu kadar, toplumlar ve devletler için de fevkalade önemlidir.

Şeriata Bağlılık

¹ Müslim, Zekat 65; Tirmizi, Tefsir-i Al-i İmran 36, Edeb 41; Darimi, Rikak 9; Ahmed 2/328.

² Ali Muttakî, Kenzu'l Ummal 3/17 hn: 5225

³ Age. 11/320 n: 31969.

Kur'an ve sünnete, başka bir deyişle İslam Şeriatına bağlılık, tasavvuf ile diğer her türlü mistik ve etik anlayışlar arasındaki en belirgin ve en önemli farktır.

İslama göre Allahı sevme ve manen O'na yaklaşma ve erme, ancak Allah Resulü (SAV)ne uymakla mümkündür.¹ Allah katında din sadece İslamdır.² Allah, İslamdan başka bir dinden, bir yaşama biçiminden razı değildir.³

Mesela Yahudi, Hristiyan, Eski Yunan mistisizmi ve Hint kıtasındaki Hindu, Brehmen ve yogilerde olduğu gibi ruhu güçlendirme ve bazı güç ve kuvvetlerini açığa çıkararak kullanma amacıyla yapılan uzun ve işkenceli bir riyazet ile gerçekleştirilen nefis terbiyesi, İslam Tasavvufun reddettiği bir yoldur. Çünkü bu metotlar ile yapılan nefis tezkiye ve terbiye işlemi İslam şeriatına aykırıdır. Dolayısıyla İslam'ın Tasavvuf anlayışına da ters düşer.

Tasavvuf ve onun insanları olarak şeyh ve dervişler Kur'an ve Sünnete kayıtsız ve şartsız bağlıdır. Her hal, söz ve işleri kesinlikle şeriat haddi ve hududu içinde olmalıdır. Onlara aykırı bir söz, iş ve usul, kimden ve nasıl gelirse gelsin, reddedilmiştir. Kim bunun aksini söylüyor ve uyguluyorsa, bilinsin ki o kendini mutasavvıflara benzetmeye çalışan bir "mustasvıf"tır, yani sahtekar ve istismarcı bir "zındık"tır ve tasavvuf da erbabı da ondan bîzardır.

Tasavvuf ehli zaman içinde bunlara hep dikkat çekmiş, insanları aldatmaya çalışan istismarcı sahtekarların foyası meydana çıksın diye bu yolun ve yolcularının durum ve

¹ Al-i İmran 31.

² Al-i İmran 19.

³ Al-i İmran 85.

gidişatını anlatan kitaplar yazmış, iç tenkit dinamiklerini hep canlı tutmuşlardır. Doğrusu bu ihmale gelmeyen bir konudur.

Tasavvufun Hükmü

Hiç şüphesiz nefsi temizlemek, kalbi saflaştırmak, ahlakı güzelleştirmek her Müslüman için imandan sonra en önemli bir farzdır. Fakat bunun ille de bir şeyhden el alarak tasavvuf ve tarikata intisapla mümkün olacağını, bu olmaz ise insanın Allah'ın rızasına erişemeyeceğini, dolayısıyla cennete giremeyeceğini asla söylemiyoruz.

Ancak söyleyeceğimiz şudur; bu yolun, bu amacı gerçekleştirmedeki tecrübe ile görülmüş başarısı ve kolaylığı ortadadır.

Fıkıhta bir kaide vardır; “Bir vacibin kendisine ulaştıran araçlar da vacip hükmüne geçer.” Buna göre madem ki tezkiye-i nefis ve tasfiye-i kalp ile tezyin-i ahlak vaciptir, öyleyse ona ulaştıran tasavvuf da ehline vacip görülmüştür. Bu maksada başka bir usul ve yolla da erişmek mümkündür diyen Müslümana saygı duyulur ve dua edilir.

İnsanlar genellikle böyle bir kurtuluşun ilim öğrenmekle sağlanabileceği görüşündedirler. Oysa ilim öğrenmek elbette önemlidir, iyidir, güzeldir ama yalnız başına yeterli değildir. Ondandır önemlisi amel etmektir. Bu da yetmez, daha da önemlisi, ameli ihlas ve huşu ile işleyerek kalbden dünya sevgisini çıkarmak, mal, makam, şan şöhret ve baş olma tutkusu gibi zemmedilmiş kötü huy ve sıfatları terketmektir.

Sırf ilim öğrenmenin bunlara yetmediğini ulema-i su' denilen kötü alimlere, hatta bel'am'lara bakarak görüyoruz. Bir

çok hadisler, kıyamet günü azabı en şiddetli olanların, alimler olduğunu beyan ediyor. O yüzden alimler de ilimlerini içlerine iyice sindirmek, ibadetlerinden zevk alarak kendilerini mutmain kılınak için nefis tezkiyesine ve kalp tasfiyesine muhtaçtırlar. Bunu inkar kibir ve ucbun, yani kendini beğenmişliğin bir alametidir. Bu bile tasavvufun gereğine bir delildir.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki, biraz önce önemini ve gereğini anlattığımız tasavvuf, iki dünya saadeti için gerekli bir yoldur. Bunun kıymetini bilen ehli haliyle bu yola “vaciptir” derken, biz de herkese ehlinden alma kaydıyla tavsiye eder, gereklidir deriz.

Tasavvufun Faydası

Tasavvufî hayat ruhî, kalbî, derûnî, yani öze dönük içsel bir hayattır. Baştan sona aşk, şevk, zevk, vecd, ilham, müşahede ve istiğrak gibi sübjektif, yani kişiye göre değişebilen derûnî duygulardır. Aslında bunların bütünüyle ifadesi de mümkün değildir. Bu yüzden tasavvufî hayat sırlarla dolu bir hayattır ve bu sırların sahibince saklanması, açığa vurulmaması da ayrıca istenen bir esastır.

Tasavvufun en büyük faydası, istikamet bilincini diri tutmasıdır. Aşk ve şevkle, zevkine vararak şeriatı yaşatmasıdır. İhlas ve samimiyetle yapılan ibadet ve taatlar vesilesiyle Allah sevgisine, rızasına erdirmesi, sûfiyi baştan ayağa nurla donatmasıdır.

Böylesine yaşanan bir ubudiyet sonucunda, kul onu amaçlamasa ve istemese de, lütfedildiğinde edene teşekkür müstesna fazla önemsemese de, bir takım manevi nimetlerle taltif edilir. Bunlar, birazdan açıklanacağı gibi, Allah sevgisi, ilham, keşif, keramet, maûnet gibi olağanüstü harikalardır.

Bunlar, evet, her ne kadar bu yolda istenen ve amaçlananlar değillerse de, Allah'ın rızasını göstermesi ve O'ndan gelmesi sebebiyle birer büyük nimettirler. Tahdis-i nimet kabilinden şükür ile karşılanır ama üzerinde fazla durulmaz, hakiki amaçtan, yani Allah'tan, Allah'ın rızasını aramaktan ayrılmaz.

Şimdi bunları sırasıyla muhtasar olarak görelim inşallah.

Allah Sevgisi

İnsanın hayatta biricik arzu ve amacı, tasavvufun da en büyük faydası ve meyvesi, Allah sevgisidir, Allah aşkıdır, Allah rızasıdır. Sen ondan razı, o senden razı oluştur yani.

Allah sevgisinin kalbi bürümesi, başka sevgileri oradan silip süpürmesi, her an onun huzurunda olmanın verdiği edeb, haya, rıza, teslimiyet, havf, haşyet, reca, takva, vera, sükut, tevazu, ihlas, istikamet, sıdk ve murakabe ile, tadmayanın bilemeyeceği engin, ucu bucağı olmayan manevi haz ve lezzetler denizine dalması, tasavvufun en önemli netice ve meyvelerindedir.

Kul, Allahı seviyordur. Hem de her şeyden fazla! Can nedir ki!. Bütün varlığı ile O'na hayran, O'na kurban!..

Kul, Allah'ın kimleri sevdiğini bilmekte ve öyle olmak için çırpınmaktadır. Amaç Allaktır, Allah'ın rızasını kazanmaktır. Zaten Allah da kulunu sevmektedir. Şu bahşettiği iman, İslam, Kur'an, peygamber, akıl, letaif... maddi manevi nimetler, buna delil değil midir?

İnsanı bu aşk ve muhabbetten alıkoyan, masivadır. Yani Allah'ın dışındaki her şey. Kulu Allah'tan alıkoyanın bir adı da dünyadır. Dünyanın lezzetleri, şehvetleri, malları, makamları, servetleri, eşleri, evlatları, umutları, korkuları vardır. Bunlar

nefsin baş belaları, hatta katilleridir. Sonra azılı düşmanlar vardır, şeytanlar vardır. Evet, insanın önünde bir sürü engeller ve düşmanlar vardır.

İşte tasavvuf kişiyi başta kendi nefsi olmak üzere bu baş belası engeller ve düşmanlardan kurtarıp Allah'a yöneltme ve O'nun iradesinde öldürme, böylece yepyeni bir kişilile onu oldurma ve erdirme eğitimidir. Bunu arzu eden insan, elbette tasavvufa yönelmelidir. Bunlar aynı zamanda tasavvufun önemini, faydasını ve gerekliliğini de gösteren ifadelerdir.

Keramet

Bilindiği gibi mucizeler, Allah'ın izni ile Peygamberlerin elinde gerçekleşen harikulade -olağanüstü- olaylardır ve onu gösterenin peygamber olduğuna delalet eder. Aynen bunun gibi keramet de, Allah'ın izni ile Allah dostlarının hayatlarında görülen harikulade -olağanüstü- olaylardır. Havada uçmak, suda yüzmek, kısa bir zamanda uzak yerlere gidip gelmek, kalblerden geçeni bilmek, mezarda yatanların halini keşfetmek gibi.

Ehl-i sünnet alimleri kerametın hak olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu konuda Kur'an ve Sünnetten deliller vardır. Kur'an'dan delil, Hz. Süleyman'ın vezirinin (Asaf b. Berhiya) göz açıp kapanıncaya kadarlık kısa bir zamanda, çok uzakta olan Belkıs'ın tahtını, huzura getirmesi,¹ mescidden dışarı çıkmadan ibadet eden Hz. Meryem'e Allah'ın meyveler, rızıklar vermesi,² yine onun Hz. İsa'yı doğururken, sallayınca, kuru hurma dallarından Allah'ın izniyle taze hurmalar dökülmesi,³ gibi.

¹ Neml, 40.

² Al-i İmran, 37.

³ Meryem, 25.

Peygamberimiz, geçmiş ümmetlerden, mesela Rahip Cureyc gibi, mağarada hapis kalan üç kişi gibi, bir çok keramet sahibi insanlardan bahsetmiştir.¹

Ashab-ı kiramdan da birçok keramet anlatılmıştır.

Keramet, aynı zamanda velilerin bağlandığı dinin ve onu tebliğ eden peygamberin hak olduğuna da bir işarettir. Görenlerin imanını kuvvetlendirir. Allah sevgisini artırır.

Ancak, keramet gaye değildir. Keramet üstünlük alameti de değildir, velilik için şart da değildir. Hatta onu istemek, ondan bahsetmek eksikliklerdir. Keramet bazen velinin istek ve iradesinin dahilinde olduğu gibi, dışında da gerçekleşebilir. Kerameti açığa vurma, insanlar arasında soyunmak gibi çirkin karşılanmış, gizlemek esas alınmıştır. Bu yüzden ona “Hayz-ı rical” da denmiştir.

Tasavvufun asıl amacı, Allah rızasını kazanmaktır. İnsandan istenilen keramet değil, belki en büyük keramet olan istikamettir.

Keşif

Tasavvufun bir faydası da keşfe ermektir. Keşif, karanlık gecede bir şimşegin çakarak kısa süre etrafı aydınlatması gibi, kalpde parlayan ilahi bir nurla gizli olan bir kısım şeylerin -gayb-suffiye görünmesidir.

Bunun sebebi ise ihlasla yapılan ibadet ve taatlann, nefisle cihad ve riyazetin sonucu ruhun kuvvetlenmesi, nefsin arınması, kalbin saflaşması, kabiliyetlerin gelişmesidir. Böylece nefsanî, zulmanî perdeler kalkabilir ve bazı gaybe ait gerçekler görülebilir.

Keşf, kazanılmadan çok, başışlanma iledir. Bununla gururlanmak kula yakışmaz. Esasen keşfin haktan olmasının alameti, şeriata uymaktır. Yani her keşf, makbul ve muteber

¹ Buharî, Enbiya, 48, 54; Müslim, birr, 7-8.

değildir. Keşf’de hata da olabilir. Öyleyse sufiye düşen Allah rızasını aramaktır, keşf ve kerameti değil.

İlham

Allah Teâlâ’ya karşı saygılı olarak sorumluluklarını bilen ve yerine getiren takvalı kimselere Yüce Rabbimiz bir “furkan” verir.¹ Furkan, maddî ve manevî alanda fark ettirip imtiyaz bahşeyleyen, açık ve kapalı alanlarda hakkı batıldan, iyiyi kötüden, temizi pisten ayıran, her türlü fenalıklardan uzak tutan bir ayırım gücüdür.

Her salih amelin bir nuru vardır ki İslam ihlasla yaşadıkça kalbe damlar ve orasını nurlu ve aydınlık kılar. İşte bir lamba gibi parlayarak aydınlık saçan bu nurlu kalblere, Allah Teala veya mele-i âla yönünden feyz yoluyla bir bilginin, bir halin, bir mananın düşmesine ilham denir.

Bir başka tarifle ilhâm, AllahTeala’nın doğrudan veya melekler aracılığıyla sevdiği bir insanın kalbine iyilik telkin eden bazı bilgileri ulaştırmasıdır.

“İlham, Şeytanın vesvesesinin tam tersidir” diyerek anlaşılmasını kolaylaştırabiliriz. Sonuçta ilham, aşk ve feyz

¹ “Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, O, size bir furkan (hakkı batıldan ayırdedecek bir anlayış) verir ve günahlarınızı örtbas eder, sizi bağışlar. Allah büyük lütuf sahibidir.”(Enfal, 29)

Elmalılı Hamdi Yazır bu ayetin tefsirinde şöyle der: ““Furkan”: Fark ve temyiz veya fârik demek olduğu gibi, sabah anlamına da gelir. Nitekim derler ki, "Şöyle yapıp duruyordum ta sabah oluncaya kadar" demektir.

Bu mânâya göre demek olur ki: Sizi gecenin karanlığında bir tanyeri gibi parlak ve aydınlık bir toplum yapar, farklı ve imtiyazlı bir duruma getirir, parlatır da parlatır, şan ve şerefınızı bir nur gibi ufuklar yapar, ve seyyiatınızı toptan keffarete uğratar, ayıplarınızı iyice örter, dünyada kimseye göstermez. Ve size mağfiret eder, ahirette de günahlarınızı bağışlayıp mağfur kılar. Ve Allah pek büyük ü k ihsan ve kerem sahibidir. Lütfulyla bunları yaptığı gibi daha neler neler yapar.

yoluyla kalbe gelen özel bir mana ve ilim, kalbe konulan iyilik hissi, hayır duygusu demektir.

Bir âyette, Allah'ın insan nefesine hem takvâyı hem de fık ve fücürü ilham ettiği belirtilmektedir.¹ İnsan kalbine bazı bilgilerin ilham edilmesi mümkün olmakla birlikte bunlar herkes için geçerliliği olamaz ve dîni konularda delil sayılamaz. Çünkü ilhama dayalı bilgiler sübjektif ve özel bir nitelik taşır.

Kur'an, Hz. Meryem ve Hz. Musa'nın annesine gelen ilhamlardan bahseder.²

Peygamberimiz de "Ümmetim içinde ilham ve keşfe mazhar (mükellemler-muhaddes) bazı insanlar vardır. Ömer de bunlardan birisidir" demişlerdir.³

Sufilere göre kişinin kendisiyle ilgili ameli gerektiren bilgi yollarından biri olan ilham, çok değişik şekillerde olabilir. Tasavvuf, Allah dostlarının gönlüne düşen ilahî kelimelerden meydana gelmiş ilhamî ilim ve hikmetler ile doludur. Zenginliğini ve orijinallliğini de herhalde buralarda aramak gerekir.

Bununla beraber sufi ilhama aldanmaz, bundan ötürü kendinde bir üstünlük görmez. Çünkü bu, velayet ve makbuliyete bir delil değildir. Asıl olan şeriatı istikamettir. Esas ölçü olan şeriatı uyulmazsa, nefsin ve şeytanın vesvesesi, hayal ve havatırı ilham sanılıp sapıtılabilir.

Tasavvufun Kaynakları

Hatırlarsanız kitaba "Giriş"te tasavvuf için "İslamî ilim dallarından birisidir, kaynağı Kur'an ve Sünnettir. Bu itibarla, Resulullah (sav) Efendimize nübüvvetin gelişiyiyle başlar" demiştik.

¹ Şems, 8.

² Meryem 25, Kasas 7.

³ Buharî, Fadâil, 16.

Daha sonra da onunla diğer din ve sistemlerdeki “mistizm” adı altında yapılan “ruhi araştırmalar” arasındaki en büyük farkın, tasavvufun Kur’an ve Sünnet kaynaklı olup şeriata sıkı sıkıya bağlı olması gerçeğini yazmıştık. şimdi İslam Dininin iki asıl kaynağı olan Kur’an ve Sünnette tasavvufu göstererek asr-ı saadette yaşanan tasavvufa dikkat çekelim.

Kur'an Ve Tasavvuf

Tasavvufun birinci kaynağı Kür'andır. Sufiler, Kur'an'ı okumuşlar, hatta bir zikir olarak "vird" edinmişler, belli hizbleri kendilerine ders edinmişlerdir. Bir yandan çok okumuşlar, bir yandan da üzerinde derin derin düşünmüş, tefekkür, tezekkür, tedebbür etmişlerdir.

Bu derin tefekkürler sonucu ayetlerden kalplerine yepyeni, orijinal “tasavvufi - işari” manalar damlamış, özel yorumlar yansımış, bir çok sırlar açılmıştır.

Sûfiler bu manalar ve yorumlarla manevî hayatlarını geliştirmişler, zenginleştirmişlerdir. Böylece tasavvufi hayatlarının temel esaslarını Kur'an'dan almışlardır.

Tasavvufun ana konularını göz önüne aldığımızda, bütün bu ameli ve ahlâki esasların Kur'andan alındığına asla bir tereddüt kalmaz. Mesela, bir sufînin önem verdiği amellerden teheccüd namazı ve gece ibadeti, zikir, sohbet, oruç, Kur'an okuma, salihlerle beraberlik, nafîle namazlar, hizmet vs. düşünelim. Yine tarikatlarda usul-ü aşere denilen tevbe, zühd, tevekkül, kanaat, uzlet, zikre devam, hakka teveccüh, sabır, murakabe, rıza gibi temel esasları ele alalım. Veya ibadet, takva, vera, sıdk, ihlas, fakr, şükür, kanaat, istikamet, mücahede, vecd, istiğrak, muhabbet, aşk, cezbe, havf, reca, huzur, marifet vb. gibi burada sayamıyacağımız hal, makam, edeb ve ahlaka dair olan

kavramları inceleyelim. Görürüz ki bütün bunlar, Kur'an'ın kavramlarıdır. Oradan alınıp yorumlanmış ve yaşanmışlardır.

Tasavvufa Hind, Yunan, İran, Eski Mısır, Yahudi ve Hıristiyanlıktan kaynak arayanlar, eğer inanılması zor olan bir cehalet içinde değillerse, cidden büyük bir insafsızlık içindedirler. Bu konuyu II. Bölümün sonunda biraz daha yakından göreceğiz.

Sünnet Ve Tasavvuf

Tasavvufun ikinci kaynağı sünnettir. Hz. Peygamber (sav)in bütün sözleri, işleri ve tasvipleri olan sünnet, O'nu "ûsvetün hasenetün",¹ yani "en güzel örnek", "en büyük müşid" kabul etmiş sufilerce esas ölçü alınmış ve uygulanmaya çalışılmıştır. İnceleyenler iyi bilir ki O'nun manevî, ruhî, kalbî, derunî, zühdî, ahlakî hayatı ve gece gündüz çeşitli ibadetleri, tasavvufî hayatın en mükemmel örneğidir.

Tasavvufun ana konularını ve kavramlarını hadis kitapları ile karşılaştırdığımızda bu gerçeği açıkça görürüz. Hatta bunların sünnetten asılların gösteren özel hadis kitapları da derlenmiştir. Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Mübarek, Ahmet bin Ömer bin Dahhak, Muhammed bin Ziyad, Beyhakî ve Ca'fer el-Huldî'in "Kitabu'z Zühd" çalışmaları ile Nevevî'nin "Ezkâr"ı, Neseî ve İbni Sinnî'nin "Amelül Yevmi ve'l Leyl"leri, Ali Eşref et-Tanevî'nin "Hadislerle Tasavvuf" diye çevrilen iki eseri başta gelen örnekleridir.

Böyle olması tabiidir. Çünkü, Allah sevgisine erişmek, peygambere uymaktan geçer.²Sufiler, "yolumuz, sünneti yaşamaktır" derler. Hatta onlar, terki halinde bir günah, hatta

¹ Ahzap, 31.

² Al-i İmran, 31.

mahzur dahi olmayan Peygamberimizin bir insan olarak özel hayatında yaptığı işleri bile, bir ibadet niyetiyle ve sanki vacipmiş gibi terketmemişlerdir. Yani nafil, tatavvu, mendup, müstehap, edeb denilen işleri bile mümkün mertebe ihmal etmemişlerdir. Bid'atlardan ise son derece kaçınmışlardır.

Kuşkusuz bu “sünnete ittiba” yani “Peygambere Uyuma” işi, herşeyden evvel sünneti bilmeyi gerektirir. Bu yüzden gerçek sufiler hadis okumaya çok önem vermişlerdir.

Asr-ı Saadette Zühd

Peygamberimizin özel hayatı zühd, ubudiyet ve maneviyat için en güzel örnektir. Az önce söylediklerimizi tekrar etmekte fayda görüyorum: “İnceleyenler iyi bilir ki O'nun manevî, ruhî, kalbî, derunî, zühdî, ahlakî hayatı ve gece gündüz çeşitli ibadetleri, tasavvufî hayatın en mükemmel örneğidir.”

İşte bazı örnekler: O, peşpeşe bir kaç gece aç sabahlar, ev halkı da çoğu zaman akşamları yiyecek bir şey bulamazdı. Yatağı, içi hurma lifi dolu bir deriden ibaretti. Kendisine hediye edilen kalın ve rahat döşekte “gece ibadetime mani olur” endişesiyle yatmamıştır. Yemeğini yere oturarak herkesle beraber yer, "Ben kulum, kul gibi yerde oturarak yerim" buyururlardı. Çoğu zaman elbisesinde iki yamalık bulunurdu.

Kurduğu devlet, dünyanın en kudretli devleti haline geldiği, devlet hazinesi dolup taşıdığı zamanlarda bile, O'nun yaşantısında bir değişiklik olmadı. Hanımları bu hayata dayanamayıp dünyalık isteyince O, Allah'ın emriyle onları, “ya dünyayı, ya da Allah ve Resulünü seçme” hususunda muhayyer bırakmıştı. Hiç birisi, O'nu terketmedi.

O, mal biriktirmezdi. İnfak etmeyi çok severdi. Kendisinden bir şey istendiğinde ne olursa olsun derhal verir,

yoksa vadeder, eline geçince de vadini yerine getirirdi. Cimrilikten çok sakındırıldı. Misafire ikram eder, bazen altına cübbesini, bürdesini bile sererdi.

Kalbi yufka idi. Herkese veher mahluka karşı çok şefkatli ve merhametli idi. Mütevazi idi. Meclisinde sıradan biri gibi otururdu. Dışarıdan gelen yabancı, O'nun kim olduğunu bilemezdi. Kendi odasında bile özel yer edinmez, bir meclise girdiğinde boş bulunduğu yere otururdu. Karşılaştığı kimseye ilk o selam verirdi. Hatta çocuklara bile önce o selam verirdi.

Kim, neye davet ederse gider, hiç yemek seçmezdi. Hastaları ziyaret eder, cenazeleri teşyi ederdi. Mütebessim idi. Öfkelenmezdi. Ancak hak için öfkelenirdi. Hüznü daimi, tefekkürü aralıksız, sükutu uzun, konuşması özlü, sesi yumuşaktı. Kimseyi yermez, gıybet etmez, övmeye aşırı gitmezdi. Herkesi dinler, derdini mümkün mertebe çözerdi. Dindarı üstün tutar, fakirlerle düşer kalkardı.

Ev işlerinde ailesine yardım eder, yükünü kendi taşır, eşeğe biner, köle bile olsa terkisine adam almaktan kaçınmazdı. İnsanların kabalığına, eza ve cefasına sabreder, şikayetlenmezdi. Cihad hariç, kimseye vurmamış, dövmemiş, sövmemişti.

Geceleri uzun uzun ibadet eder, Kur'an okur, zikreder, yalvarırdı. Bundan ötürü ayaklarının şiştiği olurdu. Bazen üç gün hiç bir şey yemeden orucu oruca eklerdi. (Savm-i visal). Ama şefkat ve merhametinden başkalarını bundan men eder, “ama siz?” diyenlere, “Rabbim beni yediriyor içiriyor” derdi. Allah yolunda yirmi küsur cihada çıkışı vardır.

Velhasıl “O’nu Allah terbiye etmişti ve de ne güzel etmişti!”

Ashabını da güzel yetiştirmişti. İşte onlar, kendi tabiriyle “yıldızlar gibi” olup, kıyamete kadar gelen insanların

önderleridir. Dini yaşamak isteyenlerin yol ve yön bulması için birer "kutup yıldızı"dırlar.

İşte sufiler, tasavvufî hayatlarında daima o Allah Resulünü (sav) ve arkadaşlarını (ra) örnek almışlardır.

Tasavvuf Kitapları

Tasavvuf gerçi "kâl" ilmi değil "hâl" ilmidir. Yani "konuşulan" değil "yaşanan" bir hal ve davranış ilmidir.

Ancak, sonuçta uygulamalı bir ilim olunca, tasavvufî hayat için gereken bilgilerin elbette öğrenilmesi, bu arada bilerek veya bilmeyerek oluşan yanlışlıkların düzeltilmesi, yerli yersiz saldırıların defedilmesi gerekecektir. Bunun için başta Arapça, Farsça, Türkçe olmak üzere, bir çok dilde, bir hayli kitaplar yazılmıştır. Belki de İslamî ilimler arasında, hakkında en fazla kitap yazılan ilim dalı, tasavvuftur.

Bu kitapların bir kısmı sufilerin hayat hikayelerini yazan "tabakat" kitaplarıdır. Bir kısmı bu ilmi izah ve beyan eder. Bir kısmı keşf ve ilhama dayalı olarak yolun ince hakikatlarını açıklar. Bir kısmı Kur'an'ın tasavvufî/işarî tefsirini yapar. Bir kısmı uygulamayı gösteren zühd, amel ve âdab kitaplarıdır. Bir kısmı dualar, zikirler ve virdlerin talim ve tertibi içindir. Bir kısmı da ilahi tecellileri içerir kitaplardır. Bir kısmı, özel olarak kişilerin menakıbını, hayat hikayelerini, ahval ve sözlerini yazar. Bir kısmı genel ve ansiklopedik eserlerdir. Bir kısmı da sözlük ve kavramlara ait kitaplardır.

Bu kitapları elbette ehli bilir. Bunların uzun boylu zikrini zaid görüyoruz. Ancak Sülemî, Serrac, Hucvurî, Ebu Nuaym İsfehanî, Abdülkerim Kuşeyrî, Feriduddin Attar, Şarânî, Camî, Muhasibî, Ebu Talib Mekki, Gazalî, Suhreverdi, İbni Arabî, İmam Rabbanî, Mevlâna, Abdulkadir Geylanî, Ahmed er-Rufaî,

İsmail Hakkı Bursevî, İbrahim Hakkı Erzurumî, bu vadide eser yazmış İslam alimleri ve sûfileridir. Günümüzde de gerek akademik, gerekse tasavvufî hayatın içinde uygulamadan gelen bir hayli alim ve arif, tasavvuf hakkında güzel kitaplar yazmaktadırlar.

Bütün bunlar hakkında doyurucu bilgiler veren, hatta üniversitelerde yapılan akademik çalışmalar ve tezler, günümüzdeki süreli yayınlar, hatta internetteki siteler hakkında bile doyurucu bilgiler veren bir kitabı ve yazarını sizlere duyurmaktan mutluluk duyarım: Mustafa Aşkar, “Tasavvuf Tarihi Literatürü”.¹

İKİNCİ BÖLÜM: TARİKATLAR

¹ İz y. İst. 2006.

Tarikatın Tanımı

Tarikatın sözlük anlamı, yol, metod demektir.

Istilahta tarikat, tasavvufun belli kural ve metotlar çerçevesinde uygulamaya dönük teşkilatlanmış halidir.

Bir başka ifadeyle kamil bir mürşidin gözetiminde Allah'a giden ibadet yolu demektir.

Tarikat ehli, belli kaide ve usullere göre Allah'a manen yaklaşma yolculuğuna, "Seyr-u sülûk" derler.

"Allaha giden yollar, yaratıkların nefesleri sayısındadır" denmiştir. Nitekim Allah da: "Bizim uğrumuzda çabalayanları, elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz."¹ buyuruyor.

Tarikatın Doğuşu

İtikadi ve fikhî mezheplerde olduğu gibi, tasavvufta da insanlar, ilim, ahlak ve maneviyatta meşhur olmuş insanların etrafında toplanmışlar, onların sohbet ve nasihatlarını dinlemiş, irşad metodlarını tesbit ederek kurallaştırmış ve sistemleştirmişler, böylece farkında olmadan tarikatlerin doğmasına ve çeşitlenmesine zemin hazırlamışlardır. Giderek tarikatlar onların adıyla anılmaya başlanmıştır.

Tarikatların kısa zamanda İslam toplumunda yayılmasının elbette bir çok sebepleri vardır. Bunların başında, Allah dostlarının insana mütevazı, sıcak, samimi ve şefkatle

¹ Ankebut, 69.

yaklaşmaları, hallerinin hayranlık uyandırarak insanları etkilemesi, bu hallerin sohbetle insanlara da yansması, eğitimde model insanı görerek yaşamanın kolaylığı, şeyhin manevî himmeti, tarikatların insan gönlüne, şiir, sanat, kültür, estetik ve müziğe değer verışı, islamın o yollar ile daha rahat ve çok yayılışı vb. söylenebilir.

Tarikatın Çeşitleri

Tarikatlar değişik açıdan birçok çeşitlere ayrılmıştır.

Zikir Şekline Göre:

Zikir yapma şekillerine göre ikiye ayrılırlar:

1- Hafî (gizli) zikir.

2- Cehri (açık) zikir.

Usule Göre:

Takip ettikleri usule göre üçe ayrılırlar:

1- Tarik-i Ahyar: Güzel ahlak ve gönül saflığına ermek için zühd, ibadet ve taatlar üzerinde çokça duran zahidler yolu.

2- Tarik-i Ebrar: Tasfiye, mücahede ve riyazetle hakka vasıl olanların yolu.

3-Tarik-i Şettar: Aşk, muhabbet, vecd, cezbe yolu.

Silsileye Göre:

Silsilelerine göre dörde ayrılırlar:

1. Bekriyye veya Sıddıkiyye: Silsilesi Hz. Ebu Bekr'e (ra)e dayananlar.

2. Ömeriyye veya Farukiyye: Silsilesi Hz. Ömer'e (ra) dayananlar.

3. Osmaniyye: Silsilesi Hz. Osman'a (ra) dayananlar.

4. Aleviyye: Silsilesi Hz. Ali'ye (ra) dayananlar.

Hak-Batıl Oluşuna Göre:

İnanç ve amel sistemlerinin hak ya da batıl oluşuna göre ikiye ayrılar:

1. **Hak (bâşer')** tarikatlar: Şeriata bağlı tarikatlar.
2. **Batıl (bîşer')** tarikatlar: Şeriata aykırı tarikatlar.

Bunlar da ikiye ayrılırlar.

a) **Çıkışında hak iken sonradan batıl olanlar:** Bektaşîlik gibi.

c) **Çıkışında şeriata aykırı olanlar:** Hurufilik, Kalenderilik, İbahîlik gibi.

Sülük Yollarına Göre:

Sülük yollarına göre ikiye ayrılırlar:

1- Ruhanî tarikatlar: Zikri, hafî olarak kalb, ruh, sır, hafî, ahfa, nefis-i natika, cesed-i küll, nefy-u isbat, murakabeler gibi belli mertebelerle latifeler üzerinde yaparak seyr-u sü-lukunu tamamlayanlardır.

Ruhani tarikatlarda seyr-u sulûku bir mürşid-i kamilin kaleminden okuyalım.

"Seyr-u sülukun sırası şöyledir:

Varis-i enbiya olan; şariat, tarikat, marifet ve hakikat ehli bulunan bir mürşid-i kamil'e intisab edilir. Vereceği evrâd, ezkâr, ed'iyeye ihlasla devam olunur. Sohbet ve hizmetine devamla bil cümle nesâyihine ihtimam edilir.

Hassaten zikrullah telkinine dikkat ve gayret ile merhale kat'edilir. Şöyle ki;

Halim ve teslimiyetli olanlara müstehâb istihareyi mü teakib zikrullah telkini yapılır.

"Allah" zikrinin "kalb" de yer etmesi "veled-i kalb" zuhur etmesi lazımdır.

Sonra "Ruh"a, oradan "Sırr"a, oradan da "Hafî"ye, oradan "Ahfa"ya, oradan da "Nefs-i Nâtika"ya, oradan da vücudun "Zikr-i Külle" yani Zikr-i Sultani'ye intikali gerekir.

Böylece bütün sadrı ve vücudu hücrelerine kadar zikrullahın feyzi sarmalıdır. Bu aynı zamanda sadrın inşirahıdır.

Bunlardan sonra

"Nefy-ü isbat" dersleri gelir.

Bu, kelime-i tevhid ile nefes almadan usulüne göre yapılır.

Sonra sıra ile;

Murâkebe-i ehadiyet: İhlas suresi. Meali: "Deki: O Allah birdir. Allah Sameddir. O doğurmamış ve doğmamıştır. O'nun hiçbir dengi yoktur."

Murakabe-i maiyyet: "Nerede olursanız, o sizinle beraberdir."(Hadid, 4)

Murakabe-i akrabiyyet: "Biz size şah damarınızdan daha yakınız" (Kaf, 16)

Murakabe-i muhabbet: "Allah onları, onlar da Allah'ı severler" (Maide, 54)

Ayetlerinin manalarını derin teemmül, tefekkür, tekab-bül ve murakabe ile yapılır.

Dikkat:

1- Bu dersler kemâl-i ihlas ve teslimiyet-i tâmmeye üzere bulunan müstaid müridana bizzat üstadının talimi ile olur.

Her dersin bir müddet devam etmesi ve gereken işaret ve in'ikası ve halin, üzerinde görülmesiyle diğer derse geçilir.

Kendi kendine, nazari bilgilerle bunları yapmak mahzurludur.

2- Bu dersler salikde yükseldikçe ahlak-ı fazılası da beraber yükselmesi şarttır. Sabır, sekinet, istikamet, ünsiyet, himmet, sehavet, hilim gibi bütün güzel ahlak ile mütehallik olmalıdır.

Allah'ın tevfiikiyle insan-ı kamil mertebesine, felaha ermelidir.”¹

2. Nefsani tarikatlar: Nefsin aldatıcı istek ve şehvetleri ile mücadele ve mücahedeği esas alan, sülûkunu cehri zikirle nefsin yedi mertebesinde yaparak onu terbiyeye çalışan tarikatlardır.

Nefsin mertebeleri:

Nefsânî tarikatların kabul ettiği nefsin yedi makamını ve onlara tekabül eden isimleri şöylece sıralayabiliriz:

a- Nefs-i emmâre: Münker ve günah olan şeyleri işlemeyi teşvik ve emreden nefstir. Kur'an'daki: "Çünkü nefis kötülüğü şiddetle emreder."² âyet-i kerimesi nefsin bu makamına işaret eder.

Nefs-i emmâre mertebesinde bulunan salık, iyilik işlemez, kötülüklerden de kaçmaz; ancak kötülüğünün açığa çıkmasından üzülür, pişmanlık duyar. Fakat bu nedamet davranışlarını etkilemez. Bu sıfatla muttasıf olan nefis hevasına fazla düşkündür.

Bu mertebedeki salikin zikri "Lâ ilahe illallah", seyri "seyr ilallah" usulü "şeriate riayet"tir. Tevhid kalbe te'sir edince, "nefy" gidip "isbat" kalır ve tedricen diğer esma zikrine başlanmak üzere ikinci makama geçilir.

b- Nefs-i levvâme: Yaptığı kötülüklerin akabinde zaman zaman nedamet duyan ve sahibini münkere devamından dolayı ayıplayan, tevbeğe temayül gösteren nefstir. Adını Kur'an'daki:

¹ Mahmud Sami Ramazanoğlu, Mükerrer İnsan, s. 65.

² Yusuf, 53

"Levâmê (pişmankar) olan nefse kâsem ederim"¹ ayetinden almaktadır.

Bu makamda sâlikin zikri "lâfza-i celal" (Allah), seyr "seyr lillah", makamı "kalb", "alemi berzah"tır. Bu makamda "muhabbetullah" hasıl olup nefs-i levâmê ruha tabi olur.

c- Nefs-i mülheme: İlham ve keşfe mazhar olmaya başlayan, neyin hayır, neyin şer olduğunu idrak edebilme melekesine sahip olan, şehvetin isteklerine karşı direnme gücü bulunan nefstir. Adını diğerleri gibi Kur'an'dan alır: "And olsun, nefse isyanını ve itaatini ilham edene."²

Mülheme mertebesinde seyr, "seyr al'allah", zikir "ism-i Hû", âlem "alem-i melekut", makam "makam-ı ruhtur".

d- Nefs-i mutmeinne: Kötü ve çirkin sıfatlardan kurtulup güzel ahlak ile hemhal olan nefstir. Bu nefis, Cenab-ı Hakk'ın tevfiğ ve inayetiyle sekinet ve yakine mazhar olarak ıztıraplardan kurtulur. Bu makamda beşeriyet fena bulup "Nûr-ı Muhammedî" zuhur ettiğinden nefis, "hıtab-ı ilahiye"ye mazhar olur: "Ey itmi'nana ermiş itaatkâr nefis!"³

Bu makamda seyr, "seyr maallah", zikir "İsm-i Hakk"tır. Makam ise "ayne'l-yakin" makamıdır.

e- Nefs-i râdiye: Kendisi ve başkaları hakkında tecelli eden kaza hükümlerine -gerek hayır, gerekse şer olsun- tereddüdsüz teslim olup rıza gösteren nefsin makamıdır. Bu makam salikin "esrar-ı ilahiyye" muttali' olup "şuûd-ı kemal" ve "vahdete" erdiği makamdır. Bu makamda seyr "seyr fillah", zikir "ism-i Hayy"dır. Makam ise "müşahede" makamıdır.

¹ Kıyamet, 2

² Şems, 8.

³ Fecr, 27.

Kur'an'daki: "Dön Rabbi'na, sen O'ndan razı olarak"¹ ayeti bu makama işaret sayılmaktadır.

f- Nefs-i merdıyye: Allah ile kul arasında rızanın müşterek bir vasıf olduğu, kulun Allah'tan, Allah'ın kuldan razı olduğu makamdır. Yukarıdaki ayetin devamı olan "Rabbın da senden razı olarak"² hükmü bunu göstermektedir. Bu makamda seyr, "seyr an'illah", zikir "ism-i Kayyum"dur. Makamın adı da "Hakka'l-yakin"dir.

g- Nefs-i kâmile: (veya safiye): Bu makamda sâlik, bütün ma'rifet sıfatlarını kazanarak irşad mevkiine yükselir. Bu makam vehbîdir. Seyri "seyr billah", zikri "yâ Kahhâr"dır.³

Tarikatların Sayısı

Bırakın tarihte kalanlarını, bugün yeryüzünde ne kadar İslamî tarikatların yaşamakta olduğunu bile bilmek neredeyse mümkün değildir. Ancak İslam dünyasında genellikle onikili tasnif yaygındır. Onlar da isim ve kurucusuna göre şunlardır.

1. **Kadiriyye:** Abdulkadir Geylanî (Ö. 562/1160)
2. **Yeseviyye:** Ahmed Yesevî, (Ö. 556/1166) »
3. **Rifâiyye:** Ahmed er-Rifâî (O. 578/1183)
4. **Suhreverdiyye:** Ebu Hafs Ömer Suhreverdî (Ö. 632/1234)
5. **Çeştiyye:** Muînuddin Hasan el-Çeştî (Ö. 633/1236)
6. **Şazeliyye:** Ebu'l Hasan Şazeli (Ö. 659/1260)
7. **Mevleviyye:** Mevlana Celaleddin Rumî (Ö. 672/1273)
8. **Bedeviyye:** Ahmed Bedevî (Ö. 675/1276)
9. **Dusukiyye:** İbrahim Dusukî (Ö. 676/1277)

¹ Fecr,28.

² Fecr,28.

³ H. Kamil Yılmaz, Anahatlarıyla tasavvuf ve tarikatlar, s. 248-251.

10.Nakşibendiyye: Muhammed Behaeddin Nakşibendi.
(Ö.791/1389)

11. **Halvetiyye:** Siraceddin Ömer Halveti (Ö. 800/1397)

12. **Bayramiyye:** Hacı Bayram Veli (Ö. 833/1429)

Bu bereketli köklerden yüzlerce kollar binlerce dal budak salarak cihanın dörtbir yanını sımsıkı ve sımsıcak sarmış, huzur ve mutluluk veren manevî meyvelerini insanlığın istifadesine sunmuştur. Ancak bunların sayımı hakkında yapılmış sağlam bir envanter ve istatistiklerden maalesef en azından bizim haberimiz yoktur.

Tarikatların Sosyal Yönü

Tarikatlar, bireysel olduğu kadar toplumsal hizmetler de görmüştür. Özellikle İslam Dini'nin benimsenmesi, yayılması, seveerek yaşanması, korunması adına büyük hizmetler görmüştür.

Bilindiği gibi yeni coğrafyaların İslamlaştırılmasında en etkin rol, ordular kadar tarikatlarda da olmuştur. Hatta orduların gidemediği yerlere seyyah ya da tüccar olarak giden dervişler, birer tebliğci olarak büyük hizmetler başarmışlardır. Hindistan, Afrika, Rusya, Sibiryaya, Avrupa ve Amerikadaki İslamlaştırma başarıları, çoğunlukla onların eliyle olmuştur.

Yeni yerlerin vatan edinilmesi kadar, savunulmasında da tarikatların önemli hizmetleri vardır. Onlar her zaman işgalci güçlere karşı hazır bir direniş ve kurtuluş ordusu olmuşlardır.

Tarikatlar, İslam ümmeti içinde huzurun, barışın bir teminatı olarak İslam kardeşliğini güçlendirmişler, ümmet birliğine olumlu katkılarda bulunmuşlar, kavga ve savaşların sona erdirilmesinde arabuluculuk yaparak bölünme ve parçalanmayı önleyici bir unsur olmuşlardır.

Tarikatlar, aynı zamanda ilim, siyaset, hukuk, iktisat, askerlik, edebiyat, sanat, mimari, musiki vb. hareketlerinin daima içinde bulunmuş, hatta önderlik yapmışlardır.

Tarikatta İnsan

Tarikatta insan deyince genellikle akla üç kavram gelir; şeyh, mürit ve bu ikisi arasında irtibatı sağlayan halifeler. Şimdi bunları kısaca görmeye çalışalım.

Şeyh

Şeyh Arapçada "ihtiyar" anlamındadır. Tarikatta ise, kendisine intisap eden müridleri, Peygamber Metodu denilen manevî bir yolla belli esaslar çerçevesinde yetiştiren ve eğiten kişidir. "Mürşid" de denilen şeyh, daha önce bir şeyhin gözetiminde hak yola girmiş, seyr-i sülûkünü tamamlamış ve bu yolun hallerini, makamlarını, korkulu ve tehlikeli durumlarını bilmiş bir kişidir. Bu sebeble müridi alır ve ona yararlı ve zararlı hususları göstere göstere manevi yolda yürütür. Dini hayatı sevdiren ve yaşatır.

Şeyhin başarısı, kullarına Allah'ı sevdirmektir. Bu sebepten ötürü de, Allah katında çok kıymetli ve sevilen (velî) bir insanlardır.

Şeyhlik Vasıfları

İrşad için salâhiyetli bir şeyhin birtakım vasıflan vardır. Başlıcalarını şöyle zikredebiliriz:

- 1- Kur'an ve Sünnetin ahkam ve adabını iyi bilmesi.
2. Şeriati ihlasla ve istikamet üzere yaşaması.
3. İnsanları Allah'a ibadete, zikre, şeriati bilmeğe ve yaşamağa davet etmesi. Herkese nasihat etmesi.
- 4- Bütün yaratılmışlara şefkat, merhamet ve lütufla yaklaşması

5. Mü'minlerin ayıplarını örtmesi, onlara kalp tasfiyesi ve nefis tezkiyesi için gerekli şeyleri bildirmesi, yetiştirilmesi.

Şeyhe İtaat

Tasavvuf, amelî-tecrübî bir yol olduğu için, bu yola giren bir mürid, mutlaka bir şeyh'in terbiyesi altına girmeli, bütün kalbiyle ona bağlanmalı, seve seve her emir ve tavsiyesini dikkatle yerine getirmeli, asla itirazda bulunmamalıdır.

Bu yüzden mürit şeyhini ders almadan önce iyi araştırmalı, kalbi tam mutmain olmadan biat etmemelidir. Bu onun hakkıdır. Ancak "tamam" deyip de ders aldıktan sonra araştırma biter, teslimiyet başlar. Maalesef her zaman şeyh olmadığı halde şeyh geçinen "müteşeyyih", yani sahtekar şeyhler olagelmiştir ve tecrübelerden anlaşılıyor ki ola da gidecektir. Bu sahtekarların da bağluları olduğuna göre vaziyet çirkindir. Öyleyse herkes her zaman dikkatli olmalı, dinin açık emir ve yasaklarını esas alarak Allah Teâlâ'nın iradesini asla çiğnememelidir.

Şeyh hata yapmaz mı?

Elbette yapabilir. Peygamberler dışında hiçbir insan ma'sum, yani günahattan korunmuş değildir. Bu yüzden şeyh de, niyetini halis kılmakla beraber nefsinin murakabe ve azarlamaya devam etmeli, önemli işlerde istişareyi elden bırakmamalı, kendisini asla hatadan münezzeh görmemelidir. Olabilir ki bir konuda dikkatini toplayamaz ve nefsinin arzusu altında yatan şeyi göremez. Onun için nefsinin karşı her an uyanık bulunup tuzağa düşmemelidir.

Ancak şunu da görmeliyiz ki temiz, havalı ve güneşli bir çevrede yaşayan ve gıdasını tam alan insanların böyle olmayanlara nisbeten daha az hasta olmaları gibi, temiz insanlarla düşüp kalkan ve manevî gıdalarını alan bir şeyhler de diğer insanlara nisbeten daha az manevî hastalık olan günahlara

düŖecektir. Bir de ibadetlerinin ve mücahedelerinin bereketi olarak Allah Tealanın onları daha çok sevmesi, esigemesi ve koruması gayet tabiidir. Bu yüzden “Peygamberler masum, veliler mahfuzdur” denilir. Yani veli kullar Allah Teâlâ’nın himaye ve koruması altındadır demektir.

Buna rağmen Ŗeyh hata yapar veya Ŗeriata aykırı emirler verirse dinlenmez, çünkü “Allah Teâlâ’ya isyan olan yerde mahluka itaat edilmez”¹ hadisi çok açıktır. Bununla beraber saygıda kusur edilmez, itiraz ederek münakaŖa ve mücadeleye girilmez, sükut ve kibarlıkla geçiştirilir.

Bu sebepten ötürü bilinmelidir ki asıl olan din ve Ŗeriattır. Bir müridin “Ŗeyhim perde arkasını görür, bizim bilmediğimizi bilir. Bir emir verdiğinde zahirde Ŗeriata aykırı da olsa bir hikmeti vardır, ona itaat gerekir” demesi, Allah korusun zındıklığa kapı açmaktır. Çünkü bu yolun büyükleri açıkça “zahire ters düşen her batın, batıldır” diye kaideyi koymuşlardır. Kim aksini söylüyorsa, yalan söylüyor ve tasavvufa ters düşüyordur. Bu konu 3. Bölümde bazı sorulara cevap verilirken daha geniş olarak tekrar incelenecektir, oraya bakılabilir.

Ŗeyhlik Adabı

Ŗeyh olmanın bir çok vazifeleri, mesuliyetleri, mükellefiyetleri, yükümlülükleri ve adabı vardır. Doğrusu kolay bir iş de değildir. Bu yüzden Ŗeyhlik istemekle olmaz, manen görevlendirilmekle olur. İslam’da genel bir kaide vardır, yöneticilik vazifelerine talip olmamak

¹ Buhari, Ahkam 4, Ahad 1, meğuz, 59; Müslüm, İmare 39,40; Ebu Davud, Cihad 87; İbn Mace, Cihad 40; Nesai, Bey’at 34 Ahmed 1/82,94,124 4/426,427,432

gerekir. Çünkü isteyen o işle baş başa bırakılır, yardım edilmez. Ama istenmeden verilirse, yanında yardım ve destek de verilir.¹

Şeyhlik adab ve erkanına gelince, kısaca söylemek gerekirse şeyh'e düşen herşeyden önce niyetini halis kılmak, bütün vakitlerinde sahv (kalp uyanıklığı) halinde bulunmak ve bir anını olsun gafletle geçirmemektir. Manevî derecesi ne kadar yükselirse yükselsin, zahiri amelleri asla terketmemelidir.

Şeyhin çok dikkat etmesi gereken bir konu da ne müridin ne de başkalarının malına asla ve kat'a göz dikmemektir. Aksine onlara karşı maddi manevi çok cömert ve ikramlı olmalıdır. Ne kendi şahsı için, ne de yakınları için asla hizmet beklememelidir. Evet, hizmet manevî terakki için bir vesiledir, yolun yetiştirici adabındandır. "Baba himmet" sözüne "oğlum hizmet" vu gerçeği ifade eder. Ama bu yol ve insanlık içindir, şeyhin çıkarı için değildir.

Şeyhler daima ciddi ve vakurdur, heva ve hevesten, oyun ve eğlenceden, aşırı şaka ve laubalilikten uzak durur. Belki zaman zaman kalpleri kazanmak, yorulanları dinlendirmek, zihinleri canlandırmak, korkanları teskin etmek için sünnete uyarak latîf latîfeler yapabilirler. Onu da elbette yalandan, dolandan, kişileri alaya almak, aşağılamak,

¹ Abdurrahman ibnu Semure (ra.) anlatıyor: "Resullullah (a.s) buyurdular ki:

-Ey Abdurahman! Emirlik isteme. Eğer senin talebin üzerine sana emirlik verilirse, istediğin sorumluluğun şeyi sana yüklenir. Eğer sen talibi olmadan sana emirlik verilirse, o işte yardım görürsün. Bir iş için yemin eder, sonra da aksini yapmakta hayır görürsen, daha hayırlı gördüğün ne ise onu yap, ettiğin yemin için de keffârette bulun."⁽ Buhârî, Ahkâm 5, 6, Eymân 1; Müslim, İmâret 19, (1652); Ebû Dâvud, Harâc 2, (2929); Tirmizî, Nüzür 5, (1529); Nesâî, Adâbu'l-Kudat 5, (8, 225)

"Vallahi biz isteyenî veya görev hırsı bulunanı yönetici yapmıyoruz."⁽ 78 Buhârî, Ahkâm 7, 12, İcâre 8, İstîtâbe 2; Müslim, İmâret 7, (1733); Ebû Dâvud, Harâc 2, (2930); Nesâî, Adâbu'l-Kudât 4, (8, 224)

kırmak ve incitmekten uzak, yemekte tuz kadar olmak şartıyla yapmalıdır.

Müridin kalbinden heybeti gitmemesi için uzun uzun onlarla oturmamalı, ancak münasip zamanlarda halka çıkmalı, kimseyi açıktan kınamamalı, devlet ve dünya ehli ile kavgaya girmemeli, şandan ve şöhretten kaçınmalı, herkese iyilik ederek nasihat vermeli, hayrına dua etmelidir.

Şeyh ve Müteşeyyih

Şeyh olmadığı halde şeyh geçinen insanlar malesef hep var ola gelmişlerdir. Tasavvufa en fazla söz getirenler de bu "mustasvıf"lar, yani şeyh, mutasavvıf, mürşit olmadığı halde mutasavvıf geçinenlerdir. Bunlar insanları hakikat yolundan alarak dalalete götüren yol kesici eşkiyalardır. Veliler, çok merhametli insanlar olmalarına rağmen, bu tür sahtekarlara lanet etmişlerdir. Yaptıkları sebebiyle ölümlerine imansız gitme tehlikeleri vardır.

Gerçek şeyhi nasıl bilebiliriz?

Gerçek şeyhi bilmenin bir kaç yolu vardır:

1-Silsile: Tarikat şeyhlerinin Hz. Peygamber'e (SAV) kadar varıp ulaşan üstadlar zinciridir. Hazreti Resulullah'tan (SAV) başlayarak her şeyh, kendisinden sonra gelene icazet vere vere, bu zincir ta mevcut şeyhe kadar varır. Tarikatta bu silsileye çok önem verilmiştir. Bir nevi manevi nesebdir. Feyzin devam etmesi için, silsilede bir kesiklik olmaması gerekir. Bir müridin de bu manevi babalarını bilmesi gerekir.

2. İcazet: Şeyhlerin, mürid yetiştirmek için ehliyetini ispatlamış ve seyr-u sülûkunu tamamlamış olan mensuplarına verdikleri yazılı veya şifahî izindir. Eğer verilen izin yazılı belgeyle kayıt altına alınmışsa, o belgeye icazetname denir.

Tarikat şeyhleri, zaman içerisinde liyakatli olmayan ve seyr-u sülük görmemiş ehliyesiz kişilerin şeyhlik iddiasına kalkışmasını önlemek için silsile ve icazet zorunluluğu getirdiler.

Ancak zaman fesada gittikçe kimi insanlar, dünya menfaatine, şan ve şöret belasına aldanarak, değişik bahaneler ile icazetsiz ve silsileden kopuk olarak kendilerinin şeyh ilan edip ders vermeye başladılar. Hatta bu konuda birbirine benzeyen ehliyesiz kişiler, birbirlerine destek vererek icazetsiz de ders verileceğini söylediler. Zamanımızda tarikatların yasak olması da bu tür uyanık ve açık göz istismarcı insanların ekmeklerine yağ sürdü. İş o kadar ayağa düştü ki, bugün bu fakir bile elini uzatsa binlerce öpmeye hazır insanlar türedi. Bunu “bize ders ver” diyenlerden anlıyorum. Allah Teâlâ’nın korkusu olmasa şan, şöret, ev, araba ve yedi sülaleye yetecek mallar hazır. Neûzü billahi min şüruri enfusina ve seyyiati a’malina!..

Bu şeyh olmadığı halde şeyh geçinen “müteşeyyih” ve “mustasvifeler” ne kadar vebalde iseler, bu icazetsiz sahtekarları kabul ederek şeyh edinenler de o kadar sorumludurlar.

3. Bazı kitaplarda şeyhi tanımanın bir kısım alametlerinden bahsedilir. Birkaç örnek:

a. Huzuruna vardığınızda bütün gamınız, kederiniz gider, içinizde bir ferahlık ve muhabbet uyanır.

b. Meclisinden ayrılmayı istemezsiniz. Her sözü aşk ve şevkinizi artırır.

c. Ziyaretine gelen herkes, elini öpmeye mecbur, hayır duasını niyaz ile mesrur olurlar.

4. Alimlerin ve insanların uyması: Eğer bir şeyhe zamanın alimlerinin en az bir kısmı uymuş ise, bir kısmı da hakkında hayırlı konuşmuş ise, bu ülema şهادeti itibara alınabilir. Yine insanlardan büyük bir çoğunluk da ona tabi olmuş, hal ve gidişini gördükten sonra da onu reddetmemişler ve üstelik sevgileri de artmış ise, bu da o şeyhin

hakikiliğine bir alamettir. Zira ümmetten bu kadar insan, yanlıştta birleşemez. Bu kadar inşanı devamlı aldatmak da mümkün değildir. Bilindiği gibi Peygamberimiz: "Ümmetim batılda birleşmez. Bir ihtilaf görürseniz, çoğunluğa uyunuz."¹ buyurmuşlardır.

5. Kitapları, hizmetleri ve faaliyetleri de, şeyhi tanıtan birer işaret sayılırlar.

İntisap Şart mı?

Herkesin bir şeyhe intisabı şart mıdır?

Buna cevabımız kısaca şöyledir: Eğer buraya kadar yazılan tasavvufi hayatı güzel görür de yaşamak istersek, bilelim ki bu yol şeyhsiz yaşanmaz. Çünkü, tecrübe ve uygulamaya dayalı bir yoldur.

Bu yolun faydasını yakînen görüp yaşayan erbabı, bu kesin bilgi ile bu yol için "vaciptir" derler.

Ancak, yanlış anlaşılmasın, bir şeyhe bağlanmadan da İslam yaşanılabilir ve cennete gidilebilir. Bunun aksini söylemek yersiz ve gereksiz bir iddiadır ki erbabı bundan kaçınır.

Halife

Halife, şeyhin irşadla görevlendirdiği kişiye denir. Halife olan kişiye şeyh tarafından "hilafetname" veya "icazetname" verilir. Bu, tam bir irşat yetkisi olabileceği gibi, zikir telkini, rüya tabiri, tarikata kabul gibi sınırlı bir görev için de verilebilir. Bu sınırlı icazet, şeyhin vefatıyla biter. Tam icazet, sahibine vefatından sonra şeyhinin yerine geçmeye imkan verir.

Halifelerin manen en büyüğüne "serhalife" denir. Genellikle şeyhin vefatından sonra tarikata mürşid o olur. Diğer halifelerin

¹İbn Mace Fiten. hn: 3950. İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte Muhtasarı 17/526.

görevini yeniden gözden geçirir. Ya devam ettirir, veya başka görevler de verebilir.

Kıyası halife, bir yerde bir mürid adına müridleri idare eden, onların seyr-u suluklarına nezaret eden şeyhin vekili ve temsilcisidir.

Mürid

Bir şeyhe bağlanarak tarikata girene mürid denir. Bu kişiye derviş, salık, zahid, arif, aşık, veli, sūfi, fakir, erenler, ehlullah, miskin, ubbad, garib, talib vb. başka adlar da verilmiştir.

Bir şeyhden tarikat dersi alarak bağlanmaya "inabe", "intisap", "biat", "el alma", "ders alma" gibi isimler de verilmiştir. Bunun için önce müridin arzu etmesi, iradesini ortaya koyması gerekir. Şeyh, onu hemen kabul etmez. Ona "istihare namazı" emreder. Kendisi de yapar. İstihare hayırla sonuçlanırsa şeyh veya halifesi o istekliye ders verir. Bazen müriddeki kalb itimadı ve kabiliyetler açıkça görülürse, istihareye lüzum da görülmeyebilir.

Müridin Adabı

Müridin, muhakkak uyması lazım bir takım edebleri (adab) vardır. Bunlar, Allah'a, şeyhine, ailesine, ihvanına ve sair mümin kardeşlerine ve cümle mahlukata karşı göstereceği vazife ve edeblerdir. Mürid bunlara uyduğu ölçüde tarikattan istifade edecektir.

Mürid, Allah Teâlâ'nın ve Resulünün (sav) emirlerine ve tavsiyelerine mutlak şekilde kayıtsız ve şartsız uyacak, son derece sevecek ve sayacak, bu ikisini yeri gelince veya gerekirse her şeye tercih edecektir.

Mürid, şeyhinin şeriata aykırı olmayan her emrini dinlemede, "gassalin önündeki meyyit" gibi itirazsız olacak, çok sevecek ve sayacak, derslerini zamanında eksiksiz olarak içtenlikle yapacak, can ve başla rızası istikametinde çalışacak, hizmet edecektir.

Yine mürid ailesine, ihvanına ve sair mümin kardeşlerine ve cümle mahlukata karşı vazifelerini kusursuz yerine getirmeye gayret edecek, gönüllü ve karşılıksız hizmet edecek, hizmeti lütuf ve kerem bilecek, çok sevecek ve sayacak, zamanında yanlarında olacak, birine hizmeti diğerlerinin hak ve hukukuna tecavüz veya ihlal sebebi yapmayacak, kimseyi incitmeyecek, kimseden incinmeyecek, gönül yapıp sevgi kazanacaktır.

Herkese hakkını fazlasıyla verecek, haram yemeyecek, alay ve hakaret ederek, aşağılayarak ve ayıplayarak, kötü lakap takarak, yalan ve iftira ederek, sui zan, gıybet ve koğuculuk yaparak, cana, mala, ırz ve namusa saldırarak haram ve günahlara girmeyecek, kul hakkından çok korkacak, çalışıp helalından kazanacak, asla dilenmeyecek ve kimseden bir şey istemeyecek, kimseye yük olmayacak, aksine güler yüz, tatlı dille ikram edecek, infak ve tasadduk edecek, iş bitirecek, sıkıntı giderecek, insanların arasını ıslah edecek, barış ve huzur insanı olacaktır.

İşinden ve hizmetinden artan vaktini ibadet ve ilimle geçirecek, zamanın kıymetini bilecek, daima hak ile şağil, batıldan gafil bir mü'min-i kâmil olmaya gayret edecektir.

Müridin vazifelerini bu kadar saymakla yetinmiyor, işin tafsilatını konuyla ilgili yazılmış büyük kitaplara havale ediyoruz.

Tarikatta Amel

Tasavvuf ve tarikatlar bir yerde dini aşk, vecd, içten ve samimiyetle diri ve canlı yaşamının yol ve yöntemlerini anlatan bir ilimdir. Bu yüzden dinin herkese farz kılmadığı ama çok tavsiye ettiği iş ve ibadetleri bu yolun insanları kendilerine fazladan olarak sanki emir saymış ve farz bilmişlerdir. Bu yüzden sair Müslümanların bazen yapsa da bazen de terkettiği kimi amel ve ibadetleri onlar disiplinli bir şekilde devamlı yapmışlardır. Başarının arkasında da zaten bu aşk ve şevk kadar, disiplin ve devamlılık da vardır. Malum Sevgili

Peygamberimiz (sav) de bu konuya dikkat çekerek “Allah Teâlâ’ya amellerin en sevgilisi, en makbulü, az da olsa devamlı olanıdır” buyurmaktadır.¹

İbadetten huzur alan, amelini aşk, şevk ve vecd içinde sürekli yapar. Huzur alamayan ise herhangi bir sebep veya bir etki ile bir müddet yapar sonra terk eder. Bu, itminana ermemiş bir kalbe sahip olan insanların amelidir.

Bu yüzden tasavvuf ve tarikatler insanı manen yücelterek erdirici ve olgunlaştırıcı amellerin başta gelenleri sayılan nafilâ namaz, oruç, sadaka, zikir, sohbet, halvet, Kur’an tilaveti, çeşitli hizmetler, iyilerle arkadaşlık, rabita, helal lokma ve özellikle de gece seher vakitlerinde uyanık olarak teheccüd namazı, tövbe, istiğfar, zikir ve dualarla sabaha çıkma amel ve ibadetlerine fevkalade önem vererek devamını sağlamaya çalışmıştır. Şimdi bunları kısaca görmeye çalışalım inşallah.

Gece İbadeti

Tasavvuf ve tarikatların üzerinde önemle durduğu bir esas da, gece ibadetidir. Gece bir miktar uyuduktan sonra tatlı uykudan uyanıp yanları yataktan uzaklaştırarak namaz kılmak, tövbe ve istiğfâr ile Allah’ı zikretmek, tesbih etmek, dua ve niyazda bulunmaktır.

¹ Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) şunu anlatır: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)’in bir hasırı vardı, geceleri perde yapıp gerisinde namaz kılar, gündüzleri de yayıp üzerine otururdu. Halk da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)’in yanına dönüp gelip aynen onun gibi namaz kılmaya başladılar. Sayı gittikçe arttı. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara yönelerek şunu söyledi: "Ey insanlar, takat getireceğiniz işleri yapın. Zira siz dua etmekten usanmadıkça Allah da sevap yazmaktan usanmaz. Allah’a en hoş gelen amel, az da olsa devamlı olanıdır." Ravi der ki: Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)’in ailesi bir iş yapınca onu sâbit kılar (artık terketmez devamlı yapardı). Buhârî, İman 16, Ezân 81, Rikâk 18; Müslim, Salât 283, (782); Muvatta, Salâtu'l-Leyl 4, (1, 118); Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl 1 (3, 218); Ebu Dâvud, Salât 317, (1368).

Tasavvuf ehli yaz kış, soğuk sıcak demeden gece tatlı uykudan uyanıp sıcak ve yumuşak yataktan kalkmaya çalışır, abdest alarak namaz kılar, hüznle Kur'an okur, zikirle, fikirle, ibretle seherleri ibadet içinde uyanık geçirir, karanlık gecelerde تنها odalarında Allah'a içten gelerek, korku ve ümit dolu duygularla yanarak yakılarak ağlayarak yalvarır durur, "aman" der, "suçumu biliyorum, affet" der, "yakma kara yüzümü" der, "bağışla bizi Ahmed-i Muhtar'a Efendim" der, "İslam" der, "Ümmet" der, "hizmet" der, çırpınır dururlar.

Bununla beraber kendilerini, gece sabahlara kadar uyuyanlardan üstün görmez, aksine "uyuyanlara kalem işlemez, günah yazılmaz" diyerek, kendilerinden daha üstün tutarlar. Onlar, yaptıkları bu ibadetlerle gurur, kibir, ucup, yani kendini beğenmişliğe düşmek ve böbürlenerek övünmek şöyle dursun, bizzat bu ibadetleri de Allah'ın bir nimeti bilir, bu ve diğer nimetlerin şükründen aciz olduklarını itiraf eder, çaresizliğin verdiği dehşet içinde "aman ya Rabbi" diye haykırırlar.

Rahman olan Allah'ın bu kullarını şu ayetler ne güzel ifade ederler:

"Gecelerini Rablerine secde ederek ve kıyam durarak geçirirler. Ve şöyle dua ederler: Rabbimiz! Cehennem azabını üzerimizden sav. Doğrusu onun azabı gelip geçici değil, devamlıdır. Orası cidden ne kötü bir yerleşme ve ikamet yeridir."¹

"Ey Resulüm: Şüphesiz Rabbin senin ve beraberinde ashabından bulunan bir topluluğun gecenin üçte ikisinden az, yarısı, veya üçte biri kadar bir süre, namaz için kalktığını bilmektedir."²

¹ Furkan, 64-66

² Müzemmil 20. Ayrıca baştan 1-8. ayetlere de bakınız.

"Onlar gece namaz kılmak için yataklarından kalkarlar. Korku ve ümit içinde Rablarına dua ederler."¹

"Onlar, gecenin ancak az bir bölümünde uyurlardı. Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi."²

Yatsı namazından sonra uyumadan veya çok az bir miktar uyuduktan sonra kalkıp kılınacak nafile namaza "gece namazı-salatu'l leyl" denir.

Bir süre uyuduktan sonra, gecenin yarısından imsak vaktine kadar uykudan kalkılıp kılınırsa "teheccüd" adını alır. Teheccüd namazı iki rekattan başlar. Oniki rekata kadar kılınır. Her iki rekatta bir selam verilmesi dört rekatta bir selam verilmesinden daha faziletlidir. Bundan fazlası mekruh olabilir.

Teheccüd namazının Resulullah'a (sav) farz oluşu³ şu ayetlere dayanır:

"Ey Resulüm! Gecenin bir bölümünde uyanıp, sırf sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere, Kur'arçja gece namazı kıl. Rabbinin seni, Makam-ı Mahmud'a göndereceğini ümit edebilirsin."⁴

"Sabah akşam rabbinin ismini zikret. Gecenin bir kısmında O'na secde et. Gecenin uzun bir bölümünde de O'nu teşbih et."⁵

Takvaya eren kullar, şüphesiz ki, seher vaktinde Allah'a istiğfar eden kullardır.⁶ Konu hakkında bir çok hadisler vardır.⁷ Biz

¹ Secde, 16.

² Zariyat, 17-18.

³ Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslam İlmihali s. 348.

⁴ İsra, 79.

⁵ İnsan 25-26

⁶ Al-i İmran 16-17.

⁷ Mesela, en yaygın hadis kitaplarımızdan Riyazu's Salihin'in "Gece Namazının

onları ve sufilerin konu hakkındaki söz ve davranışlarını, kitabımızın hacmini büyütmemek için, ilgili kitaplara ve bu arada bizim “Aydınlanma Yolu Tasavvuf” kitabımıza¹ havale ederek, Kur'an ayetleri ile yetiniyoruz.

Zikir

Zikir, tasavvuf ve tarikatın ana unsurlarından biridir. Zikrin önemi ve etkisi ile ilgili ayetlere Kur'an'da büyük bir yer verilmiştir. Hadislerde de zikre çok önem verilmiştir. Bilinen bir konu olduğundan sözü uzatmıyoruz.

Burada kısaca şunlara işaret edelim; zikir yapılaş bakımından çeşitlere ayrılır. Sema, musiki eşliğinde ayakta dönerek yapılan bir Mevlevi zikridir. Hatm-ı Hâcegan, istiğfar, rabıta, belli sayıda fatiha, salavat-ı şerife, inşirah, ihlas, aşr-ı şerif ve dua ile yapılan bir nakşî zikridir. Darb-ı esma, halka halinde oturularak ve hafif sallanarak yapılan bir halveti zikridir. Zikr-i kıyam, Rifaî, Sa'dî, Şazelilerin ayakta sesli yaptığı bir zikirdir. Devran, ayakta ve dönerek yapılan bir kadiri zikridir.

Zikir, bir başka açıdan ikiye ayrılır:

1- Cehri (sesli, açık) zikir: Genellikle esma-i seb'a denilen yedi nefiste (Emmare, levvame, mülheme, mutmainne, radiye, merdiye, kamile) zikir yapan nefsanî tarikatlarda olur. Genellikle tevhid kelimesi ve bazı esma-i hüsnâ ile yapılır.

2. Hafî (sessiz, içten) zikir: Kalp, ruh, sır, hafî, ahfa, nefs-i natîka, zikr-i küll, nefy-u isbat ve murakabelerde zikir yapan ruhanî tarikatlarda olur. Bütün esma-i hüsnâ'yı içeren zat ismi (ALLAH) zikredilir. Nefy-u isbatta ise Tevhid Kelimesi ile zikredilir. Murakabeler ise, ayetler üzerinde olur.

Fazileti Babı"nda 26 hadis yazılmıştır. Hadis no: 1158-1184

¹ Erkam y. İst. 2009

Tarikatlara sülük edenlerin bu tertip ile zikir yapmaları, ictihad derecesine varmış olan büyük velilerin fikirlerinin ürünleridir. O dereceye ulaşamayanlara düşen vazife ise onlara tabî olmaktır.¹

Zikrin, öncesinde, esnasında ve sonrasında bir kısım adabı vardır. Onları ilgili kitaplara havale ediyoruz. Ancak şu kadarını söyleyelim ki mürid, esas zikrini gece seher vaktinde yapacaktır. Zira, teheccüd namazından sonra gece seherlerde yapılan zikir, daha etkili ve erdiricidir. “Dünya gündüz, ahiret gece kazanılır” denmiştir.

Sohbet

Sohbet, insanın daha çok sevdiği kimselerle bir araya gelerek yapılan toplantılardaki konuşmalar demektir. Sohbetle genellikle meclisin büyüğü konuşur, diğerleri dinler. Musahabe ise karşılıklı konuşma demektir. Yani mecliste herkes söz alır konuşur, büyükler tenezzül eder dinler, herkes kabiliyetince ve kapasitesince istifade eder.

Sohbet ile sahabe ve ashap aynı kökten türeyen kelimelerdir. Peygamber Efendimizin (sav) meclisinde de çoğunlukla o konuşur, ashabı dikkatle dinlerdi. Hatta sanki başlarında bir kuş varmış da kıpırdarlarsa uçacakmış gibi, onu öyle sakın ve sessiz, muhabbetle dinlerlerdi. Bu yüzden ashab-ı kiramin sohbetle yettiğini söyleyen sufiler, "yolumuz sohbet yoludur." derler.

Sevgili Peygamberimizin (sav) sohbetinin bereketi üstüne İslam alimleri birbirine benzer şunları söylerler: “Peygamberimizin sohbet öyle tesirli bir ilaçtır ki, bir dakika onunla sohbet eden birisi, tasavvuf ve tarikatlardaki senelerce seyr ü süluka bedel ilahî nurlara mazhar olur. Çünkü sohbetle “insibağ” ve “in’ikâs”, yani boyasına

¹Muhammed Es'ad Erbili, Risale-i Es'adiye s. 15

boyanma ve yansıma vardır. Nasılki bir sultanın hizmetkârı onun tebaiyyeti ile, öyle bir mevkiye çıkar ki, bir şah oraya çıkamaz. İşte şu sırdandır ki, en büyük veliler sahabe derecesine çıkamıyorlar. Hattâ Celâleddin-i Süyuti gibi, uyanık iken, çok def'a Peygamber sohbetine mazhar olan veliler, Resul-i Ekrem (sav) ile yakazaten, yani bir nevi uyanıkken görüşmeler ve şu âlemde sohbetine müşerref olsalar, yine de sahabeye yetişemiyorlar. Çünkü: Sahabelerin sohbeti, Nübüvvet-i Ahmediye (as) nuriyle, yâni Nebi olarak onunla sohbet ediyorlar. Evliyâlar ise Nebinin vefatından sonra Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ı görmeleri, velâyet-i Ahmediye (as) nuriyle sohbetir. Yani Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın, onların nazarlarına temessül ve tezahür etmesi, velâyet cihetindedir; Nübüvvet itibariyle değildir.

Mâdemki nübüvvet derecesi velâyet derecesinden çok yüksektir, öyle ise nübüvvet nuru ile sohbet de velayet nuru ile sohbetten çok çok üstündür, faydalıdır.

İşte bu harika sohbetlerin yaman etkisi ile dünkü cahiliyenin kaba saba vahşi insanları, bugün Peygamber ile yaptıkları bir sohbet sayesinde yeryüzünün en medeni, hak ve hukuka en saygılı, en vicdanlı ve merhametli insanları oluveriyorlardı. Bütün hayatları boyunca yağmacılık ve çapulculuktan başka davaları olmayan bu basit insanlar, bir gün sohbet-i Nebeviyeye mazhar olarak iman edince, yeryüzünün en uzak yerlerine bile din ve medeniyet götürmek için mallarını ve canlarını seve seve feda ediyor, milletlere merhametli bir öğretmen, bilgili ve şefkatli bir rehber oluveriyorlardı.

İşte o sohbetlerde görülen muazzam tesir, bugün de iyi insanlarla beraber olmak ve onlarla sohbet etmekte aynen veya kısmen görülüyordur. İşte bu sebepten ötürü tasavvufa göre kamil bir şeyhin sohbetine devam etmek, en yüksek, en güzel ve en sağlam yol ve usul olarak kabul edilmiş ve semeresi biiznillah görülmüştür.

Salihlerle oturmak, iyi niyetli insanlarla sohbet etmek insanın yetişmesi için elzendir.

Sohbetin bereketine ve faydasına bakınız ki onda sadece ilim değil, aynı zamanda zikir, fikir, şükür, edeb, hizmet, himmet ve tevfik mevcuttur. Sohbeti bırakan, haliyle bunları da bırakmış olur.

Öyleyse sohbet, meşveret, iş, sadık ve salih kişilerle olmalıdır. Sadık ve salih olmayanlar nefesine zulmetmişlerdir. Zulüm ise kat kat karanlıklardır. Onlarla oturup kalkmak ve sohbet etmek, kalbi karartır, katılaştırır, iman ve ahlaka zarar verir. Zalimlerde hayra bir meyil görülmediği takdirde, zaruri olan görüşmeyi yapıp, fazla oturmadan derhal uzaklaşmalıdır.

Nitekim Allah teala: "Ey iman edenler! Allahtan korkun da sadıklarla beraber olun"¹ buyururken, aynı zamanda zalimlerle oturmayı da yasaklamaktadır: "Hatırladıktan sonra artık zalimlerle oturma."²

Bunun sebebi, yukarıda da denildiği gibi, kalbden kalbe in'ikas (yansıma) ve insibağ (boyasına boyanma) olur. Yani iyilerle oturanın kalbine nur, kötülerle oturanın kalbine karanlık ve katılık yansır. Yani iyi ve kötü huylar, aynen mikroplar gibi bulaşıcıdırlar.

Nitekim atalar, "Sirke küpünden sirke, bal küpünden bal sızar." "Üzüm üzüme baka baka kararır." "Kör ile yatan, şaşşı kalkar." "Kır atın yanında duran ya huyundan, ya tüyünden." "Söyle arkadaşını söyleyeyim kim olduğunu." "Yiğit sevdiğinden sorulur." gibi bir çok hikmetli sözleriyle bu gerçeği ifade ederler.

Peygamberimizin iyilerle arkadaşlığı misk -güzel koku- satanın yanında duran, kötülerle arkadaşlığı da kömürkünün-körükçünün-

¹ Tevbe, 119.

² En'am, 68.

yanında durana benzetmesi, aynı gerçeği ifade eden muhteşem sözlerdendir.

Sohbetin bereketi sadece yansıma ile değildir. Bilindiği gibi, işin henüz başında olan salık, Allah ile huzura varınca ilahi hazretin tecellilerini kendi kendine müstakil olarak tahayyül edemez. Feyz alması için ancak mürşid-i kamil'in rabbani bir teveccühü, rahmani bir imdadı vasıtasıyla olur. Mürid, tam sadık olduğu zaman ilk defa kalpden kalbe ilham yoluyla feyz alır. Bazen işaretleri açıklamakla, bazen nazarla, teveccühle olur. Nasıl ki Peygamber (SAV) Efendimiz, sahabeyi sohbetle yetiştirdi. Mürşid-i kamiller de, O'nun varisleri ve vekilleri olarak sohbetine ihlas ve edeble katılan müridleri halleriyle, nazar ve himmetleriyle yetiştirmeye gayret edeceklerdir.

İlim öğrenmek insanı sohbetten müstağni kılamaz. Sohbetin ayrı bir özelliği vardır. İnsan, iyilerle yapılan sohbette nefsinin daha yakından tanır, kötü huy ve hilelerini görür, kurtuluş yollarını öğrenir, benlikten geçer, teslimiyeti artar. Sırf kitap okumak, insanı o hallere büyük ölçüde erdirmez. Hatta bazen nefsinin gurur gelir de aldanması artabilir. Bu yüzden kimilerine garip gelse de söyleyelim, ilim, mesela Bel'am gibi bazılarına zarar bile verir.

İnsan, sohbetlerde, kalbine gelen yoğun nur ve ilhamlarla, ihsan mertebesinden bir koku bile duyar. O yüzden mürşitlerle sohbet, yeri bir başkasıyla doldurulamaz bir güzelliştir.

Sohbetin önemini anlatan bir çok ayetler vardır.¹ Peygamberimiz de iyilerle sohbeti teşvik etmiş, kötü arkadaştan sakındırmış, Allah için sevişip bir araya gelenlerin mükafatını açıklamış, evlerde Kur'an

¹ Bakınız. Tevbe 119; Ahzab 23; Kehf 28; Lokman 15; Furkan 27-29. 59; Zuhuruf 67; Kehf 66-67.

okuyup aralarında ders yapanlarla Allah'ın övündüğünü bildirmiş, sohbet adabını açıklamıştır.¹

Onun diriltici ve erdirici sohbetlerinin Hanzala üstündeki etkisini, dışarda o etki kaybolunca Hanzala'nın "münafık oldum" endişesiyle ağlayışını, Hz. Ebu Bekir'in onun duygularını paylaşımını hepimiz biliyoruz. Kitabımız özet bilgiler içerdiği için, teberrüken yazacağımız bir hadis ile yetinelim.

Kiminle düşüp kalkalım diye soranlara Efendimiz şunları söylemişür: "Görülmesi size Allah'ı çok çok hatırlatan, konuşması ilminizi artıran, ameli ahiretinizi düşündürenle."²

Tarikatlar sohbe te gerçekten büyük önem vermişler, öncesi, esnası ve sonrasında olmak üzere sohbetin bir çok adabını zikretmişlerdir. Onları biz "Aydınlanma Yolu Tasavvuf" isimli kitabımızda yazdık. Daha fazlasını da tasavvuf ve tarikat adabını anlatan kitaplara havale ediyoruz.

Halvet, Uzlet, Çile, Erbain

Sözlükte yalnız kalmak manasına gelen halvet, tarikat dilinde, hiç kimsenin ve dünya malının bulunmadığı bir yerde, ruhun Allah ile konuşması demektir. Uzlet de aynı manaya gelmektedir.

Halvetten maksat nefsi terbiye, ruhu tasfiye ile masivadan ilgiyi keserek Allah ile olmak, dünya ve lüzumsuz meşguliyetlerinden kurtulmak, ömrü zikir ve ibadet bilinciyle geçirmektir. Sünnet-i Seniyye'yi yaşamaya çok önem veren Nakşiler, halk içinde olmayı tavsiye eden Peygamber Efendimizin (sav) sözlerine binaen halveti, "halk içinde Hak ile olmak - halvet der encümen" olarak anlarlar.

¹ Konuyla ilgili bir bölüm için bakınız, İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte Muhtası. 10/62-240.

² Heysemî, Mecmau'z Zevaid, 10/226.

Halvetin süresi değişse de ekseriyetle kırk gündür. Çile, bozulmuş olarak farsçada, erbain de arapçada "kırk" demektir. Bu "Rabbinin (Musa ile) tayin ettiği vakit kırk geceye tamamlândı."¹ ayetinden ilham alınmıştır.

Nakşîlerin dışındaki tarikatlarda bir asıl erkan olan halvet, ekseriyetle tekkelerde yemesi, içmesi, uyuması ve ibadetleri şeyhin gözetiminde olarak yapılır. Halvethaneye giren derviş, zaruret olmadıkça o süre içinde dışarı çıkmaz ve kimseyle konuşmaz. Bir nevi i'tikaf ibadetine benzemektedir. Mevlevîler ise halveti binbir günü esas alan "uzun süreli hizmete" çevirmişlerdir.

Rabîta

Sözlükte ilgi, alaka, münasebet anlamına gelen rabîta kelimesi tarikatta "müridin kamil bir şeyhe kalbini bağlayıp, huzurunda ve gıyabında o şeyhin sureti, sireti ve bilhassa ruhaniyyetini hayalinde kendisi ile birlikte farzederek, tıpkı yanındaymış gibi bir edeb ve terbiyeye bürünmesidir." Daha kısa bir tanımla "kalbini sevgi ile şeyhine bağlamasıdır." Bu yüzden "rabîta muhabbettir" sözü meşhurdur.

Daha çok nakşîlerde kullanılan rabîta ile mürid, kendini kontrol etmekte ve düzeltmektedir. Böylece mürid, şeyhinin huzurunda olsa hayasından yapamayacağı işleri, onun gıyabında da yapmamaya gayret eder. Çünkü şeyhi kalbindedir, muhabbeti ile manen hep yanındadır, bağlılığı ile hep kendisiyle beraber hissederek.

Birisi kalkıp şöyle söyleyebilir: "Şeyhini yanında bileceğine Allah Teâlâ'yı manen yanında bilse olmaz mı?"

Olmaz olur mu?

¹ A'raf 47.

Ah, o ne devlettir, bir ele geçse! O, hadiste bildirilen “ihsan” ve “efdalü'l iman” mertebesidir. Yani Allah Teâlâ'yı görür gibi O'na ibadet etmek, O'nu hep yanında bilmek, biz onu görmesek de onun bizi gördüğünü kesin olarak bilmek ve böyle iman etmek, Allah ile olmak... Bu kullukta zirvedir. Öyle çabalamadan birden ele geçmez ki...

İşte rabita, doğrudan Allah'tan feyz alma aşamasına erememiş müridlerin işidir ve o mertebeye gelebilmenin alıştırmalarıdır. Zira şeyh mücessemdir, bir vücudu vardır, hissen onu düşünmek kolaydır. Ama Allah öyle değil ki! Onun zatını düşünmek faydasız ve sonuçsuz bir çaba olduğundan men edilmiştir. Öyle olunca avama mücerret, yani soyut olanı düşünme zor gelir. Müşahhası tasavvur ve beraber bilmek daha kolaydır.

Zaten o “ihsan” ve “efdalü'l iman” mertebesine eren, maneviyatta o seviyeye yükselen bir kimseye rabita da gerekmez. Belki terki vaciptir. O zaman rabitanın sair unsurları gider, sadece bir muhabbet kalır ortada. İnsan kendisinin o manevi yüksek mertebelere çıkarılmasına sebep olan bir vesileyi nasıl sevmeyi terkedebilir?

Rabita başlıbaşına bir erdiricidir. Şartı, mürşid-i kamile yapılmasıdır. Yapılış biçimi çok da önemli değildir, bir çok şekilde olabilir.

Tarikatlara en fazla itiraz, rabita yönünden gelmektedir. Bir kısım insanlar, bunu "şirk" kabul etmişlerdir. Oysa “şirk”, ilahın taaddüdür, yani ilahın birden fazla olduğunun kabulüdür. Rabıtada ise şeyh, asla ilah yerine konmaz.

Kaldı ki aşıklar bilir, seven sevdiğini, istemese de kalbinde taşır, aklıyla düşünür, hayalinde resmini seyredir,

hatırından hiç gitmez. Taklit, insan ruhunda vardır. İnsan şeyhini severse işte böyle olur.

Rabıtayı isbat için bir çok nakli ve akli deliller getirerek kitaplar yazılmıştır.¹ Oysa meseleye müsbet ilimlerden psikoloji, eğitim psikolojisi açısından yaklaşıldığında hiç bir tartışma kalmaz. Bu bir eğitim metodudur.

Mesela herhangi bir ilmi, yeni bir metot ile başkalarına göre daha kısa bir zamanda öğretmek ilim adamı yetiştiren bir hocaya, "senin bu metodun Kur'an ve Sünnette var mıdır?" diye sorarak nasıl itiraz edilmezse, bu soru ne kadar abes olursa, aynen öyle de, bir mürşide sufi yetiştirmede bir metot olarak uyguladığı ve tecrübe ile faydasını da gördüğü rabıta için itiraz edilmesi o kadar yersiz ve abestir. Aklın mantığın gereği de budur.

"Nerden çıktı bu?" diyene cevabımız basittir; ehlinin içtihadı ile çıkmıştır. İctihad derecesine ulaşamayana düşen vazife ise uymaktır.²

Tarikatta Mekan

Tarikatta mekandan kastımız, dervişlerin tarikat amel ve eğitimlerini yaptıkları mekanlardır. Bunlara da genellikle tekke, dergâh, ribat, zaviye, hângâh, asitane, savmaa gibi isimler verilmiştir. İnsanlar evrat ve ezkarlarını evlerinde ve camilerinde yapabilirler. Ancak camiler ve mescitler herkes için ortak

¹) Abdulhakim Arvasi, a.g.e.; M.Es'ad Erbili, Risaleyi Es'adiye s. 28-38; Dilaver Selvi, Kur'an ve Tasavvuf s. 415-432; Muhammed b. Abdullah el-hani, Adab s. 188-205; Cemal Nar, Aydınlanma Yolu Tasavvuf, s. .

² M.Es'ad Erbili, Risaleyi Es'adiye s. 15.

mekanlardır. Dervişler daha özelde hem ibadet, hem ferdi veya toplu zikirler, hem eğitim, terbiye, hem halvet ve çilehane, hem de devamlı kalanlar ve misafirler için yatakhane ve yemekfane gibi ihtiyaçlar için özel mekan ihtiyacı duymuşlar ve bu hizmetlere uygun bir planlama ile tekkeler inşa etmişlerdir. Buraları dervişlerin kendilerine özel işler için yine kendileri gibi insanların bir araya gelmesine hizmet eden mekanlardır. Belki de böylece daha rahat bir araya gelerek faaliyetlerini sürdürebilmişlerdir. Bu açıdan baktığımızda sırf bu iş için planlanan ve yapılan mekanların varlığını da görürüz.

Tekke Dergah Hangah

Tekke, tarikat işlerinin yapıldığı yerdir. Ribat, zaviye, hângâh, dergâh, asitane gibi isimler de almıştır. İlk tekke Remle'de, Ebu Haşim es-Sufi (Ö. 150 h.) için yapıldığı söylenir.

Tekkeler ve zaviyeler, sadece dervişlerin zikir evleri olmaktan çıkmış, toplumun her kesiminden fertlere eğitim, kültür, irşad hizmeti sunan, hatta iktisadi ve siyasi yönden toplumu yönlendiren, yerine göre fakirlerin doyurulduğu imaret-aşevi; yolcuların konakladığı kervansaray; hasta, sakat, düşkün ve çaresizlerin başvurduğu "darul aceze"; alimlerin ilim ve istişare için toplandığı meclis; ihtiyaç duyulan eserlerin bulunduğu kütüphane; mazlumların sığındığı "iltica" yeri; hayırların ebedileştirildiği vakıfların merkezi, kısacası çok yönlü vazifeler icra eden birer kurum haline gelmişlerdir.

Medreseler toplumun elit zümresine hitap etmesine karşılık, tekkeler geniş halk kitlelerinin eğitim ve irşad kurumları olmaya devam etmişlerdir.

Belli usul, erkan ve adab ile çalışan ve kendine has mimari bir tarz da geliştiren bu ocaklar, cumhuriyet döneminde 30

Kasım 1341 (1925) tarihinde tamamen kapatılmış, ama açtığı boşluk bir türlü doldurulamamıştır. Bugün büyük ve modern binalar aynı hizmet için değişik isimlerle faaliyette olsalar bile, mazideki manevi halleri aynıyla yansıtmaktan maalesef uzaktır. Tarikatların yasaklanması ve tekkelerin kapatılması evrensel hukuk ilkelerine aykırıdır. Bu maneviyat yolunun yolcuları sürdürülen bu tür yanlışlıklardan bir an evvel dönülmesini beklenmektedirler.

Kıyafet ve Eşya

Tarikatlarda asıl amaç, kalbi temizlemek, nefsi arındırmak, ahlakı güzelleştirmektir. Dolayısıyla dervişler dışa değil, içe önem vermişlerdir. İç arı duru olursa, dıştan giyilen önemli değildir denilmiştir.

Yunus Emre bu duyguyu şöyle dile getirmiş:

Dervişlik olsaydı tâc ile hırka

Biz de alır idik otuza kırka.

Bununla beraber, zaman içinde her tarikat kendine özel bir kıyafet de geliştirmiştir. Öyle ki, her dervişin, hangi tarikattan olduğu, kıyafetinden belli olurdu.

Tarikatlarda giyilenleri şöyle sıralayabiliriz: Hırka, tâc, kemer, şedd (ahilerin giydiği yün kuşak) hayderi, tennure, kepenel.

Şunlar da tarikat eşyalarındandır:

Post; şeyhin oturduğu post, pirin makamı sayılır.

Alem; bir nevi sancak.

Gül; demir çubuk. Rûfâiler, bununla "burhan" a katılırlar.

Mütteka-muîn: Halvette, yatmamak için oturduğu yerde uyurken alınına konulan alet.

Tasavvufa Ve Tarikatlara Karşı Olanlar

Tasavvufu konuşan üç sınıf insan vardır:

1- İçinde olanlar: Yani tasavvufî bir hayat yaşayanlar, müntesipler.

2-Yanında olanlar: Yani intisabı olmasa da seven ve benimseyenler.

3- Karşısında olanlar: Yani tasavvufu bid'at sayarak reddedenler.

Burada söz konusu olan 3. guruptur. Onlar da kendi aralarında ikiye ayrılırlar:

A- Gayr-i müslimler.

B-Müslümanlar.

A-Gayr-i Müslimler

Bunlar, müsteşrik, oryantalist denilen insanlardır. İnanmadıkları halde İslam'ı araştırır, incelerler. Bunların çalışmaları ve emekleri gerçekten takdire şayandır ama, malesef iyi niyetli değildirler. Amaçları, İslam topraklarını sömürmek için müslümanların za'f ve güç noktalarını araştırmak, onları dinlerinde şüphe ve tereddüde düşürmek, kendi din, kültür ve medeniyetlerinin propagandasını yapmaktır. Arkalarında, hristiyan devletleri vardır.

Tasavvuf konusunda yaptıkları da böyledir. Onlar, önceleri "İslam tasavvufu, Hind, İran, Yunan, Yahudi ve Hristiyan din, kültür ve felsefelerinden kaynaklanmıştır" demişler, sonra biraz geri adım atarak "evet, İslam kaynaklarda da tasavvufun asılları bulunur" diyebilmişlerdir!

İslam için hazırladıkları zehiri bala katan bu insanların verebilecekleri pek zarar olmazdı, ah yerli işbirlikçileri olmasaydı!

B- Müslümanlar

Tasavvufa karşı olan Müslümanların bu tutumu değişik sebeplerden kaynaklanmaktadır:

1- Biraz önce anılan müsteşriklerin işbirlikçileri. Fikirleri yabancıları taklit etmekle oluştuğu için, kolay değiştiremezler. Duygusal, alıngan, alaylı ve saldırganlardır. Tasavvufu dış kaynaklı olarak gösterirler.

Oysa müsteşrikler sadece tasavvuf değil, fıkıh, kelim, tefsir, sanat, mimari, musiki vb. için de dış kaynaklıdır derler. Onlara göre, hayata müslümanların kazandırdığı hiç bir şey yoktur. Peki, buna ne diyecekler?

Bunların, tasavvuf gibi ince meseleleri anlayabilecek kadar konuya hakimiyetleri de yoktur,

2. İkinci bir grup, "kişi bilmediğinin düşmanıdır" atasözüne uygun olarak, tasavvufu bilmeden, İslam adına karşı çıkmışlardır. Cahil ve mutaassıp kimselerdir. Vehhabiler, Kadızadeler ve Molla Kasımlar gibi.

3. Tefsir, hadis, fıkıh, kelim vb. ilimler az sayıdaki ehli arasında kalırken, tasavvuf geniş halk kitlelerinin hayatına girmiş ve yaşanmıştır. Bu bazılarında haset vb. olumsuz duygular uyandırarak inkara sebep olmuştur.

4. Bir kısım tarikatlar batıldılar: İbahilik, Hurufilik, Bektaşilik gibi. Hak olduğu halde, müntesiplerinin hatalı hareket ettiği tarikatlar da olmuştur.

İşte bunlarla mücadele edenler, tarikatların hak ve batıl gibi iki çeşit olabileceğine bakmamışlar, hatalıların yanında iyilerinin de bulunduğunu ayırt etmeksizin hepsini birden tenkit etmişlerdir. Bu insafli bir davranış olmasa gerektir. Gerçek ile sahtekar istismarcıyı aynı kefeye koymamak gerekir.

5. Tasavvuf da nihayet bir meşreptir. Bir zevk meselesi, anlayış ve yaşayış biçimidir. Böyle bir meşrepte olmayanlar, daha

rasyonalist ve kuralcı düşünenler de olacaktır. Kimse onları tasavvufi bir hayata icbar edemez. Keşke onlar da, daha geniş yürekli olup sufileri anlayışla karşılayarak karşı çıkmasalardı.

6-Bazı tasavvuf büyüklerinin kitaplarına, onların yazıp söylemediği sözler sokuşturulmuştur. “Dess” denilen bu işlem, başka ilim dallarında da olmuştur. İşte bu sokuşturmalar meselesinde olduğu gibi yapılan hileyi bilmeyenler, sanki bu yalanları onlar söylemiş gibi, büyüklerin aleyhinde sözler söylenmiş, onlara cephe alınmıştır.

Bazen de sûfilerin sözleri anlaşılmamış veya yanlış yorumlanmıştır. Bu da bir sorun olmuştur.

7. Nihayet müslüman geçinen veya kendisini müslüman sanan nice bir insan İslam’a, bu arada tasavvufa da savaş açmış, onun yok olması için elinden geleni yapmıştır. Basın yayınlara, sanat ve edebiyatla, bilimsel (!) toplantılarla tasavvufa karşı çıkmışlar, sufileri halkın gözünden düşürmek için olmadık iftiraları atmışlardır.

8- Bazı iyi niyetli ilim adamları veya temiz şahsiyetler, tasavvuf ve tarikatların hak olduğunu bildikleri halde, zamanımızda bu işlerle uğraşanlarının pek çoğunun ehliyetsiz ve istismarcı olduğunu gördüklerinden, bir kısım insanların yanlış bir şeyh geçinen sahtekara düşme ve hayatını mahvetme endişesiyle ve o gibi saf insanları tehlikeden kurtarma niyetiyle, tasavvuf ve tarikatlara karşı çıkmışlardır. Ben bunlardan bazılarını tanıdım. Kendileri dersli olduğu halde sorulara “uzak durun” derlerdi. Bu tutumu haklı görmüyoruz ama endişelerini de anlayışla karşılıyoruz.

Sonuç itibariyle şunu söyleyelim ki, tasavvuf ve tarikatlar haktır, İslamî esaslara dayanmaktadır, ama zamanımızda ehli azalmıştır, istismarcıları da her zaman vardır ama çağımızda daha da

çoğalmıştır. Öyleyse Müslümanlardan bu yolu arzu edenler elbette mürşit seçiminde çok dikkatli ve ihtiyatlı olmalıdırlar.

İşte görüldüğü gibi kabul veya red sebebiyle tasavvuf her zaman gündemde kalmıştır, bundan sonra da kalmaya devam edecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: AKLA TAKILANLAR

Tasavvuf Tarikat Ve Şeriat

Tasavvufun önemini anlatırken İslam'da emir ve yasakların beden ve kalple ilgilerini anlatmış, tasavvuf ile şeriatın iç içeliğini ifade etmiştik. Yine orada tasavvuf ile diğer din ve felsefelerdeki mistik hareketlerin arasındaki en belirgin farkın, tasavvufun şeriata bağlı oluşu olduğunu söylemiştik.

Tekrar edecek olursak, tasavvufun temeli şeriattır. Şeriata ters düşen her düşünce ve davranış batıldır, hiç bir değer ifade etmez. Bundan şunu çıkarırız; aslında tasavvufu her türlü yanlışlık ve sapıklıktan koruyan ve kollayan, şeriattır. Asıl olan Şeriattır. Tasavvufsuz şeriat mümkün olabilir, ama şeriatsız tasavvuf asla mümkün olamaz. Olur diyen zındıktır. Kaldı ki, tasavvuf ve tarikatların bir meyvesi olan Allah sevgisi, keşif ve kerametler, şeriatın hak olduğunun açık delilleridir.

Hakiki sufilerin hepsi şeriata bağlıdır. Onların meşhur inancı şudur; kim şeriatsız tasavvuf isterse zındık olur. Kim de tasavvufsuz şeriat isterse, fasık olur. Çünkü tasavvuf, şeriati aşkla, şevkle, zevkle yaşayarak korumanın yolu yordamıdır.

İşte bu yüzden sufiler, şeriat ile tasavvuf ve tarikatlar arasındaki ilişkiyi şu temsillerle anlatırlar:

Şeriat temeldir, tasavvuf binadır. Temelsiz bina olmaz ama, binasız temel olabilir. Fakat temelden maksat da bina yapmaktır.

Şeriat beden, tasavvuf ruhtur.

Şeriat lafız, tasavvuf manadır.

Şeriat şekil, tasavvuf muhtevadır.

Şeriat deniz, tasavvuf denizdeki incidir.

Şeriat süt, tasavvuf süttten çıkan kaymaktır.

Şeriat ağaç, tasavvuf bu ağaçta yetişen meyvadır. Şeriat ağacında bitmeyen hâl, vecd ve marifet meyvelerine itibâr edilemez. Onun için şeriatsız bir tasavvuf düşünülemez. Fakat tasavvufsuz bir şeriat düşünülebilir. Zira bir ağaç meyve vermese de ağaçtır ama bir meyvenin vücuda gelebilmesi için mutlaka bir ağacın bulunmasına ihtiyaç vardır. Lakin ağacın kemâl hâli de meyveli olma halidir.

Bundan dolayıdır ki, İslam'da şeriat herkes için mecbur olduğu halde, tarikat ve tasavvuf ihtiyaridir. Çünkü tasavvuf bir kemâl halidir. Buna herkesin gücü yetmeyebilir.

Sufilerin şeriata bağlılıklarını kendilerinden dinleyelim:

Ebu Saîd Harraz: “Zahiri hükümlere aykırı düşen her batın batıldır.”

Haris El Muhasibi: “Bir kimse batınını murakebe ve ihlasla düzeltirse, Allah o kimsenin zahirini mücadele ve sünnete uyma hali ile süsler.”

Bayezid Bistami: “Bir kimsenin havada uçacak kadar keramet sahibi olduğunu görseniz bile, emir ve nehy karşısında, hudutlara riayet bahsinde ve şeriata tabi olma konusunda nasıl hareket ettiğini tetkik etmeden o kimseye sakın aldanmayınız.”

Yine o büyük veli der ki: “Havada uçan insanlara mı hayret ediyorsunuz? Leş yiyen kargalar da havada uçmakta. Su üzerinde yürüyen insanlara mı şaşırıyorsunuz? Balıklar da suda yüzmekte. Önemli olan Allah'ın emirlerine uymak ve yasaklarından kaçınmaktır.”

Ebu Süleyman ed-Dârâni: “Sûfilere mahsus olan bir nükte, bir hikmet ve bir ilham kalbime doğar. Fakat, iki adil şahit; kitap ve sünnet bunun doğruluğuna şahit etmedikçe kabul etmem.” Buradan anlaşılıyor ki bir sûfi, içinde doğan ilhamı ayet ve hadis terazisi ile ölçmeden kabul etmez.

Ahmet b. Ebi'l Havari: “Rasulullahın (sav) sünnetine tabi olmadan amel edenin ameli batıldır.”

Ebu Hafs EI-Haddad: “Zahirdeki edebin güzelliği batındaki edebin güzelliğinin bir unvanı ve ifadesidir. Dış, için aynasıdır. Küp içinde olanı sızdırır. Dışı şeriata uygun olmayanın içi de uygun değildir.”

Ebu Hafs El Haddad: “Sürekli olarak fiillerini ve amellerini kitap ve sünnet terazisi ile tartmayan, şeriata aykırı olabilecek ilhamını ve hatırını itham etmeyen, defterin Allah adamları hanesine yazılamaz.”

Cüneyd: “Peygamberlerin izini takip müstesna, Allaha giden yolların hepsi kapalıdır.”

Cüneyd: “Kuran ezberlemeyen ve hadis yazmayan kimselere tasavvuf yolunda tabi olunamaz. Çünkü bizim bu ilmimiz kitap ve sünnetle mukayyettir.”

Cüneyd: “Bizim bu tasavvuf ilmimiz, Kitap ve Sünnetin esasları ile bağlıdır.”

Ebul Hasan En-Nuri: “Bir kimse manevi hal sahibi olduğunu iddia eder ve bu hal de onu şeriatın hudutları haricine çıkarırsa sakın öylesine yaklaşmayın.”

Şah Şuca el-Kirmani: “Bir kimse gözünü haramlardan, nefisini süfli arzulardan korur, içini daimi murakebe ile, dışını sünnete tabi olarak imar eder ve kendisini helal yemeğe alıştırsa onun feraseti hata etmez. Verdiği hükümler ve yaptığı tahminler tam isabet eder. Böyle birisine gelen ilham hatalı olmaz, sıhhatli olur.”

En-Nasrabazi: “Tasavvuf, heva, heves ve bidati terkederek kitap ve sünnete dört elle sarılmaktadır.”

Zunnun: “Allahı seven kişinin ona aşık oluşunun alameti fiilinde, ahlakında, emrinde ve sünnetinde Allah sevgilisine tabi olmasıdır.”

Seriyu's-Sakati: “İnsan önce zühd ile işe başlar, sonra hadis ve zahir ilimleri tahsil ederse ayağı sürçer, hata eder; fakat önce hadisi ve zahir ilimleri bilir de sonra zühde ve tasavvufa intisab ederse işini sağlamlaştırmış olur.”

Ahmet Fethullah Camî: “Şeriata sarılma mertebesinden daha üstün bir mertebe yoktur. Tarikat ehlinde bazıları, tarikatı şeriattan üstün tutmaktadırlar. Bu onların cehaletinden kaynaklanmaktadır. Eğer onlar Şariatın, Cebrail aracılığıyla Yüce Allah'dan Peygambere vahy olduğunu ve tarikatın Şariatın bir parçası olduğunu bilselerdi, kesinlikle parçayı, "asl"a tercih etme yoluna gitmeyeceklerdi.

Allah'a yemin olsun ki, başım kesilme pahasına bile olsa şeriattan başkasına tabi olmam. Tarikat da ondan bir parçadır.

İnsan şer'i şerife uymakla ve Peygamberin miracın gölgesinde bir yola girmekle Şariatın mahiyetini kavrar, sonra şöyle der:

Allah erlerinin izledikleri yolun vardığı son nokta Muhammedî olan şeriattır. Bu nur size açılıncaya kadar

şeriatı sarılmaya devam ediniz. Bu nur Rasulullah'ın (s.a.v.) nurudur. Bu makamda onun nurundan daha büyük nur yoktur."

Bu konuda büyüklerin nice güzel sözleri vardır. Muhtasar bir kitapçık için belki bu kadarı dahi fazla idi. Ama konunun önemi bunu gerektirdi. Son sözü, çağın büyük müşidi Sultan'ul Ârifin Mahmut Sami Ramazanoğlu'na bırakalım:

"Velayetin kemâlâtı; şeriatın sureti neticesidir. Nübüvvetin kemâlâtı ve hakikati dahi, şeriatın semeresidir."

İlim Ve Tarikat

Tarikat, Şeriatın hizmetçisidir, Şeriatın bilinmediği ve yaşanmadığı yerde tarikat olmaz. Sufilik ilim işidir. Zahiri ilimleri inkar veya hafife almak, bir yerde Şeriatı inkar ve hafife almak olur ki, Allah korusun, bu bir küfürdür. Bir kısım cahillerin kendilerine derviş süsü vererek söyledikleri ilme karşı laubali sözler ancak kendi cahilliklerini sergiler. Hakiki sufiler, dervişler, tarikat ehilleri, onlardan da, o sözlerinden de uzak ve eziyettedirler.

Baksana, bütün büyük şeyhler, müşidler, sufiler aynı zamanda alim kişilerdir. Bundan daha tabi ne olabilir! Onlar, "yolumuz sünneti yaşamaktır" diyorlar. Allah sevgisi, Rasulullaha ittibadan geçer.¹ Kitap ve Sünnete aykırı her iş, Allah'a uzaklıktır, bid'attır, sapıklıktır. Ve dahi tasavvufa tersdir.

Peki, Rasulullah'a ittiba ilimsiz nasıl olacak?

Bırakın farzları, vacibleri, sünnet-i müekkedeleri, bu yüce tarikatın mensubları, müstehabları, edebleri bile kaçırmak istemez, dini bir mecburiyet olmadığı halde, aynen Resulullah

¹ "(Resulüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir."(Al-i İmran, 31)

(sav) gibi yemeğe, içmeğe, giyinmeye, oturmaya, kalkmaya, konuşmaya, susmaya vs. dikkat ederler. Resulullah'ı (sav) her hususta hatta ahkam ifade etmeyen şahsi işlerinde bile taklid etmeye çalışırlar. Çünkü Resulullaha ittiba olmadan Allah sevgisi gerçekleşmez. Zahiri ahkama uyulmadan, batini ahkamda başarılı olunamaz.

Zahiri ahkamı zayıf eden, manevî hakikatlere ve sırlara nasıl erecek, gördüklerine nasıl güvenecek? Şeytanın oyuncağı olmaktan nasıl emin olacak? Bu taifenin büyükleri açık açık söylüyorlar: "Allah'ın zahirî ahkâmını bilmeyen, sûfî olamaz. Dışı dine aykırı olanın içi de elbette aykırıdır. Sûfilîğin ilk şartı, muamelesini, ahlakını, adabını Kur'an ve sünnete uydurmaktır."

Peki, Resulullah'ın (SAV) hangi işi nasıl yapmış olduğu ilim olmadan nasıl bilinecek?

Ve dahi bilinmeden nasıl yapılacaktır?

Neyin helal, neyin haram, neyin şüpheli olduğu bilinmeden nasıl kaçınılacak haramlardan, bid'atlardan, hatta şüphelilerden?

Onca âdâb, müstehap, mendup, tatavvu ve nafileler nasıl bilinecek hadis okumadan, siyer okumadan, fıkıh okumadan?

Kur'an okumadan, tefsir okumadan Allah Teâla nasıl bilinecek, sevilecek, sayılacak?

Geçmiş büyükler bilinmeden, selef-i salihin bilinmeden yol nasıl seçilecek yabancılardan?

İlmi ve alimi horlayan derviş varsa duysun ve ders alsın ki büyük mürid Şah Abdullah Dehlevî öldüğünde "Sünen-i Tirmizi" göğsündeydi.¹

¹ Abdulmecid Hani, el-Hadaik'ul Verdiye Rehber y. ist. 1986. s. 850.

Görüyorsunuz ki tasavvuf ve tarikatın o ulvî ve mukaddes yoluna ve o yolun çok temiz taifesine en büyük kötülüğü, cahil sûfiler yapar. Çünkü yabancılara attığı iftira tutmaz ama o cahillerin attığı iftira “onlardan sayılmanın” aldatıcılığı ile belki tutabilir.

Alimlerin Tarikata İhtiyacı Var Mı?

Alimlerin bir kısmı tarikata karşı çıkmışlardır. Bunların hangi duygularla karşı olduklarını daha önce gördük. Bir kısmı da, karşı olmamakla beraber gerek bir mizaç ve meşreb olarak, gerekse bir ihtiyat (!) olarak tasavvuf ve tarikatlara uzak durmuşlardır.

Ne var ki, tasavvufun konusu, amacı, önemi, faydası hakkındaki sözlerimiz, alimler için de geçerlidir. Elbette ilim, ahlak ve maneviyat için önemli bir yaptırım gücüdür. Ancak bizatihi ilim, amel ve ihlas olmadıkça "kalb-i selim"e ve "ihsan"a erdirici değildir. Zahir ilmi edinmek, insanı batın ilmini edinmekten müstağni kılmaz.

Öyleyse hiç bir alimin, "benim nefsimi tezkiye, kalbimi tasfiye, ahlakımı güzelleştirme konusunda bir mürşitten ders alarak bir tarikata girmeye ihtiyacım yoktur, ilmim bana yeter. Benim bu kadar ilmim varken, bir mürşidin irşadına ihtiyacım olamaz. Aslında insanlar şeyhlere değil, benim gibi alimlere gelmelidir" diyeceğini ummuyoruz. İnsan içinde bir tatminsizlik, bir boşluk, bir kuruluk, bir kekrelik hissediyorsa kendini aldatmamalı, çaresine bakmalıdır.

Eğer bunlar deniliyorsa, orada, mürşidlerin de dediği gibi, nefsi tanımamak, onun tuzağına düşmek vardır. Özellikle o insanın irşada ihtiyacı var demektir.

Eskiler, "kendi başına biten ağacın meyvesi olmaz. Olsa bile acıdır, lezzeti olmaz. O ağaca bir aş gerekir. Allanın her şeyi bir sebebe göre yaratması, ilahi bir kanundur. Ana baba olmadan çocuk dünyaya gelmiyorsa, bir mürşid-i kâmil olmadan da insanın maneviyat dünyasına doğması zordur. Olsa bile, bir çok özürler, sürçmeler, yıkılmalar olabilir" demişler, alimler için de tarikatı lüzumlu görmüşlerdir.

Bu yüzden evvelkilerden ve sonrakilerden bir çok büyük alimler, zahir ilimden sonra batın ilmini de, terbiye ve hizmet yoluyla tahsil etme zaruretine inanarak bu yolun salıklarından olmuşlardır. İşte bazı örnekler:

Hanefî'lerden, İbn-i Hümmam, İbn-i Şiblî, Şürünbilâlî, Hayreddin Remlî, Hamevî, İbn-i Abidin vb.

Şafî'lerden, İzz İbnü Abdisselam, Gazalî, Taceddin es-Subkî, Suyutî, Kadı Zakeriyya, Allame Şihab, İbn-i Hacerî'l Heytemî vb.

Hanbelî'lerden Abdulkadir el-Ciyli, Abdullah el-Ensârî, İbnu'l Buharî el-Fütuhî vb.

Malikîlerden Ebu'l Hasan eş-Şazelî, Ebu'l Abbas el-Mürsî, İbn-i Ataullah el-İskenderî, İbn-i Ebî Hamza, Nasıruddin el-Likaanî, Ahmet Zerruk el-Berlesî vb.

Bütün bu büyük alimler, zahiri ilimleri elde ettikten sonra batini ilimleri de ehillerinden sohbet, hizmet, seyr-u sülûk, güzel itikad, ihlas, rezillikleri terk ve faziletleri tedarik ile elde ettiler ve en büyük hayırlara erdiler.

Şeyhu'l İslam Zakeriyya el-Ensârî güzel söyler: "Tasavvuf ve tarikat büyükleri ile bir araya gelmeyen her fakih, kupkuru, katıksız bir ekmek gibidir. Zira ilim, ağır sorumluluklar isteyen bir haslettir. Nefsin alimlere karşı kurduğu aldatıcı tuzaklar pek çok ve çeşitlidir. Değil

öğrenciler, çoğu zaman alimler bile kendilerini onun ağına düşmekten kurtaramazlar."

Öyleyse "tasavvuf ve tarikat en çok alimlere yakışır" diyebiliriz. Bu yüzden Üstad Mahmut Sami Ramazanoğlu'nun dediğine yürekten katılıyoruz:

"İstiğnanın, tuğyandan gayrı kârı yoktur."

Tarikata Girmek Şart mıdır?

Bu sorunun cevabı niyetiyle "Tasavvufun Hükmü" başlığı altında verilen kısa bilgilere tekrar bakılabilir. Orada da söylenmiştir ki, asıl olan İslamı öğrenerek istikamet üzere yaşamak, ihlaslı olmak, kalbi ve nefsi kötü huy ve vasıflardan arındırmak, sonuçta iman üzere ölme lütfuna ermektir. Bunlar tarikatsız da elde edilebilirse, ne âla, kişi Allah'ın rızasını kazanabilir, cennete gidebilir.

Ancak, hemen yukarıda söylediğimiz bir şey var; insanın nefsini tanıması ve onunla mücadele etmesi çok zordur. Gördük ki bu, alimler için bile zordur. Bu yüzden herkesin bir mürşide ihtiyacı vardır. Böylece nefsini tanıyarak kendini kandırmaktan kurtulur.

Kaldı ki bir insan tarikata girmekle, bir çok manevi hallere, makamlara erer, keşf ve ilhama mazhar olur, bildikleri yakîne dönüşür. Bunları elde etmede tarikatların bir çok faydası vardır. Bunlar kısaca, önlerinde model bir şahsiyetin örneği, sufi arkadaşlar edinmekle temiz bir çevre, murakabe dediğimiz manevi kontrol hissi, birlikte ortaklaşa yaşanan bir hayatın sağladığı teşvik ve kolaylıklardır.

Malum, musibet ne kadar yaygın olursa "elle gelen, düğün bayram" denilerek katlanmak daha da kolaylaşır.

Sonra "kişi sevdiğiyle beraberdir" gerçeğinin bir bereketi vardır. Daha önce de gördüğümüz gibi sohbetlerde kişinin kalbine nur yansması, iyilerin boyasıyla boyanması vardır. Kalp nurlandıkça

insanın maneviyatı güçlenir, heves ve iştahı açılır da ibadetleri ve iyilikleri daha kolay, daha rahat, daha aşk ve şevkle yapar hale gelir.

Malumdur ki her günah, yeni bir günah için bir davetiyedir, elçidir, iştahlandırıcı ve cesaretlendiricidir, yol gösterici bir kılavuzdur. Aynı hakikat ibadet ve iyilikler için de geçerlidir. Her yapılan ibadet ve iyilikler, yenilerini çekerler.

İnsanlar kendi yaptıkları ibadet ve iyiliklerinden elde ettiklerinden öte, sırf buldukları iyi insanların kalplerinden aksedenler ile birçok yeni nurlara, yani ibadet ve iyilik yapmayı kolaylaştıran, teşvik eden, harekete geçiren manevi güç ve kuvvetlere, hiç çalışmadan sahip olurlar. Bu ise ne büyük bir kazançtır! İşte bu, cemaatin ve birlikteliğin bereketidir. Malum, bir hadiste de "iyilerle oturan eşkiya olmaz" buyurulmuştur.

Sonra, Allah mü'minlerin güzel şahitliğini ve gıyabi dualarını kabul buyurmaktadır. Bir tarikata giren, ihvanlarının bu tür güzelliklerinden, ölse bile istifade eder.

Bütün bunlar eğer kişiyi kalb-i selime götürüyorsa, ahlak ve maneviyatına fayda sağlıyorsa, haliyle tarikat ona lazım demektir. Fıkıhta bir kural vardır; "vacibin kendisiyle tamamlandığı şey de vacibtir."

Buna binaen diyebiliriz ki nefsi tezkiye vacibtir. Bu ancak tasavvuf ve tarikatla mümkün oluyorsa, o da vaciptir. Onsuz da oluyorsa, en azından müstehaptır.

Şunu da bilmek gerekir ki, doktorun reçeteye yazdığı ilaçlar, usulünce kullanılmadan fayda vermez. Aynen bunun gibi, arzu edilen tezkiye ve tasfiye, yani manevî ve kalbî arı duruluk, bir tarikata sırf girmiş olmakla sağlanamaz. Yani tıpkı doktor reçetesine benzer şekilde bir şeyten alınan bir "ders kağıdını" cebine koymakla iş bitmez. Amaca erişmek için kendisinden istenilen amellerin ihlasla yerine getirilmesi gerekir.

Günümüzün bir fitnesi de, müridlerin ders aldıkları halde, mürşide teslimiyet göstermeyip, manevi vazifelerini yerli yerince yapmamalarıdır. Böylesi insanlar, başkalarının tarikattan soğumalarına veya zararlı dedikodulara sebep oldukları için ayrıca sorumludurlar.

Kendi Kendine Tarikat Olur Mu?

Mademki tarikat fert ve cemiyet için faydalıdır, öyleyse acaba insan kendi kendine tarikatı yaşayamaz mı? Yani, insan bir şeyhten ders almadan, tasavvuf ve tarikat kitaplarında anlatılan evrad ve ezkarı her gün yaparak kendi kendine seyr-u sülûka girse, riyazet ve mücahedeyi uygulasa olmaz mı?

Asla olmaz!

Seyr-u sülûk, tarikata giren kimsenin manevi makamlarını tamamlayıncaya kadar geçeceği sahaların adıdır. Seyrin başı süluk; yani yola girmek, sonu da vusul; yani Hakka ermektir. “Seyr ilellah”dan başlayıp “seyr fillah”, “seyr maallah”, “seyr anillah” ile devam eden manevi yolculukla nefis bir çok menzillerden, makamlardan geçer. Dünyevi yolculukta bile kılavuz kullanmakla bir çok tehlikelerden korunarak gideceği yere varabilen insanlar, hiç bilmedikleri manevi yollarda, eğer kılavuz olan mürşidleri dinlemeden gidecek olurlarsa, bir çok tehlikeye düşecek ve asla menzil-i maksuda eremeyeceklerdir.

Böyle bir kimse, tıbbı dair bir kitap ezberleyip de, hangi ilacın hangi hastalık için ne zaman, ne miktar uygulanacağını bilmeyen kimse gibidir. Bu kimse, o kitabı ders olarak okutabilir. İşin iç yüzünü bilmeyenler, "bu adam ne büyük doktormuş!" diyebilirler. Ama, ona bir hasta gelse ve derdini anlatsa, kitabın kelimelerini ezberleyen o adam, hastalığı ne bilebilecek, ne de bir ilaç yapabilecektir. Bunu gören hastanın "Bu adamın doktorluktan anladığı yok" demesi tabiidir.

Öyleyse, bir kimsenin mürşidsiz kendi kendine tarikat uygulaması hem faydasız, hem de çok tehlikelidir.

Şeyhi Olmayanın Şeyhi Şeytan mıdır?

"Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır" sözü, Beyazıd-ı Bes-tamî'ye atfedilir. Bu söz, maalesef halk arasında "bir tarikata girmeyenin şeyhi şeytandır" şeklinde çok yanlış anlaşılmıştır. Oysa, bu sözden maksat, bu mana değildir.

Peki nedir?

Aslında demek istenen, bir üstteki soruya bir nevi cevaptır. Yani, "insan kendi kendine tarikat kitaplarını okusa da mürşitsiz, şeyhsiz seyr-u sülûka girse olmaz mı?" sorusuna cevaptır: "Hayır, olmaz! Çünkü yollarda, makam ve menzillerde şaşırır kalır. Farkında olmadan şeytanın peşine düşer, maskarası olur."

Yukarıda tıp kitabını ezberleyeni misal vermiştik. Yine, sırf Kur'an kıraatına dair kitapları okumakla Kurra, yani iyi bir Kur'an okuyucusu olunmaz diyoruz. Harflerin mahreci ve tecvidi, okumakla değil, ancak iyi bir ağızdan bilfiil almakla olur. Aşağı yukarı her sanat öyle. İyi bir marangozluk kitabı okuyan, ama hiç usta görmeyen biri, iyi bir marangoz olabilir mi?

İşte, şeyhsiz tasavvuf yoluna giren ve kendi kendine tarikatı uygulayan da, mutlaka yanılır ve şeytanın oyuncağı olur.

Öyleyse, "Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır" demek, "tarikata girmeyen şeytan peşinde koşuyordur" demek değil, belki "tasavvuf ve tarikat ilmini kitaplardan okuyup öğrenip de, şeyhsiz yola çıkan yanılır, şeytanın hile ve tuzağına düşer, aldanır" demektir.

Bu sözü doğru anlamayan nice insan, sufilere sû-î zan beslemiş, hatta karşı tavır almıştır. Tasavvufta yanlış anlama veya

yanlışı görerek doğruları da mahkum etme, malesef çokça görülen bir hata biçimidir.

Birden Fazla Şeyhe Bağlanılabilir mi?

Her şeyhin irşad tarzı, az çok daolsa farklılık gösterebilir. Bir de, tarikatı yaşamada şeyhe duyulan sevgi ve muhabbet önemlidir. Sevgi az olursa, teslimiyet de az, haliyle istifade de az olur. Öyleyse mürid, en fazla sevdiği, itimat edip külliyyen teslim olduğu şeyhten ders almalıdır. Bu sevgiler eşit olsa Allah korusun kalp parçalanabilir ve insanı büyük bir acı ve ızdıraba düşürebilir. Böyle bir durum ise insanı kararsız, şaşkın ve perişan eyler. "Tevhid-i kalb eylemek" sözü bu anlama gelse gerektir ve terbiye ve sülük açısından çok ehemmiyetlidir. Dolayısıyla, birden fazla şeyhe intisap, hoş karşılanmamıştır. Ataların "çatal kazık yere batmaz" sözü de bu gerçeği gösterir.

Ancak, seyr-u sülukunu tamamlamamış sufiler, teberrüken, başka şeyhlerden de ders alabilirler. Adı üstünde asıl şeyh değil, teberrüken ders alınan şeyhtir.

Bu söylediklerimiz "başka şeyhlerden faydalanılmaz, sözü sohbeti dinlenilmez, onlara değer verilmez" anlamına alınmamalıdır. Bütün Allah dostlarını sevmek ve onlara değer vermek, hallerinden ve sözlerinden istifade etmek, hatta bize düşen hizmetleri olursa seve seve yerine getirmek, üstümüze birer vecibe sayılmalı ve hürmette asla kusur edilmemelidir.

Şeyh Görülmeden Ders Alınabilir mi?

Güzel olan ve tavsiye eilen şeyhi görerek bizzat ondan ders almaktır. Ancak bu her zaman mümkün olmayabilir. İşte o zaman devreye "halifeler" girer. Halifeler, yerinde yazıldığı gibi, şeyh adına vekaleten ders veren irşad için izinli kişilerdir.

Şeyh ile halifeye yapılan intisap arasında, faydalanma bakımından fark yoktur. Ancak, zahiren şeyhle görüşmek de önemlidir. Mürid bunun için gayret sarfetmeli, şeyh ile aradaki mesafe ve imkanlarına göre üç ayda bir, altı ayda bir, veya en az yılda bir kez yüz yüze görüşmeye çalışmalıdır.

Bilindiği gibi, Yemen illerinden Veysel Karanî, Peygamber Efendimizle yüzyüze görüşemedikleri için, ibadet, taat ve ilahî aşkı belki bir çok sahabeden daha fazla olsa bile manevî makamı ashabın derecesine çıkamamıştır. İlim, ahlak, sülük ve maneviyatta ne kadar büyük ve yüce olursa olsun, sahabi olma şerefine erişememiş, “muhadramûn”, yani aynı zamanda yaşadıkları halde Peygamberimizi (sav) göremeyen, fakat ashab-ı kiram’ı gören tabiiler derecesinde kalmıştır.

Bunun sebebini ve yüz yüze görüşüp sohbet etmenin fayda ve bereketini, “sohbet” bahsinde görmüştük, hatırlamayanlar dönüp bir daha bakabilirler.

Şeyhler Masum -Günahsız- mıdır?

Şeyhler masum, yani günahsız değildirler. Nefs ve şeytana uyabilirler. “İsmet”, yani “masumiyet” peygamberlerin sıfatıdır ve onlar ilahî koruma altındadır. Buna rağmen onlar için “terk-i evla” kabilinden yanılma veya küçük hata da diyeceğimiz “zelle” olabilir. Genellikle de bunlar, ilahî uyarılmalar ile düzeltilir.

Şeyhler “masum” değil ama “mahfuz”durlar. Bu konuyu daha önce “Şeyhe İtaat” bahsinde işlemiştik. Hatırlarsanız orada “Şeyh hata yapmaz mı?” diye sormuş ve “Elbette yapabilir. Peygamberler dışında hiçbir insan ma'sum, yani günahattan korunmuş değildir. Bu yüzden şeyh de, niyetini halis kılmakla beraber nefsinin murakabe ve azarlamaya devam etmeli, önemli işlerde istişareyi elden

birakmamalı, kendisini asla hatadan münezzehe görmemelidir. Olabilir ki bir konuda dikkatini toplayamaz ve nefsinin arzusu altında yatan şeyi göremez. Onun için nefsinin karşı her an uyanık bulunup tuzağa düşmemelidir” demiştik. Ancak “mahfuz” olmanın ne manaya geldiğini de izah etmiştik, bakılabilir.

Burada aynı konuya bazı ilaveler yapalım isterseniz. Şu bir hakikattir ki şeyhler, müridler, Allah dostları, Allah'ın katında hatırı olan insanlardır. Yapmış oldukları nafil ibadetlerle Allah'a manen yaklaşmışlardır. Hadis-i Kudsi'nin ifadesi gerçekten müdhiştir:

"Kim benim veli kuluma düşmanlık ederse ben de ona harp ilan ederim. Kulumu bana yaklaştıran şeyler arasında en çok hoşuma gideni, ona farz kıldığım şeyleri eda etmesidir. Kulum bana nafil ibadetlerle yaklaşmaya devam eder. Nihayet ben onu severim. Bir kere ben onu sevdim mi, artık ben onun duyduğu kulağı, gördüğü gözü, konuştuğu dili, idrak ettiği kalbi olurum. Dua ettiği zaman duasını kabul ederim. Benden bir şey dilediği zaman istediğini veririm. Benden yardım istediğinde, yardım ederim."¹

Şu ayet-i kerime de onlar için büyük bir müjdedir:

"Ey inananlar! Eğer siz Allahtan korkar, takvalı olursanız, sizin için bir furkan -hak ile batılı ayıran bir özellik-yaratır. Hatalarınızı affeder. Üstünü Örtür de cezalandırmaz. Allah büyük lütuf sahibidir."²

Allah onların kalblerine nur koymuş, furkan koymuş, feraset koymuştur. Artık onlar sıradan insanlar değildir. İşte bu durumları sebebiyle Allah onları, büyük günah işlemekten

¹ Buhari, Rikak 38.

² Enfal 29.

korur inşallah. Allah -haşa- buna mecbur değildir. Bu, velisine, sevdiğine bir ikramıdır. Elbette bunun garantisi, güvencesi yoktur ve Allah'a yakın kişiler günahattan, dolayısıyla Allah'a uzak düşmekten titrer ve korkarlar. İşte biz bu korumaya “mahfuziyet” diyoruz.

Masumiyet ile mahfuziyet arasında elbette fark vardır. Mahfuzluk, ibadet ve taatı vesilesiyle kulun Allah katında bir yer edinmesi ve bu sayede nefsin ve şeytanın iğvasından Hakk'ın himayesinde olmasıdır. Ancak şeyh buna da itimad edemez. Nefiste günah işleme, hâla bir kabiliyet olarak vardır. Arınmış olsa bile, dikkat edilmese, emmareliğe tekrar dönebilir. Belki bu da ona, nefis ile cihad-ı ekber eylemenin getirdiği sevap imkan ve kapısını sürekliliğe açık tutmak içindir.

İslam'a Aykırı Emre İtaat Olur mu?

Şeyh, şeriata bağlıdır. Zaten Şeriata bağlı bir hayat yaşadığı için şeyh olmuştur. Tarikat, şeriata koruyucusudur. Yani aşk, şevk, vecd, ihlas ve istikametle şeriata yaşanmasına vesile olduğu için tarikat şeriata koruyucusudur. Bütün bunlar düşünüldüğünde bir şeyhin şeriata aykırı emir vermesi zaten beklenemez. Eğer bir insan şeriata yaşamıyor ve ona aykırı emir veriyorsa, o asla şeyh olamaz. Havada uçarken, suda yürürken de görülse, “sinek de uçar, timsah da suda yüzer” deyip geçmeli, asla manevî bir değer vermemelidir.

Dinimizde itaatin ölçüsü bellidir. Allah'a ve Rasulüne, kayıtsız şartsız mutlak itaat gerekir. Ama onların dışında kalan emir verme yetkisine haiz birisine itaat, kayıt ve şarta bağlıdır. Eğer öyle bir kişinin verdiği emir İslam'a aykırı değilse itaat edilir. İslam'a aykırı ise asla

itaat edilmez.¹ Ölçü hadis-i şeriflerle belirlenmiştir: "Halika isyan olan yerde mahluka itaat edilmez."² "İtaat marufadır."³

Şimdi çevremizde şeyh diye maruf olan birisinin şeriata aykırı bir söz, iş veya emrini gördü veya duydu isek, hemen inkar ve ret etmeden önce durup bir değerlendirme yapmamız gerekir. Önce acaba gördüğümüz, duyduğumuz tam mı, eksik mi, doğru mu? Bilgi bize sağlıklı olarak ulaştı mı? Bir yanlış anlama var mı? Çünkü sıradan bir insandan değil, nitelikli bir insandan ve üstelik umulmadık bir durumundan bahsediyoruz. İslam bize bu gibi durumlarda ihtiyatlı olmayı ve haberleri araştırmayı emreder. Yoksa işin içinde hata yapıp mahcup olma ve günaha girme de var olabilir.⁴

¹ Bu ilkeleri çıkardığımız ayetlerin en kapsamlı olanlarından birisi şudur: "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin, sizden olan ülülümre (alimlere ve idarecilere) de (itaat edin). Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız, onu Allah'a ve Resul'e götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir. (Nisa, 59)

² Buhari, Ahkam 4, Ahad 1, meğuz, 59; Müslüm, İmare 39,40; Ebu Davud, Cihad 87; İbn Mace, Cihad 40; Nesai, Bey'at 34 Ahmed 1/82,94,124 4/426,427,432

³ Buhari, Ahkam 5, Meğazi 58; Müslim İmaret 39-40; Ebu Davud Cihad 96.

⁴ "Ey iman edenler, herhangi bir fasık (dinin sınırlarının dışına çıkmış biri veya tanınmayan birisi) size bir haber getirecek olursa, onu iyice tahkik edin, doğruluğunu araştırın. Yoksa, gerçeği bilmeyerek, birtakım kimselere karşı fenalık edip sonra yaptığınıza pişman olursunuz."Hucurat, 6.

Peygamberimiz Velid İbn Ukbe adlı sahabîyi Beni Mustalık kabilesine zekât toplamak için gönderdi. Velid'in onlarla daha önce bir hesabı olduğundan, karşılama gelen insanları kendi aleyhinde olup zarar verecekleri intibaina kapılıp "zekât vermeyi reddettiklerini" söyledi. Hz. Peygamber ordu toplayıp üzerlerine hücum edeceği sırada tesbitin asılsız olduğu kendisine bildirildi. Bu ayet bunun üzerine nazil oldu.

"Haberlerin ve istihbaratın araştırılması" bireysel ve toplumsal hayatta fevkalade önemlidir. Bu ayete dayanarak hadis ravileri cerh ve ta'dile tabi

Haber yanlış veya eksikse konu bellidir. Yok doğru ise burada da bir kaç hususa dikkat etmek gerekir. Öncelikle verilen emrin İslam'a aykırı olduğunu kesin bilmek lazımdır. Malum, bütün hak mezhepler İslam'ın içindedirler. Eğer şeyhin verdiği emir, başka bir müctehid veya mezhepçe muteber ise, haram sayılmamışsa, “bizim mezhebimize uymuyor” diye isyan edilemez. Dolayısıyla iyi düşünmeden karar vermek ve isyan etmek, insanı utandırabilir.

O yüzden şeyhler bir emir verdiğinde, eğer bizim ilmimize ters düşmüş ise, acele etmeden yeniden düşünmeli, yanlış anlamaları ortadan kaldırmalı, tevili mümkünse yapmalı, hemen inkara gitmemelidir. Zira onlar, büyük insanlardır. Büyüklükleri Allah'a saygılarından, takvalarından kaynaklanmaktadır. Öyle rast gele isyan emri vermezler. “Belki biz yanlış anladık veya değerlendirdik” diyerek olaya ihtiyatlı, itidalli ve dikkatli yaklaşmalı ve serin kanlı hüküm vermeliyiz.

Malum, şeyhler masum değildir. Böylesi değerlendirmelere rağmen verilen emrin günah olduğu açığa çıkarsa, mürid, şeriata aykırı olan o emri dinlemez ve itaat etmez. Ama şeyhin aleyhinde propoganda yapıp, yaygara da kopartmaz. Sabırla sonucu bekler. Şeyhten de kopmaz. Çünkü “hatasız dost arayan dostsuz kalır”, “armudun sapı, üzümün çöpü var” dersek istifadeden kalırız. Her hatasından dolayı insanı terkedecek olursak, kendimiz dahil, yeryüzünde konuşacak insan kalmaz. Af ve müsamahalı olmak ve kabahatları, kusurları örtmek fazilettir.

Yeniler olmasa bile, şeyhlerin kıdemli ve manen ilerlemiş müritlere bazen imtihan olarak günaha emir verdiklerini menkıbelerde okuduk. Bunlar olsa olsa sınama maksatlı istisnai vaziyetlerdir.

tutulmuşlardır. Fakihler her haberin değil, ama “nebe” tarzında önemli haberlerin tahkik edilmesini şart görürler.

Peygamberimiz de bir gence, abartılı iddia ettiği itaatini ölçmek için: "Git babanı öldür de gel" demiştir. Bunun İslam'a aykırı olduğu bilinen bir gerçektir. Buna rağmen delikanlı "bu nasıl bir emir? Bu İslam'a aykırıdır" dememiş, bilakis emri yerine getirmek için kalkıp yürümüştür. Gencin samimiyetini gören Sevgili Peygamberimiz (sav) onu çağırılmış, övmüş ve "Ben babaları öldürmek için değil, akrabalık bağlarını korumak için gönderildim" demiştir.

Biz bu zamana kadar böyle bir imtihanı ne gördük ne de duyduk. Güzel olan da zaten olmamasıdır. İctimaî bir sebep yokken insanları imtihan etme duygusu kendini büyük, başkalarını küçük görmeden kaynaklanmaz mı? Nefse fırsat vermemelidir.

Dinle alakalı olmayan olaylarda müridin şeyhin düşüncesine ters düşmesi, normaldir. Onun görüşünü kendi görüşüne tercih etmesi güzel bir edebittir. Bu bir sevgi, itimat ve teslimiyet göstergesidir. Zaten bir mürid, bilmediği, bilgilendirilmediği alanlarda konuşmaz, işi ehline havale eder.

Mürid, önemli dünyevi işlerinde de tıpkı uhrevi işler gibi şeyhine danışmalı, istişare etmeli, izin ve hayır duasını almalıdır. İstişare edenin pişman olmaması, istişarenin bereketidir.

El Öpmek Ve Öptürmek Caiz midir?

Ashab-ı Kiram, Rasulullah (SAV)ın elini öptüğü gibi, birbirlerinin ellerini de öpmüşlerdir. Ancak Peygamber Efendimizin (sav) bu gibi merasimlere sıcak bakmadığı, elinin öpülmesine ve kendisi için ayağa kalkılmasına, aşırı sevgi ve tazim gösterisinde bulunulmasına hoş bakmadığı malumdur.

Bir kimse kendisi için ayağa kalkılmasını ve elinin öpülmesini istiyor ve bunu bir izzet ve şeref meselesi yapıyorsa, onun için ayağa da kalkılmaz, eli de öpülmez. Eskiler "öpülecek

el, fırıncı küreği gibi olmalıdır” derlerdi. Ateşe sallasan hissetmeyen kürek, öpülünce de hissetmez ve kendinde varlık görmez. Allah korusun, ham adamların elini üç beş kişi öpse, kendinde keramet aramaya başlar, gurur ve kibiri artar, elini öpmeyenlere de kin güderek düşmanlık yapar. Böylesi mahvolmalara sebep olmaktan kaçınılmalı, hiç kimse aleyhinde nefis ve şeytan gibi düşmanlarına yardımcı olunmamalıdır.

Ancak alimlerimiz, bir kimsenin zühd ve takvasından, ilim ve şerefinden, dürüstlük ve adaletinden ve dini sebeplerden dolayı, elinin öpülmesine “müstehap” demiş ve güzel görmüşlerdir.

Bundan ötürü, alimlerin, adil Müslüman idarecilerin, şeyhlerin, müşhidlerin elini öpmek müstehaptır, sevaptır. Layık olanın elini öpmek insana zül değil şeref bahşeder. Bu aynı zamanda bir sevgi, saygı, takdir ve teşekkür ifadesidir. Bir muhabbet vesilesidir.

Zamanımızda “müsafaha kafidir” diyerek elini öptürmeyen şeyhler olduğu gibi, elini uzatarak üç kere öptürenler de vardır. Hayatta gördüğüm en muhteşem manzaralardan birisi de, benim severek elini öpmek istediğim kimi insanların birbirlerinin elini öpmeye çabalamalarıdır.

Esas tartışılan mesele kadın ve erkeğin birbirlerinin elini öpmesidir. Peygamberimiz (sav) kadınlarla tokalaşmamış, eli onların eline değmemiştir. Bazıları buradan hareketle, kadın ve erkeklerin tokalaşması veya birbirlerinin elini öpmesi caiz değildir demişlerdir.

Burada yaşlılar için bir istisna vardır. Yaşlı, yani şehvetten kesilmiş yabancı kadın ve erkeklerin mahrem olmayan yerlerine dokunmak, mesela ellerini öpmek caizdir. Çocuklarda hüküm de yaşlılar gibidir. Hz. Ebu Bekir (ra) süt annesinin kabilesinden olan ihtiyar kadınlarla musafahalaşırđı. Yolda elini tutarak derdini anlatan yaşlı kadınları da sıcağa rağmen durur, dinlerdi.

Birbirine yabancı genç kadın ve erkeklerin, şehvetten emin olsalar bile, birbirlerine dokunmalarını fakihlerin çoğuşunluğu caiz görmemiştir.

Mahrem -nikahı haram- olan akrabanın avret olmayan yerlerine bakmak caiz olduğu gibi, şehvetsiz dokunmak, mesela tokalaşmak veya el öpmek, caizdir.

Sonuç itibariyle, eğer şeyh yaşlı ve şehvetten kesilmiş ise, kadın veya erkeğin onun elini öpmesi caizdir. Genç ise caiz değildir. Bununla beraber bir çok yaşlı mürşid, kadınlara elini öptürmemektedir. Şüphesiz ki bu, güzel ve örnek bir davranıştır. Ama, şeriatın hükmü içerisinde öptüren de asla kınanmamalı, dedikodusu yapılmamalıdır.

Şeyhler Müceddid Olabilir mi?

Müceddit, İslam'ı bid'at ve hurafelerden arındırarak yenileyen, güçlendiren, canlandıran insanlardır. Bu konuda peygamberimiz (SAV) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki Allah bu ümmet için, her yüz senenin başında, kendisine dini tecdid edecek kimseler gönderecektir."¹

Müceddidler, aynı asırda bir veya daha fazla ve aynı veya başka başka yerlerde olabileceği gibi, şeyh, alim ve devlet adamı da olabilirler. Bunların kim olduğu zamanlarında bilinmeyebilir. Kendileri de bilemeyebilirler. Ancak, yaptıkları hizmete bakılır ve zann-ı galible Allah'u a'lem bunlar müceddittir denilir. Mesela Ömer b. Abdülaziz, bir devlet adamıydı. Kendisine müceddid denilmiştir. İmam Rabbanî'ye de "müceddid-i elfi sâni" yani "Hicrî ikibinin müceddidi" denilmiştir. Her ilim dalından bir çok insanın özellikle mezhep imamlarının müceddid olarak adı geçmiştir. Bunları tartışmak yersiz ve gereksizdir. Her sevilen ve

¹ Ebu Davud, Melahim, no: 4391

hizmet edeni de, bir muhabbet eseri olarak müceddit diye çağırılmamalı, çağırılmış ise, karşı çıkarak kırıcı münakaşalara girmemelidir. Nitekim zamanımızda da kimilerinin kendi sevdiklerine “müceddit” veya “mehdi” dediklerini görüyoruz. Bu yersiz çıkışlar muhaliflerince alay, muvafıklarınca da haset konusu olarak aslında o kimse ve cemaatına zarar veriyor. Fakat fart-ı muhabbet gözleri kör, kulakları sağır edermiş, maalesef öyle de oluyor ve bazıları kör ve sağır yollarına devam ediyorlar.

Benim esas şaştığım ise, sevenlerinin böyle söylediği zat-ı şeriflerin, “övünmek ayıptır, bize tevazu ve mahviyet düşer, böyle iddialardan haya etmek gerekir, kaldı ki biz kim mücedditlik ve mehdilik kim?” diyerek bu işi yayanları ve ayağa düşürenleri azarlaması lazımken, memnunmuş gibi tebessüm etmeleridir. La havle vela kuvvete illa billahil azîm.

Her şeyh, elbette müceddid değildir. Ama, mücedditler arasında şeyhler de vardır. Gelecekte de olabilir. Bunu yadırgamamak gerekir. Aksine bu bize bir ümit vermeli, ama mâlâyaniye, boşboğazlığa ve şımarıklığa da sebep olmamalıdır.

Her Zaman Mürşid Bulunur mu?

Evet, her zaman mürşid bulunur. Çünkü Allah'ın rahmeti kullarını mürşidsiz bırakmaz. Bu bir nimetse, bir asır insanlarına verip, diğerlerini mahrum bırakmak, kalbi ürpertir.

Ama insanlar, genellikle şöyle söylerler: “Getir sen o eski mürşidleri, getir Cüneyd'i, Bayazıd'ı, Abdülkadir'i, Behaeddin'i, Rabbani'yi, canımı vereyim. Amma zamanımızda öyleleri yok ki!”

Hiç şüphenez olmasın, tıpkı bunu söyleyenler gibi, isimlerini saydıklarımız zevat-ı kiramı da kendi zamanlarında tanımayan, hatta inkar eden bir sürü insan vardır. Yine hiç

şüpheniz olmasın yarın da “Getir Mahmut Sami Efendiyi, getir Mehmet Zahit Efendiyi, getir Ali Haydar Efendiyi, getir Alvarlı Efe’yi, getir Muhammed Hilmi Efendiyi, yoluna kurban olayım” diyenler muhakkak olacaktır.

Bu neden böyledir?

Neden insanların sağken kıymetleri bilinmez?

Bakınız, Muhammed Es'ad Erbilî bu konuda neler söyler: "Hadiste buyurulmuştur: ‘Ümmetimin kamilleri yağmur gibidir. Evvelinden mi, ahirinden mi, hangisinden halkın daha çok faydalanacağı bilinmez.’

Bununla beraber, her yağmurun zamanına göre faydası olduğu gibi, evliyaullahın da, asra, zamana göre faydalan vardır. Allah katında her birerlerinin makamı vardır. Geçmiş zamanda geçen evliyaullah ile sonraki gelenleri mukayeseye kalkmamalıdır.

Mesela bir kaç asır evvel irtihal buyuran evliyaullahı bu zamanda ekseri insanlar tasdik ederler. Bunun sebebi vardır.

Zira irtihalden sonra irşad vazifesinden azade kalırlar. Şeytan da onları tasdik etmekten menetmez. Asıl hayatta bulunan irşada memur kamil velilere yaklaştırmamak için inkar ettirir, yaklaşmasına engel olmaya çalışır. Çünkü mü'minlerin selametini arzu etmez.”¹

Allah rahmet eylesin, ne güzel açıklamış!..

Bir de şu gerök vardır ki nefis, ölü ile rekabete girmeye gerek duymaz. Oysa yaşayanla rekabet, haset, gıpta veya başka sebeplerle nefis uğraşır, kolay teslim olmaz, kimseyi beğenmez. Bunun sebebi, nefisini beğenmesidir, gurur, kibir, ucubtur. Eğer, nefisini yenemezse, kamillerle, bırakın hakkını teslim etmek, kavgaya bile girişebilir.

¹ Mahmud Sami Ramazanoğlu, Muhasebe, 6/139-140

Oysa, ah o bir arınsa, hem kendini keder, huzursuzluk, kalb darlığı, iç sıkıntısından kurtararak, hem de istifade edeceği bir çok hazineyi kendiliğinden görecektir. Hatta bazen olur ki o aradığı vasıfta bir zat burnunun dibindedir de kendisi farkına varamamıştır.

Tabi bunun bir sebebi de, o hazine gibi kıymetli insanların kendilerini bir gömü gibi gizlemeleridir, mütevazı ve mahviyyatkar halleri ile sırlarını çok yaman saklamalarıdır.

Ne var ki, “arayan bulur” demişlerdir. Bu hakikatı Sevgili Peygamberimiz (sav) de şöyle ifade eder: “Men talebe ve cedde, fagat vecede.” Yani “Kim ister ve ciddi olursa, muhakkak bulur.”¹

Şeyhler Siyasete Karışır Mı?

Her müslüman gibi şeyhlerin de bir devlet bilinci vardır. Onların vazifesi insanları eğiterek İslam toplumunu irşad etmektir. Hayatını dine, imana, şeriata, ahlaka ve insanların hidayet ve saadetine hizmete adanmış bir insanın devlet idaresini, ıslahını, ümmetin iyiliğini, hatta bütün insanlığın selametini düşünmediklerini söylemek, hakikate ihanet olur.

Ancak onlar, bu işi geçmişte bir devleti ele geçirmek için yapmadıkları ve böyle yapmaya çalışanları kınayıp reddettikleri gibi, zamanımızda da bir parti kurup bu amaç için çalışmazlar. Hele bu laik düzende bir partinin propagandacısı gibi asla olamazlar. Açıkta bir partinin elemanı gibi siyasi çalışmalara girmezler. Zira meslekleri, meşrepleri, benimsedikleri dünyayı terk ve zahit yaşama ilkeleri siyaset ve iktidar kavgalarından uzak tutar onları.

Onlar bütün müşşümanlara, hatta gayr-i Müslimlere bile hitap ettiklerinden, çalışmalarına ters düşen, özünde tefrika ve ayrımcılık olan siyasi parti propagandalarına katılmazlar. Onların boyasına boyanmış ve göğüslerindeki nurdan kalplerine nur yansımış olan intisap eden insanlar

¹ M. Es'ad Erbilî, Kenzu'l İrfan

dahi ferasetle baktıkları zaman şeyhlerinin tercihini anlar ve İslam için hayırlı olanı onlar söylemeden bilir ve yaparlar. Böylesi daha güzeldir.

Malum, bir şeyhin yanına her partiden insan gelebilir. Bunların derecesi, henüz meseleyi söylenmeden anlayacak, dil dudak deprenmeden manayı bilecek hale gelmeden önce, şeyh onlara görüşlerinin aksine bir şey söylese, fitneye düşebilirler. En azından muhabbetlerine zarar gelebilir. Şeyh acele etmez, onun olgunlaşmasını bekler. Zaten kalbe Allah'ın nuru girirse, her şey ayan beyan belli olur. Söylemeye de gerek kalmaz.

Zaten halk da bu tür “mukteda bih-kendine uyulan” insanların parti faaliyetlerine katılmasını hoş karşılamıyorlar. Hatta bu konuda aşrı gidenler, maneviyatlarını kaybederek partileşiyorlar, giderek dünyevileşiyorlar. Tasavvufun mübarek bir ocağı olma yerine kültürel çalışmalarında bulunan hayır derneklerine dönüşüyorlar.

Açıktan bir partinin yanında yer veya karşısında tavır alan şeyhleri bekleyen bir başka tehlike dafh vardır: ihvanı arasına fitne girebilir, bir çok insan cemaattan kopabilir, kalanların da kalbinde yara açılabilir. Kendilerini seven ve sayan ama cemaatlerinde olmayan sempatanlarını da incitip uzaklaştırabilir, müşterek yaptıkları çeşitli hizmetlerden mahrum edebilirler. Bu zararın tamiri de kolay olmayabilir. Bir çok hayırlı hizmetler de aksayabilir, istifadesi ihtimal dahilinde olan bir çok insan da uzaklaşabilir, hayırdan mahrum kalabilir. Kaldı ki, her zaman sorumluluk alarak destek verecek insan da olmayabilir. Öyle görünüp istismar edenler de çıkabilir.

Bu söylediklerimiz imam, vaiz, müftü gibi alimler ve top yekun muktedâbihler -uyulan insanlar- için de geçerlidir.

Tasavvuf İnsanı Uyuşturur Mu?

Tasavvufa karşı olanlar onun Müslümanları uyuşturduğunu, cihat şuurundan ve filii cihattan alıkoyduğunu söylerler. Bu büyük bir

iftiradır. Çünkü tasavvuf, İslam'ın yayılması döneminde önden giden ve yerini yapan insanlar olmakla beraber, aynı zamanda bizzat cihat ordularının içindedirler. Tarihi bir yana bırakın, daha dün İslam Dünyasının yaşadığı işgallerden sonra yapılan kurtuluş savaşlarının ana unsurunu yine onlar teşkil eder. Bugün de Kafkaslar'dan Balkanlar'a, Afrika'dan Filipinler'e kadar yapılan cihatta yine onların payı vardır. Bu ülkede de yasak olmasına rağmen İslamî Dirilişin temelinde tasavvuf ve tarikatkarın büyük emek ve hizmeti vardır.

Bugün böyle bir görüntü varsa, tasavvuf ondan bizardır, uzaktır. Aksine tasavvuf, dinamik bir fert, dinamik bir toplum ister.

Tasavvufu bu yönden tenkit edenlerin başında İrkçılar gelir. Ama onlar da laikçi inançlarından dolayı zaten İslam'a düşmandırlar. Bunu da açık açık ifade ederler. Çok gariptir ki Türkçüler, Kürtçüler ve Arapçılar bu düşüncelerinde ortaktırlar. Bu üç ırkçı gurup da İslam ve tasavvufun, tarikatların ırklarının özgürlükçü ve savaşçı özelliklerini yok ettiğini söylerler.

Onun ötesindeki güya selefi söylemin ise bugünkü ilim ve irfanı maalesef tasavvuf ve tarikatları anlamaya yetmiyor. Nasıl yetsin ki, İmam bildikleri İbn Teymiye ve İbn Kayyim'in kitaplarını bile okuyup anlayamıyorlar. Yoksa insan "Medaricu's Salikîn"i okur da tasavvufa karşı çıkar mı?

Tasavvuf insanı nasıl pasif kılar, uyuşturur ki? İslam, en bilinmez yerlere onlar ile götürülmüş, sevdirilmiş, irşad edilmiştir. Mücahitlerin ön saflarında dervişler vardır. Onların tekkelerine bile ribat denmiştir. Ribat, yani sınır karakolu.

Tekrar edelim ki vatan savunmasında, kurtuluş savaşlarında, direniş hareketlerinde, hep onlar vardır. Bırakın tarihi daha dün Anadoluda, Afrikada Rusyada, Balkanlarda, Afganistanda, Çeçenistanda, İran devriminde onlann varlığı açıkça görülmüştür.

Bariş zamanlarında tekkeler ilim ve hizmet yeri olmuştur. Sufiler, hizmeti nafîle ibadetten üstün bilmişler ve yapmışlardır. Onlar, üretken oldukları kadar ihtiyaçlarını asgariye indirerek, kazançlarını infak etmiş, fakir bir hayat sürdürmüşlerdir. Eskiden, işsizi tarikata almazlar, mesleklerinde onları en mahir yapmaya gayret ederlerdi. Ahilik, bir esnaf teşkilatlanmasıdır ama tarikat temeline dayalı olarak.

Bu gün bile bir çok basın yayını, okul, yurt, ekonomik faaliyetin önünde tarikatlar vardır. İslam düşmanlarının onları gördüğü ve engellemeye çalıştığı bir dönemde, İslam endişeli bir kısım insanların onu görememesi, acaba kimin pasifize olduğunun alametidir?

Hayır! Tarikat insanı tenbellikten, pasiflikten, atılıktan, insanlara yük olmaktan kurtarır. Tarikat demek, seyr-u sülûk demektir. Seyr-u sülûk ise, bir yerde çakılıp kalmamak, durmadan yol almak, hareket etmek demektir. Adı bu olan bir harekete, bu iftira ve bühtan nasıl söylenebilir?

İnsanlardan Uzaklaşarak Tebliğ Olur Mu?

Tasavvufta ağyar ile, yani sufi olmayanlarla arkadaşlık hoş karşılanmamıştır. Onlarla arkadaşlığın insanın maneviyatını olumsuz etkileyeceği ifade edilmiştir.

Doğrudur. Peygamberimiz, "Kişi arkadaşının dini üzeredir." buyuruyor. "Kişi sevdiği ile beraberdir" hadisi de çok meşhurdur. Öyle ya, Allah da "Sadıklarla olun" demiyor mu? "Fasıklarla düşüp kalkmayın, dinle imanla alay edenlerle oturmayın, zalimlere muhabbet beslemeyin" anlamında emirler vermiyor mu? İslam'la savaşılan kafirleri, ana babamız, akrabamız da olsa terketmemizi istemiyor mu?

Doğrudur, bir insanın başına gelecek en büyük felaket, kötü arkadaş, en büyük saadet de iyi arkadaşdır. Hatta "bir kötü arkadaşın yaptığını, yetmiş bin şeytan bir araya gelse yapamaz" demişler akli yetenler.

Ahlak kitaplarımızda arkadaşı dörde ayırırlar. İlaç gibiler; hastalanınca gerekir. Gıda gibiler; her zaman gerekirler, mikrop gibiler; kaçmak gerekir. Zehir gibiler; Aman ha aman.

“Efendim, biz kaçarsak onlara İslamı kim tebliğ edecek?” Yerinde bir soru. İslam için sancı çekenin soracağı bir soru olduğu için güzel bir soru.

Cevabına gelince, bir; dostluk başka, küslük başka. Küs olma. Kibarca, nazıkçe, efendice konuş ve anlat. Gerisi hakkın hidayetine kalmış. Daha çok da halinle, fiilinle, edebinle konuş...

İkincisi; bu kaçış, mübtediler -yeniler- içindir ve geçici bir zamandır. Gönül ummanlar gibi olursa, ufak tefek pislikler onu bulandıramaz. Ama, yeniler etkilenir.

Nasıl ki bir baba, çocuğunu önce küçük derelerde, havuzlarda yüzmeye alıştıtır. Bu süreçte ırmağı, denizi ona yasaklar. Bu, hep böyle olacak anlamına değildir, denizde yüzmeye karşı anlamına hiç değildir. Bir gün denize atsan boğulmayacak hale geldiğinde o yasak kalkar elbette. O seviyeye gelince, enginlere kulaç atmasına elbet izin verilecektir. Tarikattaki ihvanla sohbetten amaç da budur. Onu önce, güzel bir çevrede iyice olgunlaştırmaktır. Sonra, değil çarşı pazara, irşat ve tebliğ için onu en uzak diyarlara da şeyhi gönderecektir.

Tarikat Veya Şeyh Değiştirilebilir Mi?

Evet, mümkündür. Ama işi oyuncağa çevirmemek gerekir. Fakat bir geçerli sebep veya mazereti varsa neden olmasın? Örneği çok yaşanmıştır üstelik.

Bunun sebep ve mazeretleri neler olabilir? Bakalım. Mesela, kendine düşenleri tam yaptıktan sonra, sonuç alamayabilir. Burada önemli olan müridin insafla kendini yoklamaktır. Eğer vazifelerinde kusuru varsa, önce onları gidirmelidir. Ancak bundan sonra, başka bir şeyh düşünebilir.

Bir başka şeyhe gönlü düşmek, ihtiyarsız sevmek de bir sebep olabilir. Şeyhi ile uzak kalışı, yanına gidip gelemeyişi, bir halife ile olsun irtibat sağlayamayışı, oysa yakınında her zaman istifade edebileceği bir müşhidin bulunması da bir mazeret olabilir.

Şeyh zannettiği insanın, öyle olmadığını kesin anlarsa, elbette terkeder. Bu da geçerli bir sebeptir.

Önemli olan, işin ciddiyetini bozmamak, sulandırmamaktır. Malum, atalar "yuvarlanan taş yosun tutmaz" demişlerdir. Ancak, bir çok müşhidin, daha önceleri başka bazı tarikatlara girip çıktığını veya şeyh değiştirdiğini biliyoruz. Demek bu da bir manevî rızıktır ve kula muhakkak ulaşacaktır.

Kadınlar İzinsiz Tarikata Girebilir Mi?

Tarikatın amacını ve faydalarını biliyoruz. Hepimiz Allah'ın rızasını kazanmağa muhtacız ve bunun için çalışmalıyız. Kaldı ki tarikat bir gönül işidir. Tarikata girmenin ve Allah'a ibadet etmenin aile hayatına bir çok yararları olacaktır. Bir kocanın karısının bu arzusuna itiraz etmesi, aklın alacağı bir şey değildir.

Ancak, intisap evlilikten sonra olcaksa, kadının kocasıyla bu konuda istişare etmesi güzeldir. Belki kocası onun bilmediği bazı şeyleri bilir, belki daha kamil bir şeyhe götürür. Hele hele kocası tarikat ehli ise, aynı müşhide bağlanmaları daha da güzel olabilir.

Tarikata talib olma olgunluğunda bir kadının, kocasından iyilikle izin almasında bir sorun yaşanacağını zannetmiyorum. Kocasını izin vermese bile bir kadın, şeriata ters düşmeyecek ve ailesini yersiz kuşku ve tereddütlere düşürmeyecek bir biçimde ders alıp manevi vazifelerini yapabilir.

Burada dikkat edilecek esas mesele, kocasını ve ev işlerini ihmal etmemektir. Bunlar, tarikat vazifelerinden önce gelir. Çünkü

tarikât, nâfile ibadetlerle Allah'a manen yaklaşma yoludur. Nâfile için farz ihmal edilemez.

Kocanın da bu ve benzeri konularda, daima müsamahalî olması, karısının manevî hayatını yaşamada yardımcı olması gerekir. İslâm'ın izin vermediği bir biçimde tahakküme kalkışmamalı, şeriâtın sunduğu haklardan karısını mahrum etmeğe kalkışmamalıdır.

Sünnette Zikir Hem Hafî, Hem Cehri Tarikatlarda Niye Biri?

Mürîdlerin tekamülünün sünnete uymakla olacağı, sünnete uymamın ise lisanî (cehri) ve kalbî (hafî) zikre bağılı bulunduğu bilinmektedir. Zamanımızda tarikât ehli ya lisanî, ya da kalbî zikirden birini esas almakla sünnete ters düşmüş olmuyorlar mı? Yalnız biriyle yetinmenin hikmeti nedir?

Böyle bir soru, Muhammed Es'ad Erbili'ye sorulmuş ve bizim de çok beğendiğimiz şu cevap alınmıştır:

"Turuk-u aliyyede esas itibariyle bir değişiklik yoktur. Lisanî veya kalbî zikirlere olan ihtiyacın da aşîkar olduğu, bilinen birşeydir. Bu ihtiyaç eskiden olduğu gibi, şimdi de mevcuttur. Bir fark var ise oda sadece tatbîk şekillerindedir.

Zamanımızda her iki tarik ile birden Seyr-ü suluk eylemek sâliklerin çoğu için güçtür. Bunun için "Tarikat-ı siddikiyye" ye intisab edenler önce "Letâif-i aşere"lerinde zikredip tezkiye-i nefis ve tasfiye-i kalbe muvaffak olurlar. Sonra murakabat ile meşgul olmağa başlarlar. Daha sonra Kur'an'ın kıraeti ve Kelime-i Tevhîd ile memur olup o feyz menbândan nasibini almağa devam ederler.

Hazret-i Ali Efendimizden gelen yolun mensupları ise evvela "esma-i seb'a" zikrine başlarlar. Tezkiye-i nefis hususunda belli bir dereceye yükselip terakkileri tahakkuk edinceye kadar bu zikre

devam ederler. Sonra kalbî zikir ile memur olup o sayede kalbin tasfiyesine nail olurlar.

Tarikata sülük edenlerin bu tertip ile meşgul olmaları, içtihat derecesine varmış olan büyük velilerin fikirlerinin ürünleridir. O dereceye ulaşamayanlara düşen vazife tabi olmaktır.”¹

Tarikat Zamanı Değil Mi?

Bediuzzaman Said Nursî'nin "Bu zaman tarikat zamanı değil, imanı kurtarma zamanıdır" dediği bilinmektedir. Bediuzzaman, ziyaretine gelenlere kendisinin "imam" olduğunu, şeyh olmadığını ısrarla söylemiş, isteyenlere de asla tarikat dersi vermemiştir. Ancak kendisi, küçüklüğünden beri bazı şeyhlerden tarikat dersi almış ve belli bir evrad ve ezkarı hayatı boyunca bırakmamıştır.

Tarikat isteğinde ısrarlı olanları, "Bu işe Sami Efendi kardaşımız bakıyor, O'na gidin" diye, Mahmud Sami Ramazanoğlu Hazretlerine gönderdiği Altınoluk Dergisinin Rıza Çöllü Hocayla yaptığı bir sohbetten bilinmektedir. Başka şeyhlere de göndermiş olabilir.

Şunu demek istiyoruz; evet, o bu sözü zaman, zemin, şartlar ve imkanları göz önüne alarak söylemiştir. Yani bu söz konjektürel bir sözdür. Bunu görmemek, o zatı hiç anlamamaktır. Çünkü o, asla tasavvuf ve tarikatlara karşı bir insan değildir. O, bir çok eserlerinde tarikat ve faydalarını, tasavvuf ve seyr-u süluk esaslarını açıklamış ve böyle bir hayatı da fiilen yaşamıştır. Bunu görmek için sadece "Mektubat"ın, 29. Mektubundan Dokuzuncu kısım: Telvihat-ı Sitte'ye bakmak yeterlidir.²

Peki Bediuzzaman Said Nursî bu sözü niçin söylemiştir?

Akla bir kaç ihtimal geliyor:

¹ Risale-i Es'adiye s. 14

² s. 419-439

1. Tarikat yasaktı ve kendisi sürekli “tarikatçılık yapıyor” diye suçlanıyor, tutuklanıyordu. İman ve Kur’an hizmetine mani olmasınlar diye zamanın devlet ricalini kuşkulandırmamak için böyle söylemiş olabilir.

2. Tarikat yasaklanmıştı, bu yolla bir hizmet imkanı hemen hemen kalmamıştı. Bunu biliyordu. Hizmet edebileceği yeni bir yol seçmişti ve bunu ifade etmek için söylemişti. Yoksa amacı tasavvuf ve tarikatları inkar değildi.

3. Yasağa rağmen tarikat yoluyla hizmet etse, ancak intisap edenler faydalanacaktı. Oysa o, herkese hizmet etmenin yollarını anyor, çerçeveyi daraltmak istemiyordu.

4. İnsanlar dinsizlik ve tanrıtanımazlık ateşi içindeydiler. İmanını kaybetmiş insana, önce iman hakikatları anlatılmalıydı. Tarikat, sonraki meseleydi. İmanı kazanan, isterse tarikatı bulurdu. Bulmasa da cennete gidebilirdi. Ama imansız asla.

5. O zamanın tarikat ehlinde çoğunlukla ilim yoktu. İlimsiz olarak bir müslüman, belki bir kısım nafil ibadetleri yapabiliyordu ama, küfre ve zındıklığa karşı İslam’ı savunamazdı. O yüzden Said Nursi, tarikata değil, ilim yoluna yöneldi, küfrün belini kırdı.

6. Tarikat ehli, evliyaya muhabbet ile zındıklığa meyletmiyor, bi’iznillah imanını kurtanyordu. Asıl, imanı tehlikede olanlara hizmet vermek gerekiyordu. İşte bu maksatlara binaen o sözü söylemişti. Yoksa tekraren söyleyelim ki o, asla tasavvuf ve tarikatlara karşı bir insan değildir. Aksini iddia etmek, o zatı hiç anlamamak demektir.

Günümüzde Tasavvufun Durumu

Günümüzde tasavvufun durumu çok da iç açıcı değildir maalesef. Bunun en önemli sebebi, ülkemizde tasavvuf ve tarikatların her şeyiyle yasaklanmış olmasıdır. Yıllarca uygulamaya izin

verilmediği gibi, ilminin yapılmasına da izin verilmemiştir. Yani basın yayında yasak var, okullarda okutulmasına yasak var, üniversitede ilmi olarak araştırılmasına yasak var, tekkelerde ya da evlerde uygulanmasına yasak var. Bu kadar yasak arasında boğulmamak mümkün müdür?

Malum, “marifet iltifata tabidir.” “Müşterisiz meta zayıdır.” Böylesi bir ortamda tasavvufun sağlıklı gelişimi beklenemezdi.

Nitekim bu işin gerçek erbabı, devletin bütün yasaklamalarına rağmen binbir zorluklarla faaliyet gösterirlerken, halkın gözünden ister istemez uzak kalmışlar, ancak çok kuvvetli bir istek ve irade ile arayanlar onları bulabilmişlerdir. Bu yüzden meydanı boş bulan ehliyetsizler ve istismarcı sahtekarlar, mal ve makam, şan ve şöhret gibi dünyevî menfaatlerini temin maksadıyla ortalığa dökülmüş ve çok berbat bir görüntü sunmuşlardır. Buna bir de ehlinin tevazu ve mahviyyetine karşılık, istismarcının şarlatanlığı eklenince, manzara iyice bozulmuştu.

Ülkemizde bu yasağın acı bir sonucu da, yeni şeyh yetişemeyince, birçok tarikatın başına şeyh olmadığı halde şeyh geçinen izinsiz, icazetsiz, silsilesiz ve ehliyetsiz insanların geçmesi, hak etmedikleri ve adamı olmadıkları halde şeyhlik postuna oturuyor olmalarıdır. Hak ve hukukun olmadığı baskıcı zulüm ortamında görüldüğü gibi dert bir değil elvan elvan maalesef, insan hangisine yanacağını bilemiyor.

Bu olumsuz ortam elbette tasavvufun aleyhine birçok gelişmelere sebep ve imkan tanımıştır. Çünkü din düşmanları saldırıyor, tasavvuf karşıtları saldırıyor, tasavvufu benimseyen, hatta içinde olmasına rağmen sokaktaki istismarcılardan halkı korumak isteyen alimler saldırıyor, görüntünün bizzat kendisi

saldırıyor, sonuçta tasavvuf büyük yaralar alıyordu. Halk da ister istemez ürküyor ve uzaklaşıyordu.

Tasavvuf buydu da tefsir, hadis, fıkıh, kelam, akaid vb. diğer İslamî ilimlerin durumu iyi miydi? Malesef dert aynı. Çünkü darbe aynı yerden geliyor ve İslamî ilimler arasında ayırım gözetmiyordu.

Bu gün mevcut tarikat ehline bakarak tarikatları mahkum etmek neyse, şeriatçılara bakarak şeriatı, müslümanlara bakarak İslam'ı mahkum etmek de aynen odur. Bu manzara, ortak yaradır. Bugün büyük sufi, şeyh, mürşit çıkmıyorsa, büyük fakih, müctehit, kelamcı, hadisçi de çıkmıyor. Onun için bunlara karşı çıkmak gerekmiyor, ıslah için ne yapılmasını bilmek ve yapmak gerekiyor.

Bu günkü bid'at ve hurafelerden, dünyaperestlikten, benlikten, bencillikten, fakirlikten, ilkellikten kurtulmanın yolu, ilimden ve ilme dayalı atılımdan geçer. Hakiki düşman, Akif'in dediği gibi cehalettir:

Ey hasm-ı hakiki, seni öldürmeli evvel,
Sensin bize düşmanları üstün çıkarana el.

Cehaletle topyekun savaşmak zorundayız. Ama, müfredat programları ve eğitim kurumlarının çoğu devletin olduğu için, tasavvuf yine eğitim öğretimden mahrumdur. O zaman iş, yine samimi insanlara düşüyor. Ne yapıp edip, İslam'ı öğrenme seferberliğini başlatmalı, yeni bir yenilenme -tecdid-hamlesi başarıyla sürdürülmelidir. Bir yandan ilmi eski-yeni eserlerle yaygınlaştırmalı, bir yandan da hakiki mürşidlerin irşadına izin vererek yasallaştırmalıyız.

O zaman bu bulanık görüntü, yerini aydınlıklara bırakacaktır inşallah.

Şefaât, Tevessül, İstimdat Dinde Caiz Mi?

Bu kelimeler etrafında maalesef yok yere fırtına koparan insanlar olmuştur. Olayın itikadi ve fıkhi boyutu vardır. Dolayısıyla İslam Fıkıh ve Hukukunda uzman bir alimin kitabından bir iktibas yapmayı, şartlanmışlığı önler ümidiyle güzel gördüm. Hayreddin Karaman'ın "Helaller Haramlar" kitabının "şefaât ve tevessül" bahsini olduğu gibi iktibas ediyorum.¹

"Bir kimsenin diğerinden yardım dilemesi vasıtasız ve vasıtalı olmak üzere ikiye ayrılır. Birincisi (vasıtasız olan) çaresizlik ve sıkışma halinde olursa "istiğase: "imdat isteme", normal durumda da olursa "istiâne: yardım isteme" diye ifade edilir. Kulun gücü yeteceği işte ondan yardım ve imdat dilemek caizdir; bu durumda da asıl yardımın Allah'tan olduğunu, kulun vasıta bulunduğunu bilmek gerekir. Kulun gücü ve iradesi içinde olmayan şeyleri ondan istemek caiz değildir; yaratma, hidayet, şifa gibi.²

Allah'tan istenecek bir şeye kulu aracı ve vasıta yapmak "şefaât" ve "tevessül" kelimeleriyle ifade edilir.

Şefaât:

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın izni ve rızası olmadan hiç bir kimsenin, O'nun nezdinde şefaât edemeyeceği ifade buyurulmuştur. (el-Bakara: 2/255; Tâhâ: 20/100; el-Enbiya: 21/28).

Sahih hadisler kıyamet günü, Şefi'u'lümem (s.a.) Efendimiz'in, Allah'ın izni ile şefaât edeceğini bildirmektedir.

¹ s. 145-149

² A. Mahfuz, a.g. esr. s. 196 vd.

Bu ayet ve hadisler karşısında ümmet şefaati ittifakla kabul etmiş, ancak mefhumunda farklı görüşler getirmişlerdir:

Bilindiği üzere halk arasında şefaet, araya ricacı koyarak bir kimsenin diğerine yapmayacağını yaptırmak, yapacağını yaptırmamak talebi manasında kullanılır.

Allah'ın hüküm ve kararı adil ve kesindir. Onun hakkında, bu manada bir şefaet düşünülemez. İşte selef böyle düşünerek "şefaet haktır, Allah Teâlâ'nın, kıyamet gününde bazı kullarına tanıyacağı bir meziyettir, imtiyazdır; ancak mana ve mahiyetini biz bilemeyiz" demişlerdir.

Sonrakiler ise şefaate: "Allah nezdinde yapılacak şefaet, Zât-ı Kerîm'inin kabul buyuracağı bir duadır" manasını vermiş, bu anlayışı benimsemişlerdir.

Teveşül:

Teveşül, aracı (vesile) kılmak manasında olup, aracı kılmanın amel veya şahıs olması bakımından ikiye ayrılır.

a) Amel ile teveşül: Bir kimse, iyi bir amelini ortaya koyarak, bunu aracı kılarak larak Allah Teâlâ'dan dilekte bulunabilir.

"Ey iman edenler! Allah'tan sakının, O'na ulaşmaya yol (vesile) arayın, yolunda cihad edin ki kurtulasınız." (el-Mâ-ide: 5/35) ayetinin şahıs ile teveşül manasında ihtilaf edilmiş olmakla beraber, amel ile teveşül mana ve hükmünde ittifak edilmiştir.

Bu nevi teveşülün Sünnet'de de delil ve örnekleri vardır. Peygamber Efendimiz (s.a.) in anlattığına göre üç kişinin sığındığı bir mağaranın ağzını büyük bir kaya kapatmıştı. Her biri en iyi amelini vesile kılarak Allah'a dua etmeye karar verdiler. Birincisi ana ve babasına itaati, ikincisi Allah korkusu ve iffeti, üçüncüsü kul hakkına riayeti ile alakalı en seçkin amellerini

vesile kılarak yalvarmışlar ve Allah tarafından kayanın, mağara ağzından çekilmesi ile kurtulmuşlardır.¹

b) Şahısla tevessül:

Araya, Allah'ın sevdiği bilinen veya sayılan bir kulun konularak talep edilmesi üç nevidir.

Birincisi: Şefaath manasında tevessüldür; yani araya konan şahıs, isteyen namına dua eder, talepte bulunur. Hz. Ömer (r.a.), Peygamberimiz (s.a.) in amcası Abbas ile tevessül ederek: "Ya Rabbi, kuraklık içinde kalınca Peygamberimiz ile sana tevessül ederdik, bize yağmur verirdin; şimdi de O'nun amcası ile tevessül ediyoruz, bizi suya kavuştur" derdi ve yağmur yağardı."² Burada tevessül Hz. Abbas'ın onlar için dua etmesi, onların da bu duaya katılmaları şeklinde olmaktadır.

Bu sağlam rivayetler sebebiyle mezkur tevessül, ulemanın ekseriyetince benimsenmiştir.

İkincisi: Vesile kılman şahsın, Allah nezdindeki değerine dayanarak tevessüldür. Eğer bu şahıs Habib-i Hûda (s.a.) ise ekseriyet bunu da caiz görmüştür.

Birisi Peygamberimiz (s.a.) e gelerek "Ya Rasûlellah! Gözlerim kapandı, benim için Allah'a duâ buyur" dedi. Peygamberimiz (s.a.) de şöyle buyurdu: Abdest al, iki rek'at namaz kıl, sonra da şöyle de: "Allah'ım, Peygamberin Muham-med ile sana yönelerek yalvarıyorum; Ey Muhammed, gözümün açılması için senin şefaathçi olmanı istiyorum; Allah'ım onun, hakkımdaki şefaathini kabul buyur." dedi ve ekledi: "Bir ihtiyacın olduğunda hep aynısını yap."

¹ Buhari, K. el-Edeb, el-Enbiyâ, 53; Müslim, K. ez-Zikr, 100.

² Buhari, K. el-İstiska, 3; K. Fedaili's-Sahabe, 11.

Bunun üzerine adamın gözü açıldı.¹ Vesile kılanın Peygamberimizden başka birisi ise bazı alimler bunu da caiz görmüş, bazıları görmemişlerdir.

Üçüncüsü: Vefat etmiş bir kimse ile ikinci manada tevessüldür. Bu tevessül çeşidi de tasavvuf erbabı ile birçok ülema tarafından caiz görülmüştür. İbn-i Teymiyye ve taraftarları ise dua manalı şefaath dışında kalan tevessül nevilerini caiz görmemişlerdir.²

Başlı oldukça kavgalı olan tevessül meselesinde titizlik österilen nokta tevhid inancının korunmasıdır. Bilindiği gibidua bir ibadettir ve ibadet ancak Allah'a yapılır; yardım da -vasıtalı ve vasıtasız- yalnız Allah'tan gelir: "Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz" (Fatiha). Tevessülü caiz görmeyenler şirk sapılmasından korkmuşlar, caiz görenler ise tevessül edenin şirk koşmadığını söylemişlerdir.

Uygulamada her tevessül edenin şirk koştuğu iddia edilemez. Her üç nevi tevessülü, usulünce kullanan, istediğini Allah'tan isteyen, yardımını O'ndan bekleyen; ancak kendi aczini, kusurunu, günahını bildiği için bir Allah sevgilisini araya koyan, onun hatırı için isteyen kimseye "sen şirk koştun, haram işledin" denemez.

Ancak türbelerin etrafında toplanan, dede ve tekelere kurbanlar kesen, adaklar adayan, ellerini kaldırarak, ölülerden medet,

¹ Tirmizî, Daavat, 118; İbn Mace, İkamah, 189; Ahmed 4/138.

² A. Mahfuz, age. s. 194-204. Tevessül hakkında İbn Teymiyye taraftarlarının görüşü için bk. İbn el-Âlûsi, Cilâu'l-Ayneyn, Kâri, e 1961, s. 432-505; M. Ebu Zehra, İbn Teymiyye, Kahire, 1958. s. 320 vd.; karşı görüş için bak. es-Sübki, Şifâu's-sekham, Kahire 1318, s. 133-149; M. Zâhid el-Kevseri, Muhikku't-Tekavvül, Kahire 1369.

imdat, şifa... bekleyen kimselerin hatalı hareket ettikleri, imanlarını tehlikeye düşürdükleri bir gerçektir; onlara yolun doğrusunu göstermek müşidlerin görevidir.

Ledün İlimi

Ledün ilmi, Hz. Musa ile Hz. Hızır'ın kıssasının anlatıldığı Kehf suresinin 65. ayetinde geçmektedir. Ayetin meali şöyledir: "Nihayet kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiş ve tarafımızdan bir ilim öğretmiştik."

Ayette geçen "tarafımızdan bir ilim" kaydı, ayetin devamındaki kıssanın da işaret ettiği gibi, bu ilmin, Musa'nın (AS) ilminden bambaşka bir ilim, yani Allah Teala tarafından öğretilen ilimlerden özel bir ilim olduğu anlatılmıştır. Müfessirler bu ilmi, "gayblar ilmi, gizli ilimlerin sırları" diye yorumlamışlardır. Bir başka ifadeyle "olayların iç yüzünü, perde arkasını bilme" ilmi yani. Oysa şeriat, dış görünüşe göre olaylara hüküm vermektir.

Sahih-i Buhari'de, buna işaret eden bir hadis vardır: "Hızır, Hz. Musa'ya şöyle söyler: Ya Musa! Ben Allah'ın ilminden bana öğrettiği bir ilim üzereyim ki, sen onu bilmezsin. Sen de, Allah'ın ilminden sana öğrettiği bir ilim üzerindesin ki, ben onu bilmem."¹

Buna göre ledünni ilim, okuyup yazmakla, kafa çalıştırmakla elde edilmeyip Allah Teala tarafından, sırf Allah sevgisi olan bir mukaddes kuvvetin ilim olarak tecellisidir. Bir başka ifadeyle hakikat ilmi, batın ilmi, eşyanın sırlarını kavrama ilmidir.

Kitap ve sünnetle sabit olan bu ilmin, keyfiyet ve sınırlarının tam anlaşılabilmesi de tabiidir. İnsan bildikleri ile amel ederse, bilmediklerinin de Allah tarafından öğretileceğine dair

¹ Buhari, ilim 44, Tefsir-i Sure 18/2.

rivayetler vardır. Ledün ilmi ile, keşf arasında fark olduğu söylenmiştir.

Eskilerden "Kitabu'l ibriz" ile Abdulaziz ed-Debbağ (k.s.) çok meşhurdu. Bizim çağımızda ve ülkemizde, Ladikli Ahmed Ağa bu konuda çok meşhurdur. Onun hakkında Mustafa Özdamar ve Osman Karabulut birer kitap yazarak bazı menkıbelerini derlemişlerdir. Bizzat görenler ve sohbetini dinleyenlerden de bir çok harikaları bizzat dinlemiştir. Bütün bunlardan sonra ilm-i ledünnü inkarı gereksiz görüyorum.

Ricâlü'l-Gayb Kimlerdir, Görevleri Nelerdir?

Gayb erenleri veya bilinmeyen Hak dostları diyebileceğimiz bu kavram, tasavvuftaki Allah dostluğunun gizliliğine dikkat çekmektedir. Özellikle Hakim Tirmizi tarafından rivayet edilen bu hadis-i şerif, mutasavvıfların abdalan, kutub, gasv, evtad gibi değişik isimlerle yad ettiği gayb erenlerinin mesnedi sayılmıştır. "Bu ümmetin içinde İbrahim tabiatı üzere kırk, Musa tabiatı üzere yedi, İsa tabiatı üzere üç, Muhammed (s.a.s.) fitratı üzere bir kişi bulunur. Bunlar derecelerine göre halkın efendisi sayılırlar."¹

Abdal veya ebdal, bedel kelimesinin çoğuludur. Büyük peygamberlerin yerine, onlardan bedel anlamınadır. "Allah'ın yeryüzünü kendilerine masahhar kıldığı kimselerdir. Onlar alemin intizam sebebidir. İnsanların işlerini tanzim ettiklerine

¹ Keşfi'l-hafâ, 1,25 (35); ayrıca krş. İbn Hanbel, I, 1112; V., 322; VI, 316

inanılır. Velilerin üstün vasıflı olanlarına "evlad" (direkler) denir. Onların üstünde "revasi" (dağlar) vardır. Bir felaket zamanında kulların mercii evlad, evladın mercii de revasidir. Revasi seçkin velilerdir. Revasi'yi kutup idare eder. Bir başka tasnife göre kutuptan sonra gelen iki kişiye "imaman" denir. Bunlardan birine "imam-ı yemin", diğerine "imam-ı yesar" adı verilir. İmam-ı yemin kutbun hükümlerine, imam-ı yesar da hakikatine mazhardır. Kutbun yerini imam-ı yesar alır. Kutup ile iki imam üçleri oluşturur.

Bu topluluğun içinde kadınlar da bulunabilir. Abdal, maddelerini mana, nefislerini ruh, mevhum varlıklarını gerçek varlığa bedel verdiklerinden bu âdı alırlar.

Kutup: Lügatte değirmen taşının iği demektir. Tasavvuf istilahında en büyük velidir. Bütün ricalin başı, kainatta tasarruf sahibidir.

Gavs: Darda kalındığında iltica ve istimdad edilen kutuptur. Darda kalan sûfiler, "Yetiş ya Gavs!" diye gavsı sığınır. Gavs, istimdad edene yardım elini uzatır. Abdülkadir Geylani, "Gasv-ı a'zam" lakabıyla ünlüdür.

Bunlardan başka, sayılan bir rivayette sekiz, diğer bir rivayette kırk olan "nüceba" ile, sayıları on, ya da üç yüz olan "nukaba" denilen ve insanların iç dünyalarından haberdar olan yüce şahsiyetler vardır.

Genel olarak "ricalü'l gayb" ve "gayb erenleri" olarak anılan bu Hak dostlarının makamı boş kalmaz. Ölenin yerine tedricen kendisinden sonraki gelen yükseltilir.

"Abdal" kelimesi, tasavvufta genelde geniş kapsamlı bir kullanım alanına sahip olduğu halde, XIV. yüzyıldan itibaren, özellikle alevi motifler taşıyan ve mezheben Alevi bulunan tarikatlar arasında

yaygın bir kullanım alanına erişmesi, bazılarında bu kavramın sadece o tarikatlara has bir kavram olduğu intibasını vermişse de yanlıştır.¹

Sonsöz

Sonuç olarak tasavvuf, Kur'an ve Sünnetten kaynaklanan derûnî bir yaşama biçimidir. Amacı Allah'ın rızasını kazanmaktır. Bunun için İslam, ihlasla ve aşkla yaşanmalıdır. Nefsi tezkiye, kalbi tesfiye ve nurlandırma, ahlakı güzelleştirme, ilahi bilgi ve gerçeklere erme, ancak ve ancak istikamet üzere şeriatı yaşamakla elde edilebilir. Ashab-ı kiramdan günümüze kadar Allah dostlarının yaşadığı ve anlattığı tasavvufun en güzel örneği, Hz. Muhammed Mustafa Sallallahu aleyhi vesellem efendimiz hazretlerinin hayatında tecelli etmiştir.

Tarikatlar, Allah'a manen yaklaşma yollarıdır. Tasavvufun usul ve erkana bürünerek teşkilatlanmış halidirler. Seyr-ü Sülük için bir

¹ H. Kamil Yılmaz, Anahatlarıyla Tasavvuf s. 337.

mürşidin gözetiminde belli evrad, ezkar, ahzab ve adab içinde olmak gerekmektedir.

Tasavvuf ve tarikatlar, İslam medeniyetinin en muhteşem unsurlarıdır. İlim, ahlak, irşad ve tebliğ hayatına olduğu kadar, idari, siyasi, ekonomik, askeri kültürel ve güzel sanatlara da etkisi büyüktür. Tasavvuf ve tarikatları yok saymak, medeniyetimizi yok saymaktır.

Tasavvufu inkar edenler ya din düşmanlarıdır veya onu anlamamışlardır. Tasavvufu anlamadan karşı çıkanlara sufiler normalde hoşgörülü olmuşlar, özellikle ilim adamlarına saygılı olmaya çalışmışlardır. Tekke-Medrese kavgaları, olmaması gereken aşırılıklardır. Bunlar, aslında ruh ve beden gibi ayrılmaz birlikteliklerdir.

Her güzellikte olduğu gibi, tasavvuf ve tarikatların da istismarcıları veya cahilleri olmuştur. Bunların yola getirdikleri yanlışları ayırıp arındırmak, öncelikle sufilere düşen bir görev olsa gerektir.

Netice itibarıyla tasavvuf ve tarikatlar sevenleri, benimseyenleri, bağlıları ve karşı olanlarıyla hep gündemde kalmış ilim ve irfan, eğitim ve terbiye ocaklarıdır, hep gündemde kalmaya da devam edeceklerdir. Onu yasaklamak her cihetten haksız ve anlamsızdır. Çünkü boşuna dememişler; “gönül ferman dinlemez.”

